

ENTREVISTA AMB GLORIA MAÑAS, PRESIDENTA DEL GREMI DE LLIBRERS DE VALÈNCIA

Un llibrer que es preue ha de ser un bon amic del llibre. No és el mateix vendre una novel·la que una llau-na de tonyina. El llibrer és un dels escalons clau entre l'autor i el seu públic i el producte que ven porta afe-git un vessant intel·lectual que el distingeix d'un contingut estrictament comercial. Gloria Mañas, la presi-denta del Gremi de Llibrers de València, representa cent llibreries preocupades en millorar les condicions de venda del llibre, dignificar-lo i proposar-lo, entre altres aspectes, com una de les millors alternatives d'oci.

-Què fan els llibrers valencians pel llibre?

-El llibrer és el canal natural de comercialització del llibre, però no solament ven. Un llibrer ha de saber aconsellar, atendre i pro-moure iniciatives d'estímul. És una feina en benefici de la lectura, perquè un llibre és a la vegada un instrument per a l'educació, la cultura i el temps d'oci. El Gremi de Llibrers organitza des de fa trenta anys la Fira del Llibre, una cita que tothom espera, un lloc d'encontre necessari i una de les plataformes més importants per a donar-nos a conèi-xer.

-Què demana el llibrer valencià?

-Ens preocupa millorar les condi-cions per a la venda del llibre. És un sector on es conjuguen dues coses. El producte que comercialitzem és algu-na cosa més que un objecte. Hi ha per tant un aspecte empresarial i un altre cultural i la nostra feina va en ambdós camins.

En el vessant empresarial, defe-nem el preu fix, el zero per cent d'IVA per al llibre com a producte cultural i per al canal natural de comercialitza-ció del llibre, les llibreries. Quant al vessant cultural, és necessari promou-re campanyes d'animació a la lectura en el marc de les llibreries i fora d'e-lles, i ser partícips d'eixes campanyes a biblioteques, escoles, on estiguen presents també els autors i il·lustra-dors. I no fa falta inventar massa, hi ha iniciatives que altres comunitats autònomes estan fent amb èxit, com ara que els autors recorreguen les escoles i s'organitzen exposicions de llibres.

-Ha parlat del preu fix. No està regulat?

-Sí, és cert que està regulat. Es va fixar quan s'aprovà la fixació dels descomptes en un cinc per cent, però hi ha qüestions relatives al preu que no estan clares. El preu fix permet que qualsevol persona pugui comprar un llibre al mateix

preu en qualsevol lloc, que als pobles on el llibre és més inacces-sible no hàgem de pagar-los, per eixa raó, més cars.

-El llibre de text potser és la batalla més difícil dels llibrers?

-Potser sí. Quan arriba setembre és quan més es parla de lli-bres, però els preus són el centre d'atenció. S'ha de trencar la imatge del llibre com a producte car, perquè té uns valors afegits

dels quals cal parlar. Els llibres són importants per aprendre, són un suport per a l'educació, la comprensió i l'expressió a l'escola, són enriquidors i una bona opció per al temps lliure. Dir que el llibre és car és un menys-preu.

-I quina és la solució que el Gremi proposa?

-El que no es pot fer és dir que el llibre de text és més barat, quan en realitat s'abarateix a costa dels lli-brers. El Ministeri de Cultura ha autoritzat fins el dotze per cent de descompte en aquest tipus de llibres. Així, l'usuari creu que el llibre de text s'abarateix, però realment el llibre val el mateix i l'abaratiment va a càrrec del llibrer. No t'obliguen a fer des-compte, però en el mercat no pots anar amb uns preus per damunt d'uns altres. A la Comunitat Europea hi hagué un intent de liberalitzar el preu del llibre, però no va tindre èxit. Nosaltres estem en contra d'aquesta mesura.

-Defeneu el llibrer com a canal natural de comercialització. Quins canals no són els propis?

-El canal natural de comercialitza-ció del llibre ha d'anar de l'editorial a la llibreria i d'aquesta al comprador. Però, en el cas del llibre de text, això no passa. Hem trobat llibres a locals

de falles, plantes baixes on es guarden cotxes, locals expenedors de la Bonoloto... Nosaltres ho denunciem tots els anys, però la justícia no té cap sensibilitat pel que fa a aquest problema.

El producte que comercialitzem és alguna cosa més que un objecte. Hi ha per tant un aspecte empresarial i un altre cultural i la nostra feina va en ambdós camins.

-Quina ha sigut la resposta?

-Una de les sentències assegura que el fet que una APA venga un llibre no intervé en el mercat perquè sols afecta un col·lectiu concret i no modifica el mercat. Això és el que va dir un jutge en una sentència sobre la venda de llibres en uns locals a través d'una APA. I com aquestes en tenim moltes més. Si vendre llibres de text precisament al col·lectiu de pares d'alumnes no modifica el mercat, no sé quina altra cosa el pot modificar.

Des de sempre, la Conselleria de Cultura ha col·laborat amb nosaltres, sobretot a la Fira del Llibre, però la creació d'una Direcció General del Llibre ens ha facilitat les coses. Ens evita perdre'ns, com abans, en la xarxa administrativa.

-Com són les vostres relacions amb l'administració?

-Des de sempre, la Conselleria de Cultura ha col·laborat amb nosaltres, sobretot a la Fira del Llibre, però la creació d'una Direcció General del Llibre ens ha facilitat les coses. Ens evita perdre'ns, com abans, en la xarxa administrativa. Ara tenim un lloc concret on adreçar-nos. Esperem que en la futura Llei del Llibre de la qual es parla es puguen regular bona part dels problemes del sector.

-Quin és el millor client d'un llibrer?

-El millor client és aquell que es deixa aconsellar, el que entra predisposat a comprar. Es nota quan es tracta d'un lector habitual que gaudeix, pregunta, busseja per les prestatgeries. El públic infantil és també molt agraït, s'il·lusiona, i actualment les edicions per a ells són molt acurades.

-Quants llibrers sou al Gremi?

-En tota la província de València hi ha cent llibrers agremiats.

-Hi ha grans comerços al Gremi?

-Sí, n'hi ha de tot. Des de la xicoteta llibreria fins a comerços grans, encara que les xicotetes i mitjanes empreses tenen més dificultats, estan més afectades per les normes del mercat i són, de normal, més reivindicatives. Les pràctiques de l'usuari han canviat de cara als grans centres comercials i el xicotet comerç en pateix les conseqüències.

El canal natural de comercialització del llibre ha d'anar de l'editorial a la llibreria i d'aquesta al comprador. Però, en el cas del llibre de text, això no passa.

-Com es defén el xicotet comerç?

-Cal intentar atraure el client tot oferint-li allò que els grans no tenen, com ara el tracte més directe, i s'han de promoure activitats d'animació lectora. Des del Gremi, oferim certs avantatges, com ara els descomptes i serveis de la targeta de fidelitat.

Una iniciativa a imitar és la del Grup 10, una agrupació de llibreries que ofereixen qualitat i promouen activitats comunes. És una bona solució i s'està tendint a això, perquè el fet de negociar el volum de vendes de deu llibreries juntes és més avantatjós que

treballar de manera individual, sobretot quant a marges de benefici i promocions.

-Hi ha un abans i un després d'Internet en relació amb la venda de llibres?

-Internet no està massa assentat a la Comunitat Valenciana. En teoria ha de ser el comerç del futur, ens permetrà aconseguir títols que no estan en el mercat espanyol, però encara no té massa pes. A més a més, els lectors necessitem anar a la llibreria, a veure els llibres, l'enquadrernació, l'edició, i poder endur-nos-els de seguida.

També es deia que el suport electrònic acabaria amb el llibre, però són coses diferents. Els llibres de consulta són pràctics en format electrònic, però llegir una novel·la en la pantalla no és gens còmode.

La Fira del Llibre

-Quins canvis hi ha a la Fira del Llibre d'enguany?

-L'estructura és igual però canvia el recorregut. Ocupa el passeig Antonio Machado i l'esplanada de terra. Als matins hi ha les visites de grups escolars, la realització de tallers, activitats d'animació a la lectura, contacontes... De vesprada i els caps de setmana es fan les presentacions de novetats, taules redones i la presència d'autors que signen els seus llibres, com sempre.

... els lectors necessitem anar a la llibreria, a veure els llibres, l'enquadrernació, l'edició, i poder endur-nos-els de seguida.

-Algun acte especialment destacat?

-Hi ha un dia d'homenatge a Enric Valor, amb l'actuació de contacontes que ens amenitzaran amb les seues rondalles.

-De casetes, que n'hi ha més enguany?

-No. Enguany hem hagut de reduir la quantitat d'expositors perquè no hi caben, és una qüestió d'espai, que totes les casetes estiguen en el recorregut habitual. No es poden ficar casetes aïl·lades, fora del recorregut, perquè la gent no s'hi acostaria de la mateixa manera. L'any passat hi havia 107 casetes i enguany n'hi ha 100, per la distribució de l'espai. La selecció s'ha fet per ordre d'entrada de sol·licituds.

-Tan difícil és trobar un lloc més gran?

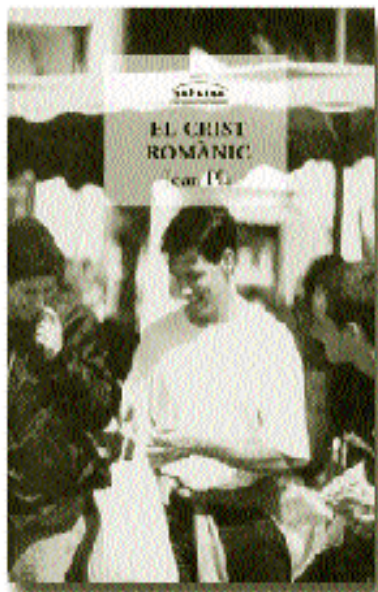
-L'alternativa ideal per a la Fira seria que Vivers fóra més gran, però, com que això no pot ser, doncs de moment ens quedem on estàvem. Una idea va ser traslladar-nos a l'Albereda, però allí no hi ha infraestructures.

-Alguna millora per a la pròxima Fira?

-Una de les coses que esperem fer és la renovació de les casetes a través d'un conveni amb la Conselleria de Comerç.

ANA GIMENO

INFANTIL I JUVENIL

Romànica ficció

El crist romànic. Joan Pla. Tabarca. València, 2000.

QUAN hom esmenta el nom de Joan Pla, ens arriba un cert regust proustià, gairebé com la magdalena que sucava l'infant Marcel i que al cap dels anys havia de surar com una clau de records difuminats de tons càlids. Amb aquest escriptor d'Artana, hom no pot deixar d'associar aquell ja llunyà Mor una vida, es trenca un amor que ben segur ha despertat moltes de les consciències literàries d'una núbil adolescència amb penes sí lletrada. L'autor ha desenvolupat des del 1980 una sèrie d'excel·lents novel·les adreçades al lector juvenil. A vint anys de distància d'aquell primer llibre i amb una extensa i -de fet no gaire habitual- mantinguda qualitat literària, Joan Pla ens presenta una novel·la adreçada, una vegada més, a aquest segment de lectors tan difícil i tan necessitat de lectures com ara el juvenil. La importància -una de les importàncies- consisteix en el fet que han d'incentivar i crear lectors, i lectors de qualitat sense caure en el negligent parany d'algunes de les obres creades aposta per a aquesta necessitat i que no ofereixen unes característiques massa recomanables per a la difícil funció encomanada. Aquesta obra paga amb escriure les expectatives que ha de des-

pertar una lectura que aprofite de pòrtic iniciàtic per als lectors situats a un pas de l'edat adulta.

Aquesta novel·la reflecteix una trama bastant reeixida al voltant d'una enigmàtica desaparició. Una talla romànica envoltada d'un complex joc de duplicitats i enganys que, com en les bones novel·les de gènere, involucren una sèrie de personatges -d'adolescents que no per arquetípics deixen de mantindre llur interès com a protagonistes- que a la fi resoldran el misteri argumental, tot i que la mort farà la seua aparició, també amb un subtil regust proustià, com una daurada patena que comença a cobrir els eternals adolescents de les obres de Joan Pla. Per cert, per a quan la gran novel·la de Joan Pla per a adults? Seria tot un goig i una satisfacció poder assaborir el savoir faire d'aquest escriptor en una dimensió diferent -i no per això millor ni pitjor atenent el destinatari-, adreçada a un públic universal. Esperem?

JOSEP TOMÀS

Dues aventures i una il·lusió

Guillem Bellés, de feres entés. Vicent Marçà. Mismís i Trisparís. Enric Lluch. Edelvives.

ESCRIURE per a xiquets mai no ha estat una tasca fàcil. D'entrada, la fèrtil i copiosa imaginació dels xiquets s'ha de conjugar amb la senzillesa i la claredat del llenguatge que hom ha d'emprar, i tot això cal barrejar-ho adientment amb una constant tensió narrativa, perquè el lector a qui s'adreça no perda mai l'atenció. I d'això que parle, doncs, en són ben conscients dos escriptors de l'experiència i l'ofici com ara el castellanenc Vicent Marçà i l'algemès-nenc Enric Lluch. Des de la rica tradició valenciana, tots dos ens donen una mostra ben eloqüent de la vitalitat i puixança que actualment té la literatura infantil en les nostres lletres.

En Guillem Bellés, de feres entés, l'arribada d'un circ a un poble de les muntanyes

de Castelló, anunciat per un algutzir que crida el ban des de cada cantonada, fa que la vida de tot el poble es veja alterada. I el que més entusiasme posa en l'arribada de la troupe és Guillem Bellés, un decidit xiquet que pren la determinació de fer-se domador de tigres.

No hi ha temps a perdre: a mitjanit es presenta davant l'assenyat i fastuós domador Vladímir Semionòvitx Vigotsky, que resulta ser un veí de Sant Mateu on tothom el coneixen com a Albert Ferreres. Sota els consells del mestre, Guillem fa aviat les seues primeres provatures en la gallina Tereseta..., després amb altres animals del poble per tal de continuar el seu aprenentatge com a domador de tigres. Però el xiquet s'estima força els animals i, en lloc de domesticar-los, els educa, i l'educació fa que els animals es tornen exigents i ecologistes. Llavors comencen els problemes: gallines que no volen pondre cap més ou; ànecs que reclamen aigües netes; cabres que formen un moviment assembleari... Al capdavant, tot allò que al poder no agrada.

En Mismís i Trisparís, els textos de l'Enric Lluch ens transporten a un temps remot i a un país llegendari on viu el conegut heroi Hèrcules. Allà tothom l'admira per les seues gestes: des de les balconades el ruixen amb pètals de flors; els poetes li fan exaltades epopeies... Però i dels cosins, la delicada Mismís i l'esmerlit Trisparís, qui parla d'ells? I a l'escola, què pensen dels cosins de l'Hèrcules, la resta dels xiquets? Fins i tot el pare, el llorejat guerrier Mercuri de Cornus, està abatut per la

manca de gestes èpiques en el currículum dels seus fills. Així doncs, els xiquets se'n van de casa a la recerca d'aventures i proeses, perquè tothom els tinga en consideració. En el camí es topen amb els homes i les dones de les orelles-pàmpols que viuen penjats d'un arbre per haver dit mentides i falsedats; coneixen l'esmolador d'ullals de feres que llueix el cos cobert de punxes llargues i lluentes; participen en una lluita de gegants; visiten el palau del gran i tartamut rei Que-que-jat; entren a la cova de la deessa Serenor; i, finalment, coneixen el gran Xerraire, el qual s'emporta i penja dels arbres els que diuen mentides i falsedats. El llibre, d'acord amb les regles clàssiques del gènere, acaba en la moralitat final, irònica i cruel, sobre el món dels herois i les proeses, incloent-hi el mític Hèrcules, qui a hores d'ara deu estar penjant en l'arbre dels homes i dones orelles-pàmpol

HERMINI PÉREZ I EDO

Clásicos para niños

Las aventuras de Tom Sawyer. Mark Twain. Editorial Alfredo Ortells. El maravilloso mundo de las fábulas. Varios autores. Editorial Alfredo Ortells. Valencia, 1999.

LA editorial Alfredo Ortells, en su línea de libros clásicos adaptados para los niños, ha publicado en cómic una versión de la súper conocida obra del escritor norteamericano Mark Twain Las aventuras de Tom Sawyer, así como una recopilación de las fábulas más conocidas de Esopo, Fedro, La Fontaine, Samaniego e Iriarte, bajo el título de El maravilloso mundo de las fábulas.

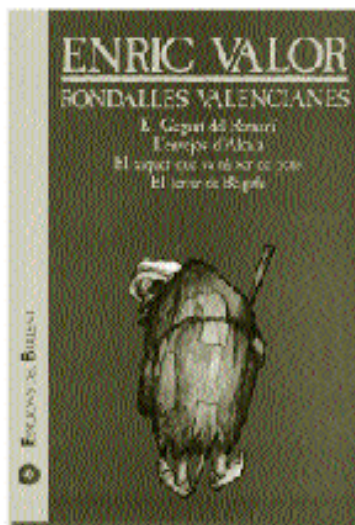
Se trata de unas ediciones bien cuidadas en una línea clásica, con buenas ilustraciones, que tienen como objetivo introducir a los lectores más jóvenes en las obras universales -todo un reto, si me lo permiten.

Las aventuras de Tom Sawyer recoge en cómic los pasajes más conocidos de la historia de este personaje del sur de los Estados Unidos de Norteamérica, que desde las páginas de la novela ha conseguido traspasar no tan sólo fronteras lingüísticas sino incluso de disciplinas artísticas, compareciendo como protagonista en obras teatrales, películas, series televisivas y historietas ilustradas, que lo han convertido en un héroe universal.

Por otro lado, entre las narraciones recogidas en El maravilloso mundo de las fábulas encontramos algunas archiconocidas y apreciadas como La liebre y la tortuga o Los dos amigos y el oso.

En resumen, un par de libros perfectos para regalar en cualquier época del año a los más jóvenes, que somos casi todos.

ALONSO ALFONSO

Les rondalles en nou format

Rondalles Valencianes. Enric Valor. Bullent. Picanya, 1999.

UN dels millors llegats que ens va deixar abans de morir l'escriptor i Premi d'Honor de les Lletres Valencianes Enric Valor és, sense cap mena de dubte, la magnífica col·lecció de Rondalles Valencianes, que durant anys d'una manera anònima i sacrificada va anar recollint de la tradició

oral alhora que les anava adaptant magistralment a la narrativa escrita.

Sense la seua tasca, però també el seu exemple -altres com ara González Caturla, Llorenç Giménez, Leandre Iborra li han seguit els passos-, unes quantes generacions de valencians no haguérem pogut gaudir de tot aquest imaginari col·lectiu que l'evolució de la societat al llarg del segle XX hauria pogut fer caure en l'oblit.

Però què és el que aporta de nou Edicions del Bullent en aquesta nova edició que la converteix en notícia? L'editorial de Picanya acompanya el llibre amb un compacte que, d'alguna manera, retorna a l'oralitat originària aquesta mostra de literatura popular. Una iniciativa a la qual, amb els ajuts pertinents, hauria de sumar-se la possibilitat que les rondalles de Valor, les nostres rondalles valencianes, es donaren a conèixer també en altres formats, com ara el vídeo o el cinema.

El compacte ha estat produït per Toni Mestre, un magnífic professional de la comunicació que és tota una garantia de qualitat. Mestre és una persona amb una gran sensibilitat pel fet literari i per la llengua de la comunitat autònoma, sovint la gent oblida que també és poeta i un gran coneixedor de l'obra d'Enric Valor. A la dramatització oral del text també se li suma la música i alguna cançó a càrrec de la Rondalla de la Costa. Tot un al·licient per a llegir de nou i gaudir escoltant les Rondalles Valencianes.

D'altra banda, Enric Valor és un literat que cal descobrir també en la seua faceta com a novel·lista i lexicògraf. El millor homenatge que podem retre-li és llegir-lo i recomanar als més acostats aquest sa exercici. El cos i sobretot el cervell ens ho agrairan.

M. AMIGÓ PERIS

Rondalles i facècies

La princesa bromista. Nicoletta Costa. Alfaguara Voramar. Picanya, 1998. Contes de l'Horta. Cristòfor Martí Adell. Alfaguara Voramar. Picanya, 1999.

LA princeseta Matilde només menja creïlles fregides i xocolata. (Com molts xiquets, de fet).

Els seus pares, el rei Emili i la reina Emma, són el blanc de les seues bromes pesades, algunes de les quals són molt pesades realment. (Molts pares també les suporten dels seus fillets, hui en dia).

Els reis, farts dels atacs de broma de què són objecte per part de la seua filla entremaliada, decidixen publicar un ban on reclamen la presentació de pretendents a la mà d'esta. Volen així casar-la per a desfer-se'n i quedar-se a viure sols al castell. (Molts pares també l'anhelen, la llibertat i la tranquil·litat en les seues vides).

Però a la cort només arriba un pretendent. Es diu Joan i ha de superar tres proves terribles per a emportar-se la princesa bromista. A la fi, com passa en la majoria de contes de princeses, el príncep bo aconseguix el seu objectiu. Joan passa totes les dificultats i es guanya els mèrits deguts per a casar-se amb la princeseta.

Joan i Matilde se'n van de viatge de noces amb la benedicció dels reis. Viatgen en el cavall de Joan i porten darrere el gat de Matilde. Però els reis, una vegada sols, s'adonen que troben a faltar la seua filleta, fins i tot les seues bromes pesades. Només es consolen pensant que algun dia tornarà i que potser els donarà néts tan bromistes com ella. Així estaran tots junts.

El príncep Joan i la princesa Matilde envien postals plenes de records i de dibuixos als reis, els seus pares. (Segurament són feliços, com tots els prínceps i les princeses que es casen en els contes).

Amb este senzill i clàssic conte de princeses, l'autora italiana Nicoletta Costa va introduir un humor genuí en el relat tradicional del gènere per als més menuts. Ella mateixa és l'autora de les il·lustracions del llibre, que com el text que acompanyen són senzilles i ben originals.

Per la seua banda, Cristòfor Martí Adell ha recollit en Contes de l'Horta una selecció de les rondalles de la tradició oral d'esta comarca, que ha anat arreplegant de diverses fonts, en especial d'una dona d'Alboraia que encara les conta amb la gràcia d'abans: sa tia Carme. Es tracta de rondalles clàssiques però encara vives en el cor de la ruralia més pròxima a la ciutat de València, que potser s'hi conserven pures i indemnes tot desafiant i resistint les agressions de la metròpoli urbanitzadora i la invasió de les noves tecnologies que destermen l'expressió directa entre la gent del camp. Totes les rondalles antologades procedixen dels pobles i contenen, com és també característic en este tipus de relats, una lliçó moral barrejada amb la picaresca dels seus personatges i algun defecte del seu caràcter. Això es palesa molt bé, per exemple, en el conte titulat Conflictes de novençans, on una parella de casats que viuen a l'horta, per un acte de tossuderia estúpida, patixen l'assalt d'uns vagabunds que passaven per allí i que s'aprofiten per a omplir-se les panxes amb les seues menges i el seu vi. A més, deixen l'amo de la casa, per cabut, més pelat que el cul d'un poal de llanda. Moralitat: no vulgues tindre sempre la raó, tros de suro!

Cristòfor Martí Adell continua amb este divertit llibre de rondalles de l'horta la seua tasca impagable de collidor literari, que ja havia emprés amb altres reculls, com ara un d'endevinalles i un altre de refranys. La comarca en primer lloc i el país després li ho deuen.

AGUSTÍ PEIRÓ

Més enllà de guanyar el temps

Laura contra el temps. Milio Rodríguez Cueto. Marjal-Grup Edebé-97.

QUI no ha somniat i qui no ha desitjat alguna vegada poder fer marxa arrere, creuar l'espai i el temps fins arribar a una hora concreta de la nostra existència, i, un colp allà, esborrar, o almenys capgirar substancialment tots aquells episodis amb els quals no ens agradaria comptar? En definitiva, fer una regressió; això sí, amb tot el bagatge que les experiències i els coneixements per la travessia d'aquest mar que és la vida ens haja donat. Una regressió, doncs, on ens poguérem endur el passat en una motxilla penjada a l'esquena.

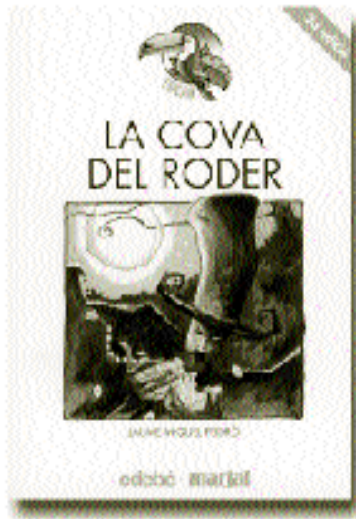
En Laura contra el temps, de l'escriptor i professor de llengua i literatura Milio Rodríguez Cueto, la regressió a la gènesi de l'existència amb el passat en una motxilla va un xic més enllà: Laura, la seua protagonista, ha d'intentar capgirar dràsticament la seua història amb el risc que en el seu futur no existisca d'ací endavant. La novel·la de Milio Rodríguez Cueto, catalogada dintre del gènere de literatura juvenil -alguna vegada hom m'haurà d'explicar què vol dir això de literatura juvenil- té, entre els seus mèrits complementaris, d'haver quedat finalista del Premi Edebé, i, després que l'he llegida, de segur que va ser fàcil per al jurat.

La protagonista és una xica òrfena, alta i ben plantada que s'ha tenyit els cabells de vermell; i a més, té setze anys. Llevat que és òrfena, i això fa que la seua visió sobre la vida es veja des d'un angle diferent, les seues inquietuds i dèries no difereixen gens de les altres xiques i xics de la

seua edat. La mare la va perdre durant el part; aleshores la mare tenia dèssset anys, quasi els mateixos que va a fer ella. Del pare mai no ha sabut res, però això li és indiferent. Un migdia, a principi de la tardor de l'any 1996, surt de classe després d'haver-s'hi avorrit com una òliba en conèixer els companys del nou curs de batxiller. Viu amb una tieta que l'ha acoïllida com una filla, repeteix curs com altres xics i xiques, i li agrada força patinar. Aquest primer dia de classe coneix un individu força estrafolari, qui, en eixir de classe, li pregunta per la seua història. Després ocorre un accident per anar massa de pressa en els patins, que xoca contra un camió aturat. Quan es lleva del terra, tota atabalada i adolorida, apareix a Lugo un 8 de juny del 1979. Aquesta data no està ficada a l'atzar: falten unes poques hores perquè els pares que mai no va arribar a conèixer, dos hippies que viuen en un campament, fertilitzen el sement que cristal·litzarà en el seu ésser.

En les seues mans està capgirar la seua història, que és allò que de debò li importa. Han passat dèssset anys des que va nàixer i l'impacte entre la societat que sempre ha conegut la Laura i aquells anys és desconcertant, gairebé brutal. Sobre el marc d'una societat on les velletes van vestides d'un negre rigorós i marxen a missa abillades amb un vel que els amaga la cara, hi campa una altra fauna que vist malament i té un aspecte d'allò més descurat: semblen captaires, prediquen l'amor lliure i no sé quantes bajanades més. Els seus pares són entre ells. A més, la televisió emet en blanc i negre i solament té dues cadenes que a les dotze de la nit, a tot estirar, lleven la llum. Les imatges i el pentinat dels locutors li recorden aquells documentals de la transició que avorixen les vaques, i no hi ha cap McDonald's! Però Laura té poques hores per a fer allò que havia vingut a fer. Com és possible que la societat haja canviat tant en dèssset anys? Clar que, quan es tenen setze anys, dèssset anys és tota una vida. Però a Laura això li la bufa...

HERMINI PÉREZ I EDO

Un no és ningú, quatre són un món

La cova del Roder. Jaume Miquel Peidró. Edebé-Marjal-97.

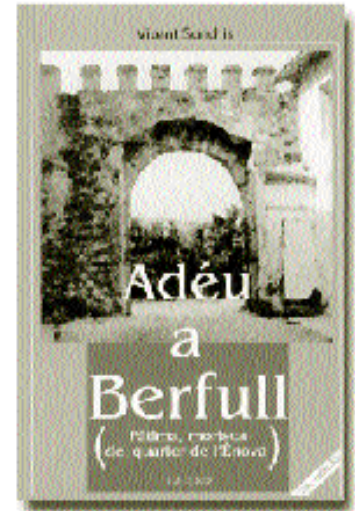
LA capacitat d'impressionar-se és un bé comú a totes les persones i a totes les edats, però hi ha una edat on és més fàcil que això ocorregués: quan hom creua la dolça i confosa passera de l'adolescència. Llavors l'ànima és més receptiva a rebre impressions; i de les impressions a la imaginació, la línia fronterera és ben estreta, insignificant, sense cap mena de duana. És una època especial i un estat intransferible, en el qual hom pot percebre que les esclatxes d'un petit indici és el pany on posar la clau que guarda un inescrutable secret. Doncs bé, això que floreix a doll en l'ànima d'un adolescent és una llesca molt important en l'ànima d'un escriptor d'aventures. L'escriptor busca l'indici d'una llegenda en els records i els mites que el van impressionar, i tot seguit deixa que la imaginació rage copiosa per la ploma estilogràfica, com ha fet Jaume Miquel Peidró en aquesta intrigant aventura que ens ocupa.

Escrit en primer persona, que això implica el compromís de l'autor en la trama, La cova del Roder ens capbussa a pler en una aventura que s'enceta el dia que Carles se'n va a caçar pardalets amb un rifle d'aire comprimit -ai, Carles...!-, pateix una relliscada per causa de la pluja i busca amagatall en una cova que guarda la seua llegenda, on queda immobilitzat. Aleshores és tot el poble que ix a buscar-lo, fins que, passades unes hores d'angoixa i crits que ressonen per tots els racons de les penyes de Roset, el troben.

Fins ací, un esdeveniment que pot ocórrer qualsevol dia de l'any. Però tot

això és el principi. Després apareix un anònim escrit a mà i sense signar, com qualsevol anònim que s'estime, on s'amenaça el pobre Carles per haver-se refugiat a la cova del Roder i haver-se'n emportat vés a saber què. D'ací endavant, Carles i els seus amics, la Roseta i l'Enric i el subjecte narrador, viuen una aventura digna del mateix Sherlock Holmes. La llegenda de la cova del Roder, que guarden alguns vells del poble en la memòria, pren cos, i, a través d'uns diàlegs àgils i vibrants, coneixem la por que senten els herois que cerquen de desembullar l'enigma: visitem cementeris que semblen trets d'una pel·lícula de misteri; entrem en una casa abandonada i mig enrunada que té el seu misteri amagat; obrim un bagul que guarda joies i peces d'or producte de robatoris i sanguinolents assassinats; i, sobretot, comprovem la força que exerceix l'amistat i la solidaritat, que tot plegat, junt amb la imaginació, és capaç de traure del fons de la llegenda i la fantasia la història i la realitat que hom havia deixat en algun lloc.

HERMINI PÉREZ I EDO

Contra l'amnèsia històrica

Adéu a Berfull (Fàtima, morisca del quarter de l'Ènova). Vicent Sanchis. La Xara. Simat de la Valldigna, 1998.

L'EXPULSIÓ dels moriscos valencians el 1609 constitueix la culminació d'un dels processos més vergonyants de la nostra història: la neteja ètnica iniciada en el segle XIII amb la conquesta cristiana, rematada amb la deportació massiva que afectà més de cent vint mil persones, quasi un terç de la població valenciana d'aleshores.

Amb Adéu a Berfull, una novel·la juvenil que narra les peripècies amoroses del senyor d'aquest llogaret de la Ribera Alta, Vicent Dassió, amb una de les seues vasalles morisques en vespres de l'expulsió, Vicent Sanchis (Rafelguaraf, 1955) ha volgut fer un exercici de memòria tot esgarrapant en aquest sagnant episodi d'intolerància i apropant-se a la vida quotidiana de la comunitat musulmana d'aleshores -els seus costums, la seua indumentària, la seua poesia; a més, aprofitant l'avinentesa, no s'ha estalviat la denúncia de l'estat d'abandonament en què es troba Berfull, ara despoblat, testimoniatge silenciosos de les inquietuds i els sofriments dels deportats.

La història, narrada per un llaurador de Rafelguaraf, en un recurs que li permet a l'autor fer servir un llenguatge directe i àgil, adobat amb un bon pessic de dites, locucions i expressions col·loquials, esdevé així un motiu per a una excursió -caldrà conèixer Berfull-, una interessant eina pedagògica i un antídoto contra l'amnèsia històrica.

JOSEP VICENT FRECHINA

Diaris juvenils

Nuevo diario del joven maniático. Nuevo diario de la joven maniática. Ann McPherson y Aidan Macfarlane. Alzar. Alzira, 2000.

Nos encontramos ante dos libros que probablemente resultarán imprescindibles en la biblioteca de cualquier hogar donde la relación familiar de sus miembros se sustente sobre la sólida base democrática

de la comunicación. Y es que Ann McPherson y Aidan Macfarlane, sus autores, tras el telón de una divertida guía de salud y sexualidad para los jóvenes de hoy (de este modo lo subtitulan), han construido un escenario en el que cobran vida multitud de personajes por medio de los cuales hacen un fiel retrato de la familia occidental de clase media desde la que abordan un raudal de temas tratados con objetividad científica, sin tabúes, que atañen, directa o indirectamente, al ciudadano de hoy, esto es, no sólo a los jóvenes, aunque en mayor medida a ellos, sino también a los padres, por lo que su lectura potenciará el diálogo y el acercamiento generacional.

El cuerpo central de los libros incide de lleno sobre la educación para la salud (no a las enfermedades de transmisión sexual; cómo combatir algunas alergias y los parásitos más comunes...), pero tocan otros muchos temas de interés general. Para ello no dudan en servirse de cuantos recursos informativos disponen: folletos, tablas estadísticas, encuestas, tests... De unos hablan con mayor profundidad, y los abordan desde una perspectiva próxima (el divorcio y sus consecuencias en el seno familiar; la muerte y el diferente comportamiento de las personas ante ella; el abuso sexual y cómo enfrentarse a esa humillante situación; la trascendencia de la amistad; el suicidio...), otros apenas aparecen apuntados desde un sutil mensaje subliminal (sistema educativo; la homosexualidad; la explotación laboral; la donación de órganos; la solidaridad; la internacionalización...), pero que una lectura detenida demuestra que todos ellos son de vital importancia formativa por lo que los diarios de Pete y Susie llegan con la fuerza de un huracán a la mente y al corazón del lector o lectora.

En Nuevo diario del joven maniático, es Peter (Pete el Sabelotodo) quien a través de sus anotaciones diarias a lo largo de todo un año nos describe con asombrosa locuacidad lo que acontece en su núcleo familiar y los roles asignados. La familia Payne está compuesta por cinco miembros y Pete ocupa el segundo lugar de edad con respecto a sus hermanas: Sally, de 17 años, y Susie, de 12. Con 14 años, Pete se encuentra en ese difícil momento existencial en que la pubertad deja atrás a la infancia y le sitúa frente al inmenso portal del conocimiento de la vida. Todavía asentado fundamentalmente en el aprendizaje vicario (en realidad

no lo abandonamos nunca), su personalidad va haciendo incursiones esporádicas en el terreno de lo desconocido para tratar de dar respuesta a las infinitas cuestiones que le asedian. Su mundo interior es un verdadero caos y encima los cambios hormonales plantean en Pete incógnitas casi irresolubles (su cuerpo se puebla de pelos; la voz se le vuelve más grave; el acné le invade la cara; el sexo ejerce en él una atracción irresistible; la menarquía de Susie; los primeros amores; las relaciones con sus iguales...), para agravar más la situación resulta que es hipocondríaco y cree que todo lo malo le pasa a él. El diccionario se hace imprescindible y le da respuesta a aquellos interrogantes que no quiere preguntar a nadie. La familia no le comprende, especialmente sus hermanas, sin embargo tienen con él algún que otro detalle y su padre es tolerante y su madre, ah, cómo le cuida...

En Nuevo diario de la joven maniática, la protagonista es Susie, quien también nos cuenta, jornada tras jornada, los sucesos acontecidos en un año de su vida. Ha pasado el tiempo y ahora ya tiene 16 primaveras. Sally apenas aparece por casa y Pete, su «odioso» hermano sabelotodo, ingresa en la universidad para estudiar medicina. En pleno vórtice de la adolescencia, a Susie le preocupa más el desarrollo cognitivo y moral. El sentido de justicia, toma de decisiones, emoción, motivación y estrés son, entre otras, las cuestiones que la someten a hondas reflexiones y cuitas. La búsqueda de su propia identidad; las primeras experiencias personales con chicos, que sólo buscan «eso», pero no todos; la participación en la vida social; las reprimendas de su madre; la angustia sufrida frente a los exámenes; su liberal amiga francesa del intercambio; su obstinado vegetarianismo; su promiscua gata Bovril y los cambios fisiológicos que van obrándose en su cuerpo, la traen de cabeza. La mente despierta de Susie no tiene un minuto de sosiego. También la importuna de cuando en cuando la enfermedad y, por si fuera poco, la regla siempre le viene en los momentos más inoportunos...

A pesar del espíritu esencialmente formativo de estos libros, el texto no resulta en absoluto aburrido, pues sus autores han cuidado con esmero la explicación de todos los temas desplegados, y lo han realizado con inteligencia, desde el hecho de haber optado por un género literario tan peculiar como son los diarios (lo cual ins-

pira una mayor curiosidad por su lectura), hasta la siembra, capítulo tras capítulo, de buenas dosis de ironía anglosajona, provocando, a menudo, que la sonrisa desemboque en carcajada. Porque, créanme, tanto Pete como Susie son, en el fondo, unos muchachos encantadores.

ÁNGEL ASENSIO

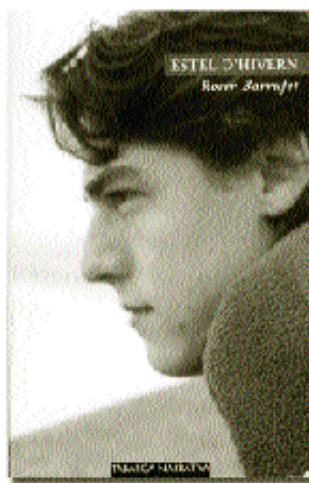
La forta aposta literària de Cabré

Postal de Krypton. Jordi Cabré. Edicions del Bullent. Picanya, 1999.

HAIG de confessar que, pel que fa a la literatura juvenil, he estat víctima conscient d'alguns prejudicis. Alguna esporàdica lectura que, de ben segur, deu haver estat mal triada ha de ser la causa de les meues reserves envers el gènere. Fet i fet, sovint m'ha semblat que la majoria d'escriptors de literatura juvenil pressuposaven els seus lectors específics com una mena d'adults amb deficiències psicològiques. En fi, disculpeu-me les manies. Com vulga que siga, la lectura de Postal de Krypton, del jove autor Jordi Cabré (Barcelona, 1974), m'ha fet capgirar les meues idees al respecte, vèncer la meua ignorant obstinació. Francament, endinsar-me en les pàgines de Cabré m'ha estat força plaent. Cabré sap que qui l'ha de llegir no li perdonarà beateries balderes ni paternalismes literaris. Sap de què parla, de quines coses, i ho fa amb absoluta comoditat, sense ombra de temor. La seua història, els temes que l'alimenten, la manera d'explicar-la, es fan pròxims, s'ajusten jo crec a les expectatives de la seua clientela potencial sense que, per descomptat, això implique seguir cap estratè-

gia de pur marqueting. Postal de Krypton és un bon llibre, amanits encotillaments de gènere a banda, ple a vessar d'intel·ligent ironia, amb diàfanes radiografies de tota mena, a fi de comptes acurades i qualitatives descripcions d'una societat com ara la barcelonina o dels seus tipus més novells abocats als deficiis, problemes, cabòries i fantasmes del seu temps. Un llibre on, d'altra banda, les magnífiques pinzellades de lirisme reforçen l'excel·lent fluir narratiu tot elevant la qualitat del conjunt. L'ofici de Jordi Cabré és una evidència escandalosa i això a pesar que aquesta és la seua primera novel·la publicada, gràcies a o per culpa d'haver quedat finalista del XIX Premi de Narrativa Juvenil Enric Valor. La notícia de l'editorial Bullent ratifica la meua afirmació: autor inèdit de novel·la políciaca, sentimental i històrica; poeta; activista gremial... Un autor de qui cal esperar una producció força interessant, al qual no li podem permetre que ens deceba.

FRANCESC VIADEL

Calaix de sastre

Estel d'hivern. Roser Barrufet. Tabarca. València, 1998. L'oasi de les donzelles. Josep Lluís Tàrrrega. Tabarca. València, 1998. Moguda al Racó d'Ademús. Adela Ruiz. Tabarca. València, 1999.

És ben sabut que el terme «literatura juvenil» és molt ample i difícil de delimitar i que, més que res, serveix comercialment per a vendre un producte destinat als estudiants de primària i secundària -mercat molt cobejable, perquè si el llibre és recomanat pel professor/a, assegura la venda de bastants exemplars-; a més, sota

aquest epígraf de «juvenil» s'inclouen obres molt diverses: hi cap des de Jules Verne, Henry James o Robert Louis Stevenson fins a Enid Blyton, coneguda autora de la saga d'Els cinc, o la seua versió local: un grup d'adolescents viu una «aventura» a terres valencianes.

La qüestió, com sempre, és contar en poc més de cent pàgines -pareix que els lectors joves no puguen arribar a les cent cinquanta- una bona història, amb una anècdota i uns personatges versemblants; dos dels tres llibres que ens ocupen tracten d'un segrest: tal vegada siga un esdeveniment molt freqüent entre la joventut del nou mil·lenni.

Però el problema de Moguda al Racó d'Ademús, d'Adela Ruiz, no és solament un conflicte complex -i poc versemblant- que es resol amb una facilitat sorprenent: la Mini, una xica d'uns díhuit anys (ha finalitzat COU i començarà a la universitat el curs següent) que passa el mes d'agost a Ademús, on ha conegut una colla de joves de la seua edat, es veu immersa en una xarxa local de tràfic d'estupefaents; el vertader problema d'aquest llibre és el maniqueisme: són tan bons els bons i tan dolents els dolents, són tan virtuoses els protagonistes i tan mesquins i viciosos els traficants, tan bona la policia i tan dolentes les drogues -les il·legals, és clar, del tabac i l'alcohol no se n'hi parla de la mateixa manera.

Un cas similar és L'oasi de les donzelles, on Josep Lluís Tàrrrega narra el viatge al Marroc d'un grup d'estudiants de secundària de Benicàssim. Ací, els tòpics de gènere apareixen una vegada més: les xiques -molt boniques- són raptades i els homenets -molt valents- les rescaten. Quanta paciència! Tot i que aquesta història també pateix d'un cert grau de maniqueisme -la Fàtima és meravellosa i l'Alí, dolentíssim-, és veritat que alguns personatges es mostren amb més profunditat -són bons, però senten dubtes, ansietat, gelosia- i, sobretot, cal destacar la descripció d'espais i la creació dels diversos ambients que recorren els joves, perquè estan molt ben construïts.

Qui també descriu amb precisió i bon fer és Roser Barrufet en Estel d'hivern, una obra el protagonista de la qual és Jaume Riera, un vell supervivent del camp de concentració nazi de Mauthausen que rememora la seua vida i la dels seus amics mentre fa el Camí de Santiago buscant una mort que acabe amb la seua solitud i el seu dolor. Durant el viatge, coneix

Zoran Mihajlovic, jove de dèssset anys, bosnià, de Sarajevo, acollit des de fa temps a València amb altres compatriotes, qui també arrossega una existència marcada per l'adversitat i la guerra. És un llibre commovedor, un cant a la vida malgrat les morts i desgràcies que hi apareixen. I commou, entre altres coses, perquè els personatges es mostren humans, amb virtuts i febleses, misèries i alegries, amb records. Una lectura recomanable no solament per als joves estudiants de secundària.

Recomanable Estel d'hivern malgrat el lamentable nombre d'errades que tenen els tres llibres, errades que ja criticàvem en el número anterior d'aquesta revista a propòsit d'El tigre de Tasmània, de Vicente Muñoz Puelles -publicat per la mateixa editorial- i que dificulten el ple gaudiment de la lectura.

ARANTXA BEA

Una aventura iniciàtica

L'enigma dels prismàtics. Josep Millo. Tabarca. València, 1999.

NOU anys després de donar a conèixer la seua primera novel·la juvenil, Viatge a l'Illa Gran, Josep Millo, nascut a l'Alcúdia l'any 1946, ha publicat la seua segona novel·la, L'enigma dels prismàtics, amb la qual va guanyar el I Premi de Narrativa Juvenil 750 Aniversari Ciutat de Torrent 1999. Entremig, massa temps, potser, de silenci. Però els qui coneixen personalment l'autor saben que tot aquest temps no ha estat un temps erm. Durant anys, Josep Millo s'ha dedicat amb vocació i professionalitat a divulgar la nostra cultura. És a dir, n'ha esdevingut un pedagog i un activista militant, en el millor sentit del terme.

Per diversos motius, per encàrrecs editorials o per compromisos d'índole diversa, Josep Millo ha fabricat, durant els últims anys, una gran quantitat de papers de caràcter didàctic i cultural dignes de ser tinguts en compte: llibres de text, propostes d'animació lectora, articles sobre l'ensenyament de les diferents llengües del currículum escolar, etc. Tota una frenètica activitat que, ben segur, li ha tret energies destinades, en principi, a la literatura de ficció, però que, al mateix temps, li ha servit per crear-li, a poc a poc, un cert ofici a l'hora de redactar i una certa coneixença psicològica del món adolescent al qual s'adrecen, principalment, els seus textos narratius.

Probablement, per tot això, la lectura de L'enigma dels prismàtics ens sorprèn de seguida per la maduresa amb què l'autor encara una trama i un estil àgils i, alhora, captivadors per als lectors. L'anècdota, per tant, es desenvolupa pas a pas amb saviesa i dosificació argumental. Majoritàriament, les aventures s'hi narren de forma directa i hi assistim a la coneixença de dos joves que viatgen cap a Anglaterra durant unes vacances estiuenques: Sergi, el narrador, i Clara, la noia de la qual s'enamora el protagonista. Tots dos han sol·licitat un intercanvi familiar per aprendre i practicar més l'anglès, però es veuen implicats en un afer de tràfic il·legal de diamants. D'aquesta manera, la història esdevé també un viatge iniciàtic i màgic, capaç de transformar un simple viatge turístic-cultural en un camí cap a la transformació de l'individu adolescent en home adult.

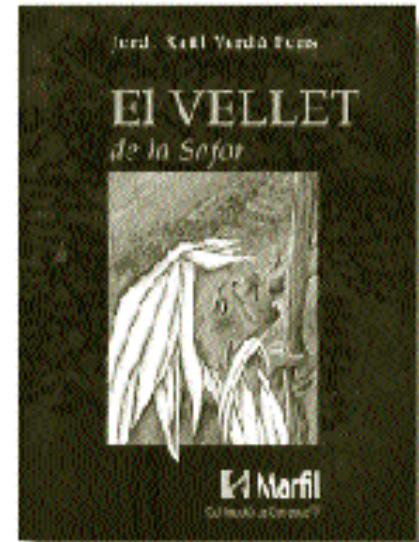
Aquest últim aspecte ens mostra, sens dubte, Josep Millo com un autor expert en l'ús de les tècniques narratives i conscient, alhora, de la modèstia de la seua producció, que té, com a objectiu principal, promoure la lectura entre els més joves. No obstant això, la intencionada senzillesa estilística de l'obra no ens ha d'ocultar que la novel·la està escrita amb una clara voluntat de creació literària. Això ens fa pensar, com és lògic, en la probabilitat que el seu autor s'aplique en un futur no molt llunyà a escriure obres més ambicioses des d'un punt de vista més argumental.

De fet, podem entendre L'enigma dels prismàtics com una aventura iniciàtica també per al mateix escriptor, que, a partir d'ella, se sentirà més segur de les seues forces i amb capacitat per reem-

prendre vells projectes massa sovint ajornats.

En resum, podem dir que L'enigma dels prismàtics és una bona novel·la juvenil, que, en certa manera, augura un futur brillant per a l'autor i que, al mateix temps, sap entretenir sense deixar d'educar subtilment els seus lectors.

JOSEP ANTONI FLUIXÀ

Literatura infantil ben pròxima

El vellet de la Safor. Jordi Raül Verdú Pons. El marquès del potet. Enric Lluch i Girbés. Joanet i la seua colla d'amics. Jordi Raül Verdú Pons. Marfil. Alcoi, 1999.

LA literatura infantil ja fa temps que ha eixit dels cànons clàssics que obligaven els autors a situar les seues trames a llocs allunyats i remots. Acostar protagonistes i situacions al lector que s'inicia és una manera també vàlida, i sovint més exitosa, d'atraure la seua atenció. Jordi Raül Verdú Pons ho sap -no debades ha publicat ja cinc relats més en aquesta mateixa col·lecció- i per això, en els dos títols que acaba de publicar en la Sèrie la Carrasca de l'editorial alcoiana Marfil, El vellet de la Safor i Joanet i la seua colla d'amics, ens presenta històries interessants, captivadores, amables i, també, pròximes. Mentre que la primera narració parla d'un mític vell que viu al cim de la Safor i que coneix el remei per aturar la plaga dels incendis forestals, la segona ens introdueix en el món senzill i trepidant d'una colla de xiquets que viuen en l'àmbit

rural. Ens trobem davant d'històries animades -requisit imprescindible per captar els xiquets- que no renunciïn a una funció també didàctica.

El didactisme és més evident en *El vellet de la Safor*, on el tema dels incendis i la protecció de la natura amara tot el relat. Per la seua banda, en *Joanet* i els seus amics molts lectors trobaran un estil de vida molt infreqüent en els nostres dies. Acompanyat per una bona lectura en públic i un professor documentat, aquest llibre pot informar els joves urbans -aclaparadorament majoritaris avui en dia- de moltes formes de divertir-se i de contactar amb la natura que cada vegada són més rares. L'únic defecte del relat és la seua inconclusió. Hi ha moltes probabilitats que un xiquet trobe decebedora una mera descripció dels jocs i entremaliadures dels amics de Joanet. Les històries sense un final clar poden resultar arriscades quan ens dirigim al públic infantil.

Ambdues històries tenen en comú que els veritables protagonistes són grups de xiquets que reaccionen de manera molt versemblant. La valoració positiva que reben els mestres en els dos relats desperta -almenys en aquest lector- innocents sospites sobre la identitat professional de l'autor.

Per la seua banda, Enric Lluch i Girbés en *El marquès del potet* s'ha acollit a la línia bàsica de tractar amb personatges llunyans, fora de temps i d'espai, que serveixen més fàcilment de prototipus. L'autor ens descriu les peripècies d'un marquès malcriat i fanfarró que haurà d'enfrontar-se a una sèrie de càstigs pel seu caràcter. Naturalment, també tindrà la possibilitat d'esmenar el seu comportament a través d'un viatge iniciàtic que l'obligarà a passar tota una sèrie de proves

que li descobriren el vertader focus dels seus problemes: el seu comportament.

Tot i seguir un esquema molt clàssic, la narració d'Eric Lluch acobla perfectament l'humor i el llenguatge col·loquial al desenvolupament de la història, esdevenint així l'element més destacable del llibre.

JORDI SEBASTIÀ

Sorpresa quotidianas

La formiga cubana. David Nel·lo. Edicions del Bullent. Picanya, 1999.

EN *La formiga cubana*, David Nel·lo ens proposa implícitament una pregunta: quina és la forma més fàcil i completa de divertir-se, el joguet o el joc? Naturalment, l'autor opta per la segona. Així, Sebastià, un xiquet mimat i consentit que menysprea els joguets que no tenen una gran qualitat, rebrà de son tio l'aventurer un regal especialíssim pel seu aniversari:

una formiga que ve de Cuba i que, a més, parla. Parla, però cal convèncer-la perquè ho faça. Ací es troba la clau de la història: Sebastià haurà de fer de tot per aconseguir-ho i descobrirà que aquesta activitat resulta més plaent que la que abans omplia el seu temps: destruir els joguets cars. El resultat dels seus esforços és negatiu, però això ja no importa. Descobrir el joc, la imaginació i la creativitat ha resultat molt estimulant. Sebastià adopta i mima la formiga fins que aquesta mor sense dir ni una paraula, però el seu tarannà ja ha canviat.

Així, doncs, ens trobem amb una història amb missatge fàcilment interpretable. Potser alguns registres resulten un poc massa elevats per als xiquets menuts, i probablement tampoc no se sentiran interessats en les aventures empresarials del tio de Sebastià que l'autor ens descriu per situar el personatge -afortunadament el que significa això de l'empresa triga algun temps a comprendre's-, però la idea i el desenvolupament de la narració són captivadors. El lector és informat de la trama muntada per l'enginyós tio que ha pres la formiga d'un jardí proper al domicili de Sebastià; però comprendrà també que la intenció era lloable i efectiva.

Les il·lustracions d'Albert Pallarés fan un contrapunt pertinent a la història, descriuen a la perfecció l'ambient imaginat pel lector en llegir-la i aporten informació sense menjar-se el text. En definitiva, fan el que han de fer les il·lustracions en aquesta classe de llibres i, a més, tenen una molt bona qualitat.

JORDI SEBASTIÀ

Biblioteca Valenciana

Un focus cultural de la nostra Comunitat Autònoma

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL DEL LLIBRE I COORDINACIÓ BIBLIOTECÀRIA

NARRATIVA

Quan la vida és un viatge vers enlloc

El cor de les pedres. Glòria Llobet. Premi Joanot Martorell 1999. Bromera. Alzira, 2000.

LA novel·la de Glòria Llobet (Barcelona, 1956) pretén ser el reflex d'una decepció profunda, d'una desesperació continguda quan una persona, en la vellesa, s'adona que la vida li ha passat sense adonar-se'n, sense extraure el més mínim goig d'entre tot el ventall que hauria estat possible i que hauria estat raonable alhora. Una a una es frustren les esperances i els anhels, d'una manera sorda, continguda i constant. Es tracta d'una sensació terrible la percepció d'aquest fet quan la vida ha resultat un viatge envers enlloc, sense ports que ens omplim de nous coneixements i on la felicitat ha estat talment el llumeneret blau de les rondalles mallorquines: quan més t'hi acostes, més s'allunya. No com una utopia, sinó com la negació més absoluta.

Amb una novel·la que respon bàsicament a aquesta idea, l'autora va obtenir el Premi Joanot Martorell de Narrativa que anualment atorga l'Ajuntament de Gandia. L'obra, estructurada en primera persona i mitjançant un *flash-back* des de l'ancianitat de la protagonista, podria entendre's des d'una perspectiva psicològica, però també des d'una vessant historicista, tot i que bastant escurada. Bàsicament, ens trobem amb el viatge psi-

cològic i a la recerca d'un sentit existencial d'una dona que busca una felicitat que se li esmuny irremeiablement. Sota aquesta empara, s'agombolen les sempre difícils qüestions de les relacions entre pares i fills, la constant apel·lació al paradís perdut de la infantesa, el descobriment de la sexualitat per part dels adolescents (tot i que un tant angoixadament i sabedors de les *pors i excitacions pecaminoses* en el context temporal on se situen), els efectes de la guerra sobre les relacions humanes, el conformisme atàvic que sovint amara les mentalitats perviscudes de l'*Ancien Règime* (amb algun passatge com un reflex invertit de *Bearn*), les primeres decepcions vitals d'una persona en el terreny amorós i els innumera- bles fracassos que lentament edifiquen una vida buida, espremuda sense traure'n el més mínim suc. Ací rau el major mèrit d'aquesta novel·la, ja que és capaç de transmetre, amb angoixadora lucidesa, aquesta pèrdua de rumb vital. O més que perdre el rumb, de perdre el port com una nau que vagareja sense destinació a les acaballes de l'únic viatge permès.

La protagonista, que ja habita al *raval de la senectud*, com ho definia Josep Maria Llompart amb ecos llorentians, viu del record i per al record enmig d'una soledat esbarronadora, bastant típica de la societat actual en l'ancianitat. Així se'ns mostra la cruel metàfora a la qual s'aboca una vida que ha transcorregut a l'espera de ben bé no se sap quina cosa. És a les acaballes quan, en una recapitulació definitiva, repassa cadascuna de les etapes per les quals ha estat vianant sense aturar-se, renunciant al goig que el camí li oferia a cada pas.

Ens trobem davant d'una novel·la completa, arrodonida, però que potser se'n ressent del seu excessiu esquematisme. El desig d'una essencialitat, d'una senzillesa en l'escriptura a l'hora de transmetre aquest important contingent de sensacions i reflexions, ressent i afebleix el necessari gruix literari, tot traduint-se en un llenguatge sense gaires concessions, potser massa rígid, amb una bastimenta de personatges que haurien guanyat molt si l'autora haguera aprofundit en llur creació, en llur caracterització. Sovint

se'ns apareixen massa plans, sense una capacitat expressiva que ens permeta acostar-nos més a llurs implicacions literàries. En definitiva, uns personatges fins a un cert punt mancats de trets que ajuden a llur imbricació en el discurs narratiu. Sense cap dubte, l'obra hauria pogut créixer -i créixer molt- en profunditat narrativa i discursiva si aquest punt s'haguera atès amb major profunditat, amb una major generositat creativa. Ara bé, aquestes consideracions per a res no han de desmerèixer el colpidor efecte que transmet la lectura d'*El cor de les pedres* i l'intens soll d'amargor que amara l'obra. Tot un premi Joanot Martorell que bé es mereix el guardó, d'això no hi ha dubte.

ALEXANDRE NAVARRO

Amb el color de la sang

Soldada roja. Joan Bohigues i Manel Joan i Arinyó. Camacuc. València, 1994.

ELS autors, especialment Joan i Arinyó, resulten uns vells coneguts del sector sagnant de la literatura valenciana actual. Si bé de Joan Bohigues no tenim referències gaire extenses, del segon autor resulta fàcil trobar una certa doble personalitat literària. Certament, resulta difícil -o admirable- trobar que l'autor d'un dels llibres més esbojarrats i fàusticament indes-

criptibles, per sàdics i delirants, de la literatura manufacturada en els darrers anys, com ara *Han donat solta als assassins*, és el mateix que *Com la flor blanca* o *Les nits perfumades*, delicioses novel·les on es recrea el paradís perdut de la infantesa amb un encert difícilment superable. Ara bé, també trobem un *tertium genus* com ara *El cas Torreforta*, trassumppte literari sense esmentar-se del tristament famós cas d'Alcàsser. Al capdavant, parlem d'un escriptor versàtil i amb un important cabdal d'energia que pot adreçar-se vers una o altra direcció i no sempre amb el mateix resultat.

Soldada roja representa l'esforç per aprofundir en la creació i consolidació d'una novel·la negra per a joves ambientada a terres valencianes. Una novel·la que malda per emparentar-se amb les sagues de Ferran Torrent o de Josep Lluís Seguí i els seus personatges inconfusibles que permeten descobrir -o crear de bell nou- una altra dimensió a la nocturnitat valenciana. Aquesta obra ofereix un esforç per crear un univers propi -no excessivament complex, tot s'ha de dir dins del gènere i de l'edat a la qual s'adreça. Un bon entrant per a lectors amb poc de temps i poques exigències que pot servir com a trampolí per accedir, dins del gènere negre, a obres d'una major profunditat.

JOSEP TOMÀS

Benvingut, Mr. Tree!

Ella ve quan vol. Matthew Tree. 314. Premi Octubre de Narrativa 1999. València, 1999.

QUAN hom llig una novel·la, pot esgarriar-se tot pensant en quina mena de persona deu ser l'autor de l'obra. O tot el contrari i desitjar ferventment arribar a conèixer-lo o conèixer-la. Doncs bé, puc assegurar que no m'importaria gens ni mica coincidir en una festa amb el senyor Matthew Tree i fins i tot enraonar algunes hores amb ell. Aquest escriptor en la nostra llengua nasqué a Londres l'any 1958 i fins el 1979 no aprengué la llengua amb la qual ha escrit pàgines tan memorables i que recomane tan vivament com les d'aquest recull de narracions breus. Aquest ja és un fet singular. Ara bé, també escriu en anglès. I en aquesta llengua ha col·laborat en bona part de la

premsa anarquista londinenca i en Radio Three de la BBC (també confessa algun pecat de joventut, com ara de col·laborar amb *The Times*). Aquest canvi de llengua deu escandalitzar els apòstols de l'extinció de les llengües minoritzades: qui negarà que l'anglès és la llengua amb més projecció internacional?

La qüestió és que ens trobem amb un recull de vuit relats curts, d'extensió desigual però de qualitat molt elevada. Amb el Premi Octubre de Narrativa com a avalista del seu mèrit (tot i que de vegades un premi a sobre no garanteix gaires mèrits), l'autor exhibeix un domini astorador del discurs directe i del monòleg interior posats al servei d'una eficàcia i una complexitat comunicatives realment fascinant. El llenguatge i l'expressió guanyen molt en l'agilitat demostrada, en un domini curós del lèxic i en saber transmetre sense perdre ni un bri de genuïtat el llenguatge parlat dels pubs i carrers a les lletres de motlle. Els personatges de Tree resulten convincents, reals i possibles.

Heterodox en la temàtica i amb un domini ert i pulcre de la tradició literària per tal de poder dominar tots els ressorts de la ploma, Tree navega sense cap entrebanc a través d'assumpptes tan diferents com ara les sempre peculiars relacions amb el sexe femení, la vida de parella, la consciència del propi fracàs, la creació literària i les mitificacions dels pretesos genis, l'ancianitat, l'alcoholisme, els conflictes generacionals, la nostàlgia dels orígens (del tot recomanable el conte titulat *Prensa anglesa*, amb hilaritat agredolça inclosa, com també podríem destacar el titulat *Cap d'Any, mil nou-cents vuitanta*, per exemple), les patums d'hermètica escriptura i que per això mateix continuen sent patums, els teòrics, els falsos

crítics, i tot acabat en una mena de corol·lari sòlid com una roca i aclaridor com les dutxes matinals d'algun dels protagonistes del conte titulat *No cal*. Sols li han calgut vuit relats a l'autor per a desenvolupar aquestes qüestions amb un sentit envejable i imitable de l'humor, una gran vivesa i una frescura de la qual la nostra literatura es troba ben necessitada. Aquest llibre ens farà riure, ens obligarà a reflexionar, ens impel·lirà a veure'ns d'una mena diferent després de la seua lectura. Posseeix una virtut poc usual: ajuda a comprendre molts dels comportaments actuals d'aquesta societat esbojarrada i nerviosa que no fabrica en la mateixa proporció herois que marginats i on sovint hom s'adona que rere el neó brillant hi ha molt d'enderroc humà a punt d'esmicolar-se definitivament. Això sí, el bon humor, l'acidesa, una subtil ironia i l'escepticisme per davant de tot. Sense himnes, ni visques ni banderes. Sincerament, crec que la pròxima acció beneficiosa per a la vostra salut que podrieu fer després de llegir això seria córrer a la llibreria més pròxima i comprar *Ella ve quan vol*. I no té contraindicacions.

ALEXANDRE NAVARRO

Maupassant, sempre a punt

Les germanes Rondoli. Guy de Maupassant. L'Eixam. Tavernes Blanques, 1998.

A la França decimonònica sobreviscuda a Napoleó III i a Sedan, el naturalisme literari sols proporcionà un artista autèntic: Guy de Maupassant, que, amb sols quaranta-tres anys de vida (Miromesnil 1850-París 1893) i una producció centrada bàsicament en la

dècada escolada entre 1880 i 1890, proporcionà sis novel·les i prop de tres-centes narracions curtes. Han estat justament els contes i les narracions breus allò que més de cent anys després continuen proclamant la vigència d'aquest autor. Les seues novel·les curtes formen una unitat orgànica, ben a l'estil de *La comèdia humana* d'Honoré de Balzac. L'escriptura de Maupassant conté quelcom més que una còpia realista de la vida moderna -una modernitat molt més accelerada en el seu context social i històric que no pas en l'actualitat-, sinó que arriba fins les arrels de l'existència en els plans psíquics i vitals. Com a escriptor, Maupassant s'inicià sota el guiatge de Flaubert, que fou amic de la seua família i que inculcà al jove Maupassant els postulats de l'estètica realista, tot i que el temps va fer-lo evolucionar fins a postulats naturalistes. Entre les obres que major difusió li van proporcionar hi ha *Bel-Ami* (l'èxit de vendes de la qual li permeté dedicar-se en exclusiva a la literatura), junt amb *Les Contes de la bécasse* i alguns dels relats misteriosos com ara el magistral *Le Horla*.

Aquesta acurada traducció de Joan Company agrupa una *nouvelle* que li dóna títol i catorze narracions més amb un estil planer i directe, sense concessions a l'artificiositat, i sempre amb la decidida voluntat d'assolir claredat i precisió. La temàtica recorre el sexe, la dona -sempre les dones, en Maupassant-, el matrimoni, el pas del temps, la indefensió davant la solitud aclaparadora, les convencions socials, la gasiveria pagesa... La lectura de Maupassant ens ofereix un regust agre dolç de l'experiència humana, perquè ens mostra la vida amb tota la seua ambivalència, amb els seus aspectes encoratjadors, simpàtics i suggestius, sense amagar-nos, ans el contrari, el neguit, la desesperació i la tragèdia que els acompanyen. Maupassant, com a bon naturalista, reflecteix les tensions psicològiques d'un món en experimentació. *Les germanes Rondoli*, en definitiva, se'ns mostra com un recull de narracions que no han perdut ni un bri de la seua efectivitat literària cent-vint anys després de la seua redacció. Del tot recomanable per al lector actual, que se sorprendrà de la immutabilitat i perfecta vigència del retrat de la condició humana bastit per Maupassant en el segle XIX.

ALEXANDRE NAVARRO

L'OMBRA DEL TAMARIU

FRANCESC BAIXAULI MENA

71 min.

La soledat del coneixement

L'ombra del tamaru. Francesc Baixauli. 7 i Mig. Benicull de Xúquer, 1999.

DE bon segur que aquesta novel·la de Francesc Baixauli fa venir ganes d'anar a l'Albufera per tal de respirar ni que siga un bocí, tan ficcional com la mateixa història que ens conta, d'aquest espai on transcorre la part que no succeeix al desert del Magrib. Si les novel·les demanen una peregrinació, amb la qual resulta evident que no estan acabades fins que el lector les llig, aquesta, a més, demana una visita a l'Albufera per tancar el procés creatiu i comprendre fins a quin punt l'espai tancat determina, sobretot simbòlicament, la sortida d'un personatge i, una vegada complert el camí experimental, el retorn amb la saviesa que determina la soledat i l'exclusió. *L'ombra del tamaru* és, més que altres novel·les, un parèntesi, que encercla un projecte vital on aquest personatge esdevé l'heroi de la narració, com les dues corbelles que ajuden el protagonista, Jesús, a alliberar-se dels desassossecs.

Estructurada a partir d'un *flash back*, el protagonista rescricu una parcel·la de la seua vida i ens conta com ha assolit el camí que l'ha portat al coneixement i a la saviesa en què es troba instal·lat. L'evocació comença sota un tamaru que esdevé leivmotiv durant l'obra i sota el qual el protagonista ha de comprendre quina és la veritat de totes les coses després de caure, tocar fons i tornar al lloc de sortida, tancant el cercle simbòlic de la saviesa, com si d'un emblema barroc -la serp que es mossega la cua- es tractara. El tamaru

és objecte d'estudi per part del protagonista, però també és on la veritat i el coneixement cultural li seran revelats, d'ací que el puguem trobar al Sàhara, a l'Índia de Siddharta o bé es trasforme en el ficus del Parterre de València. D'altra banda, el coneixement no és una acumulació, sinó un aprofundiment fins la medul·la, la vibració, que pot semblar tan acientífica com suggeria Pascal en parlar de com la raó no entén les raons del cor. Vet ací per què aquesta novel·la viatja per diversos camins a la vegada per tal d'aconseguir la totalitat del saber. La novel·la, concebuda així, no és només un espai per a la narració, sinó també per a la reflexió, i d'ací que la història esdevinga una estratègia com un viatge iniciàtic amb forta virtualitat simbòlica.

Però, a més, val la pena de ressaltar la sorprenent facilitat amb què Francesc Baixauli ens introdueix en els somnis de Jesús, el protagonista que és rebutjat tres vegades i al qual Yibrahil/Gabriel li anuncia seguir el seu camí cap a la llibertat en soledat. El projecte de l'heroi del llibre es pot resumir en una frase de Hermann Hesse que encapçala un dels capítols de la novel·la: «Sé pensar, sé esperar, sé dejunar» i, a partir d'ací, l'eclecticisme catòlic, que marca els personatges -sobretot en la virtualitat emblemàtica dels seus noms: Cristina, Joan com un germà, etc.-, i l'àrab, que marca la manera de contar on cal anar superant proves per aconseguir desxifrar la prova final, que no és altra que aquella que engega l'acció: buscar la llibertat i la saviesa. La solució, però, passa per hibridar-se, que tal vegada és tornar enrere per aquestes dues branques religioses que vénen de la tradició jueva. Empeltar-se per sobreviure i esperar que l'ordre de la vida done sentit a les coses. I tot aquest projecte narratiu és envoltat per una atmosfera màgica, siga a l'Albufera, tancada i viciada, o sota un tamaru del desert africà; tot forma part d'una estratègia de coneixement que ens recorda les *maqadmes* i *risales* àrabs o la saviesa que conté cada una de les històries de *Les mil i una nits*. L'excusa per al deliri, el somni i les al·lucinacions, tan reveladors com la realitat, li ve donada, a més del caràcter de Cristina-mare i de Jesús, per un mosquit que li provoca febres que difuminen el límit entre l'espai real i l'espai de la virtualitat. D'ací que no ens estranyen les històries que, fregant la frontera de la versemblança, donen igual de valor al caos com a l'ordre, al somni

com a la realitat, a una llissa perfectament catalogada (cabut, sama, caluga o vera) com a una serp descomunal i mítica que senyoreja l'Albufera (la Sanxa). I és que la història de Baixauli cerca convèncer-nos sobre com la novel·la és raó i també passió, i, per més que hi abunden les referències culturalistes al voltant de la filosofia de Leibniz i les mònades, o de la vida de Jesús de Betlem, o de la vida de Siddharta, s'hi imposa l'espai per al somni i la passió.

PASQUAL MAS I USÓ

Un infernillo en las ingles

Psychopathia sexualis. Richard von Krafft-Ebing. La Màscara. Valencia, 2000.

EN el año 1886, en plena pujanza del imperio austrohúngaro, el doctor Richard von Krafft-Ebing publica *Psychopathia sexualis* como un tratado médico donde se recogen las entonces consideradas como perversiones y degradaciones morales en el ámbito sexual. El mundo de las fijaciones o parafilias resulta descrito de una manera llana i concisa, perfectamententendible para el profano en el mundo de la medicina. Las pasiones sexuales, la personalidad de los implicados son expuestas con una concisión cálida e interiorizada. El doctor Krafft-Ebing supo meterse en la piel de los sujetos a los que estudiaba y extraer el amplio abanico de sensaciones, motivaciones y placeres que conmovían y escandalizaban a la sociedad decimonónica del imperio. Tampoco hemos de olvidar que el punto de vista del autor es que estas fijaciones son enfer-

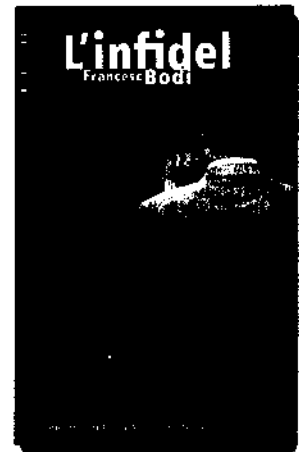
medades producto de una condición moral degradada, y vistos a ciento veinte años de distancia, los diagnósticos conservadores y los radicales métodos propuestos para su cura (cabría ver en qué lastimoso estado dejaban al paciente) no pueden dejar de despertar en el lector actual un esbozo de sonrisa helada. Aunque bien hay que señalar que Krafft-Ebing sostuvo la osada pretensión de que las relaciones homosexuales dejaran de ser tipificadas como delito (esto que hoy nos parece tan obvio que indigna, aún le costó la prisión a Oscar Wilde años más tarde). Además, le cabe al autor el mérito científico de haber definido el sadismo y el masoquismo en el curso de sus estudios e investigaciones. En cualquier caso, esta obra -que contiene sólo sesenta y nueve de los doscientos treinta y ocho casos compilados en la obra original- se muestra como el objeto de la inmensa curiosidad científica del autor, aunque hoy nos permite convertirnos en *voyeurs* privilegiados de la crepuscular sociedad centroeuropea del siglo XIX. Puede considerarse cada caso como una micronovela, con visos en algunos casos francamente extraordinarios y en todos tan curiosos que bien puede afirmarse que la realidad -aunque sea la de 1886- supera ampliamente la ficción.

Hoy, muchas de estas «perversiones» decimonónicas se han convertido en especialidades eróticas de uso corriente, con una puesta en escena que podemos encontrar usual y que el cine ha popularizado. La estética de cuero y del sadomaso, pieles y látigos, lluvia dorada... Nada se detiene ante la mirada escrutadora y minuciosa de este investigador. Buena parte de la obra está dedicada al fetichismo, donde incluye una amplia variedad de comportamientos y actitudes. De la misma manera y desde la concepción decimonónica -aunque avanzada para su tiempo-, Krafft-Ebing trata el delirio erótico, la anestesia sexual (es decir, la ausencia de impulsos eróticos) en sus vertientes innata y adquirida, la sexualidad elemental, la hiperestesia (impulso sexual exagerado), la perversión, el homicidio sexual, la necrofilia, el sadismo, la degradación de las mujeres, la degradación de los vestidos femeninos, el sadismo simbólico y el ideal, el sadismo simple, el masoquismo simple y el ideal, el fetichismo-masoquismo, el fetichismo-sadomasoquismo, la corpolagnia, la zoofilia, la sexualidad antipática, el fetichismo-cani-

balismo, el lesbianismo, el onanismo patológico, el exhibicionismo, la demencia, la ninfomanía, la satiriasis, la histeria, la paranoia religiosa, el frotismo, la servidumbre sexual, la bestialidad y la manía homicida, además de incluir la autobiografía de un transexual.

Sesenta y nueve casos que son descritos minuciosamente, aunque desde una óptica de diagnóstico y tratamiento que hoy nos resulta caduca y trasnochada, pero que ilustra perfectamente el punto de vista de la época y de la sociedad de su tiempo. Una teoría, afortunadamente, enterrada en el pasado.

ROC MARTÍ

Dues novel·les d'autors valencians

L'infidel. Francesc Bodí. Edicions Bromera. Alzira, 2000. *Vespres de sang*. Joan Olivares. Edicions Bromera. Alzira, 2000.

ELS narradors valencians són cada vegada més arriscats i experimentats. Hi va haver un temps, ara fa uns trenta anys, en què la narrativa valenciana era pràcticament inexistent dins del conjunt de la literatura catalana (això és el que afirmava, si fa no fa, Joan Fuster en un article publicat en el *Serra d'Or* d'aquella època), fins i tot es van haver de prendre mesures per tal d'estimular-la i de promocionar-la (el primer Premi Andròmina de l'any 1973, per exemple, es va reservar exclusivament per a valencians), però a hores d'ara podem ben bé afirmar que la narrativa que es genera al País Valencià ha assolit una consolidació digna i notable. Ja és del tot habitual veure publicades novel·les o

llibres de relats d'autors valencians amb una extensió normal de dues-centes o tres-centes pàgines, i, a més a més, amb una més que considerable qualitat.

I no exagere amb el que he dit. Aquestes paraules no són un simple exercici d'autocomplaença «patriòtera», sinó que es poden constatar amb dades i, sobretot, amb l'anàlisi objectiva. D'un temps ençà la nòmina de narradors valencians s'ha vist incrementada amb un seguit de noms de joves lletraferits que han irromput, alguns d'ells, amb força en el panorama literari català. Martí Domínguez, Vicent Borràs, Toni Cucarella, Joan Olivares, Francesc Bodí, Pasqual Mas i Usó, Vicent Josep Escartí, Francesc Viadel, Jordi Sebastià, Francesc Baixauli, Manel Alonso, entre altres, conformen un conjunt de veus que es caracteritza per la pluralitat en els plantejaments estètics i la confluència en altra mena d'interessos creatius.

Precisament, acaben de publicar-se dues novel·les de dos d'aquests escriptors, *L'infidel*, de Francesc Bodí, i *Vespres de sang*, de Joan Olivares, que han estat premiades amb l'Enric Valor de la Diputació d'Alacant i amb el Ciutat d'Alzira, respectivament. La novel·la de Bodí, de ressonàncies joycianes, és un llarg monòleg en tercera persona on es barreja el present amb el passat, el concret amb l'abstracte, la veritat amb la incertesa. Amb un llenguatge directe i planer, l'autor combina amb una gran habilitat les vicissituds familiars i amicals dels personatges amb els esdeveniments polítics i socials de cada època.

Per les seues pàgines transiten la transició de la democràcia espanyola, els vents de modernor provinents dels Estats Units durant la dècada dels setanta, el triomf electoral dels socialistes espanyols del 1982 i la polèmica campanya que protagonitzaren a favor de l'entrada en l'OTAN... En aquesta novel·la, Bodí, amb un estil ferm i segur basat en moltes ocasions en la repetició de conceptes i d'imatges, ha assolit, després d'un seguit de propostes narratives i de molts premis aconseguits, una veu madura i sòlida de la qual s'esperen importants projectes de futur.

D'altra banda, *Vespres de sang*, segona novel·la de Joan Olivares, narra la història d'un curiós personatge, Felip Alfonso, que va viure a cavall dels segles XVIII i XIX. Aquest treball narratiu, que està molt ben documentat i estructurat, se situa en un temps en què el sistema feudal es trobava

en permanent declivi, el poder residual del qual se'l disputaven diverses classes socials en una lluita que de vegades no era massa lícita i que va donar lloc a un altre poder potser tan intolerable o més que l'anterior: el caciquisme. La història té lloc durant les revoltes de Pep de l'Horta -un personatge mític que ha estat recuperat recentment en la novel·la *Els venjadors valencians*, de Jordi Querol- i està narrada en primera persona per Vicent, un pobre traginer que s'enfronta amb valentia al despòtic Felip Alfonso.

En aquesta novel·la, l'autor ha apostat per un major ús del diàleg que en l'anterior, *Dies de verema*, guanyadora del V Premi de Literatura Eròtica de la Vall d'Albaida. Amb això potser ha pretès acostar-se al parlar dialectal de l'època i, de passada, crear un ambient de suspens per mitjà de les converses, les insinuacions, els suggeriments, que cride poderosament l'atenció del lector. Amb aquests ingredients estilístics i d'altres que es comprovaran amb una lectura atenta de la narració, Joan Olivares (que curiosament és llicenciat en física teòrica) ha aconseguit una obra que consolida la seua trajectòria dins del panorama literari al País Valencià.

Heus ací, doncs, dos autors novells que arrisquen fort i que, amb la seua dedicació i esforç, ajuden a trencar el malefici que pesava contra la narrativa valenciana de fa uns trenta anys.

VICENT PENYA

Universo rural

Miel de avispa. José Viñals. Germania. Alzira, 2000.

A veces, muy pocas veces, sucede el milagro: lees un libro y no lees sino que construyes un mundo y lo pueblas de seres vivos y muertos que se aman y destruyen y temen y maldicen. Y callan. Y ese silencio está lleno de voces de otros, de voces de uno cuando niño, de ese uno que era otro, cuando jovencito, recién descubriendo la alegría en el río, la complicidad con los amigos, el gesto que seduce; o ya de adulto, oficio de panadero, oficinista, madre, escritor, músico de la banda o conductor de trenes; y también la voz del viejo o la niña santa que es recuerdo y premonición.

Con *Miel de avispa*, de José Viñals,

Miel de avispa

JOSÉ VIÑALS

Germania

sucede este milagro: lees y al poco ya divisas el andén de Corralito, donde todo sucede, «donde empieza lo bueno», donde de una historia, por ejemplo la de la plaga de palomas o la del barbero que degolló a la mujer o la del pintor que en sólo un verano cambió el pueblo decorando rótulos y carteles, se descuelgan muchas otras: esa manera de juntarse y dejarse y tener hijos que tienen los hombres y las mujeres en un pueblo diminuto de la provincia de Córdoba (Argentina); la costumbre «de pasear el ternero o la ternera que se va a carnear cada día, para que todo el mundo sepa cómo es el animal que se va a comer»; la hora sagrada de la siesta, cuando tres aldeanos discuten sus manías, sudan y están sucios y se atisban las desdichas que les ha dejado la vida. Y la amistad o la melodía de dos armónicas sonando al unísono; las rencillas porque todos los muchachos quieren a Teresa; el bar y los borrachos; tener un hermano; matar perros o una mujer a palos o degollada. Abandonar el pueblo.

Abandonarlo como el escritor que nació allí y allí enterró al padre y regresa en el cuento como Sebastopol «el apodo más lindo que tuve cuando chico» o incluso con su nombre, José Viñals, porque él también forma parte de Corralito, ese lugar que crea y recrea en *Miel de avispa*: «Mi visión del pueblo es déforme, romántica, insidiosa, malévola, rústica y apasionada», confiesa en uno de esos preámbulos que abren cada relato, explicación previa o dedicatoria -no explicación ni menos dedicatoria- que todo escritor siente la necesidad de redactar y siempre calla por pudor o por cualquier razón ética o estética y que a menudo disimula como cita, pero que en Viñals es ele-

mento preciso, clar, senzill, indispensable en las dieciocho narraciones que forman Corralito -digo este libro.

Dieciocho relatos de ritmo oral, una confidencia, un diàlogo donde una voz permanece siempre oculta porque su curiosidad y sus preguntas se vislumbran en lo explícito, como en *Un verano apenas*, *El olor de santidad* o *De noche*; o las dos mitades de la larga conversación que mantienen Benito Sánchez y Sebastopol en *Entre llegar y partir* y que se distinguen porque primero cuenta el uno el encuentro después de tantos años y luego es el otro quien lo cierra; o un precioso juego de niveles narrativos en *A excepción de Teresa*, en el que uno de los personajes -Arsenio- se dirige a Sebastopol, narrador y personaje y también personaje-creador de Arsenio, de Teresa, de Sebastopol y de todo lo demás.

Y todo lo demás no es poco: soledad y miseria y confianza y violencia y secretos y dudas y el miedo y volver a Corralito, el lugar del que se partió: «Hay una tendencia a fundir y confundir padre y pueblo con origen. Creo que este libro es producto de esta confusión», dice el autor y acaba con un relato muy breve, a modo de testamento y últimas voluntades donde concluye: «Quiero sobre mi tumba una piedra rústica con una sola palabra: NO».

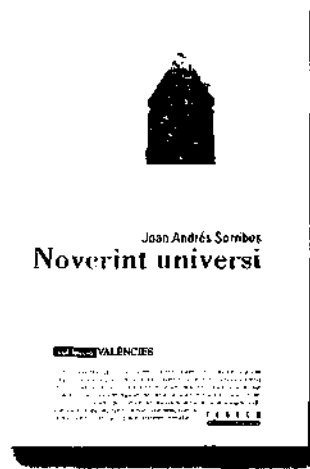
ARANTXA BEA

Valències narratives: una col·lecció per a la diversitat

Noverint universi. Joan Andrés Sorribes. Tàndem. València, 2000. *Lletres mortes*. Linda Lê. Tàndem. València, 2000.

L'EDITORIAL Tàndem acaba de traure els dos primers volums d'una nova col·lecció de narrativa dirigida per Vicent Alonso. Valències és el nom amb què es presenta la col·lecció i, pel que fa a les dues primeres novel·les publicades, sembla que el nom fa la cosa, a raó de les possibilitats de combinatòria temàtica i formal que promet la col·lecció encetada.

La primera de les obres, *Noverint universi*, és la novel·la amb què Joan Andrés Sorribes va ser guardonat amb el I Premi Ulisses de Narrativa. Es tracta d'una novel·la ambientada en l'època medieval i situada a les contrades septentrionals del

País Valencià. Joan Andrés Sorribes dóna mostres de les seues dots com a narrador i fabulador extraordinari amb una novel·la que sap ensinistrar-nos en l'ambient enrar i tumultuós de la baixa Edat Mitjana. Les eines que ha fet servir el novel·lista per fer més versemblant i atractiva al lector la seua història són diverses. Ja des de ben començament, l'autor presenta una galeria extensa de personatges: en fa ús d'una manera intel·ligent i ponderada, cosa que emfasitza l'empatia que s'estableix entre els personatges de la novel·la i el lector. D'altra banda, Sorribes crea un cadafal d'una veracitat i plasticitat extraordinàries, la qual cosa redunda en l'interès del lector per l'escenari i l'època medievals en què es mouen els protagonistes de la novel·la. Per sobre de tot, hi destaca la llengua emprada en els diàlegs. Sorribes tira mà del nostre català medieval per fer més creïbles els entrevins d'una història enrevesada i fantàstica que aconsegueix de mantenir el lector expectant des de la primera fins a la darrera pàgina.

La segona de les novel·les amb què s'estrena la col·lecció és *Lletres mortes*, de l'escriptora vietnamita resident a França Linda Lê (Dalat, Vietnam, 1963). *Lletres mortes* forma part d'una trilogia de novel·les que l'autora dedica al seu pare: *Les trois Parques* (1997), *Voix* (1998) i *Lettre morte* (1999), que ara veu la llum, per primera vegada, en català. Pel que fa a aquesta trilogia, cal tenir en compte una dada biogràfica que explica la insistència de l'autora en el caràcter elegíac de totes tres novel·les. I és que Linda Lê va arribar a França amb la seua mare i les seues germanes a catorze anys; i no va tornar al seu país d'origen fins el 1995, amb motiu del soterrament del seu

pare. I això sembla haver marcat l'escriptora vietnamita. *Lletres mortes* és la lletania mordaç d'una pèrdua, l'elegia a un país i a un pare abandonats a l'edat primerenca de l'adolescència. En la novel·la es barregen els sentiments de culpa, la vergonya, la sensació de fracàs, el desamor, el desarelament, la solitud i la inestabilitat i la inseguretat emocionals de la protagonista. Linda Lê fa servir la tècnica del monòleg combinada amb la narració contada a un interlocutor a qui explica -s'explica- les misèries de la seua vida. La història es desplega de manera ininterrompuda i redundant tot al llarg de la novel·la. La redundància temàtica i formal, però, acaba sent una rèmora insuportable per a l'autora, qui no encerta a trobar el moment i la manera de posar fi a la novel·la. Finalment, es decanta per un final esperançador que contrasta radicalment amb el to pessimista dominant en tota la novel·la. En qualsevol cas, i al marge d'aquesta petita fotesa de la novel·la de Linda Lê, hem de saludar la creació d'aquesta nova col·lecció de narrativa que Tàndem acaba de posar a l'abast dels lectors, perquè ens brinda l'oportunitat de conèixer les «valències» de la narrativa contemporània dels escriptors nostrats i dels d'arreu del món.

JULI CAPILLA

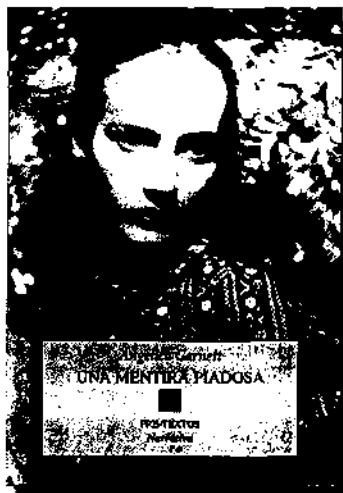
El grupo de Bloomsbury

Una mentira piadosa. Angelica Garnett. Pre-Textos. València, 2000.

El principal atractiu de esta autobiografia reside en que Angelica Garnett es hija de Vanessa Bell y Duncan Grant, importantes miembros del famoso grupo londinense de Bloomsbury. El lector puede aspirar, en principio, a obtener un testimonio desde dentro de las relaciones personales de un conjunto de personas que lograron tal prestigio intelectual y artístico en la Gran Bretaña victoriana del segundo cuarto del siglo XX que se pudieron permitir el lujo de rechazar con éxito las convenciones sociales. Aunque tal vez esto tuviera mucho de apariencia o, como dice nuestra habla popular, no fuera oro todo lo que relucía.

Al grupo de Bloomsbury pertenecieron Virginia Woolf, hermana de Vanessa, y

John Maynard Keynes, escritora y economista respectivamente, ambos los que alcanzaron mayor reconocimiento a su trabajo. También el historiador Lytton Strachey y los artistas plásticos Duncan Grant, Roger Fry y la ya mencionada Vanessa Bell, todos con obra en los principales museos británicos. Vita Sackville-West y Leonard Woolf fueron otros ilustres miembros. Se caracterizaron por ser un grupo de leales amigos, de elevado nivel cultural, algo arrogantes, bastante snobs, de gustos burgueses y suficientes recursos económicos, carentes de ideas preconcebidas o de prejuicios, en teoría, y, como tal, abiertos a cualquier innovación, que se apoyaron mutuamente, que disfrutaban con sus conversaciones y coincidencias, y que tuvieron, o incluso propiciaban, la existencia entre ellos de relaciones sexuales de cualquier tendencia. Eran conscientes de que su comportamiento estaba imprimiendo huella, de que pasarían a la posteridad a causa del mismo, y, de hecho, casi todos se preocuparon de dejar, para después de su muerte, documentos -como cartas, diarios, memorias- a instituciones públicas o privadas que les garantizaran tratar todas esas intimidades con la suficiente dignidad. Fueron los primeros preocupados en alimentar el mito del grupo, y lo hicieron con éxito. Pero es evidente que entre todos ellos acumulaban grandes dosis de exhibicionismo y complacencia, pues sólo desde esa perspectiva se comprende esa actitud. Aunque para juzgarlos debemos hacer el esfuerzo de situarnos en su contexto, que no es otro que el de una sociedad extraordinariamente puritana, machista y clasista. Su promiscuidad sexual debió de producir escándalo, ante el cual ellos decidieron permanecer ajenos, lo que tiene su mérito, viviendo de espaldas, para no perturbar esa atmósfera de delicioso compañerismo compartido. Por eso el grupo resultaba tan compacto, tan cerrado, tan inaccesible para el resto, viviendo en un mundo aparte dentro de otro más amplio, porque, conscientes o no, habían desarrollado sus mecanismos de autodefensa. Por eso, también, los sentimientos de cada componente del grupo eran tan importantes para el resto, porque en su juego particular se incluía el compartirlos, sin tener celos, o, al menos, sin mostrarlos, parapetándose tras un aparente desapego y una ausencia de calidez física. Unas reglas que imponían, en ocasiones, un elevado coste en sufrimiento.

Una mentira piadosa es un relato autobiográfico con fines terapéuticos. Angelica Garnett se ve como una víctima mimada de la enorme personalidad de sus padres primero, de la de su marido después. Una vez muertos, y para arrojar los fantasmas que le impiden vivir con normalidad, se decide a efectuar este autoanálisis, por completo subjetivo, no podía ser de otra manera, aunque en un tono de gran sinceridad que consigue transmitir al lector, compitiendo de paso con la tradición exhibicionista de su familia mediante su publicación. La mentira a la que hace alusión el título se refiere al hecho de haber nacido como Angelica Bell, hija legal de Clive Bell, el único marido de su madre, pero hija biológica de Duncan Grant, formando una extravagante familia, con dos padres a la vez que, entre ellos, se apreciaban, se respetaban y, sencillamente, se admitían. Un trío digno del grupo de Bloomsbury, y una situación conocida por todos, de la que la niña no saldrá indemne.

El texto se estructura en doce capítulos y un epílogo. Comienza con uno dedicado a Vanessa, su madre, y acaba con otro titulado *La muerte de Nessa*, cerrando así el círculo. Porque el problema fundamental de la autora, su permanente obsesión, y a la vez su eterna fascinación, ha sido siempre la potente personalidad de su madre, que, de alguna manera, ha ahogado la suya, tal vez con un exceso de cariño consecuencia de una culpabilidad reprimida. Angelica no se sustrae a efectuar los reproches que en vida de su madre no fue capaz de formular. La personalidad de Vanessa es investigada desde diferentes ángulos -en ocasiones hasta caer en contradicciones- y de hecho recorre cada

página del libro. Muestra su actitud ante la pintura, la literatura, las personas, el paisaje. La retrata como una mujer hermosa e inteligente que provocaba admiración. Nada convencional y que, sin embargo, vivió en la mentira social para evitarse complicaciones. Además, gozaba de sentido del humor, capacidad para conseguir lo que se proponía y tendencia a simpatizar con las dificultades emocionales de los demás. Sabía escuchar confidencias y actuar como una madre, una cualidad muy apreciada en un grupo en que la mayoría de los hombres eran homosexuales o bisexuales (incluidos el marido y los amantes de Vanessa), y que le permitió ocupar un lugar especial dentro del mismo.

Angelica Garnett dedica algún espacio a las relaciones de su madre con Virginia Woolf, la mejor escritora inglesa de su tiempo. Eran alambicadas. Entre ellas había admiración y afecto, pero también celos. Nos pinta a una Virginia Woolf no carente de maldad, capaz de coquetear con el marido de su hermana para mermar su enorme seguridad aún sabiendo que esa conducta crearía una herida perdurable, pallada con formalismos insinceros, con una confianza desmedida en sí misma, en su inteligencia e ingenio, y, al mismo tiempo, desequilibrada, envuelta en misterio. Se aprecia cierta falsa simpatía de la Garnett por su tía -en otro capítulo la describe como una mujer de mente fría y cortante-, que trata como un personaje marginal cuando por otros testimonios, el de su medio hermano Quentin Bell, por ejemplo, biógrafo del grupo, la influencia de Virginia fue enorme.

Vanessa, seis años mayor que Duncan Grant, pintor como ella, ejerció respecto a él de madre, ama de casa y protectora. Le pidió un hijo y, a cambio, aceptó a David Garnett, de quien Duncan estaba muy enamorado -y que luego se casaría con Angelica (ya ven, a pesar del prejuicio del grupo de Bloomsbury y el relato de sus vidas, no deja de parecerse a una interminable comedia de enredos, de enredos civilizados, claro)-, y a muchos otros, pues Duncan era un homosexual con inclinaciones bisexuales, según confiesa su propia hija en un alarde de valor admirable. A Vanessa la pinta de brillante y dulce, y también de frígida y aburrída, con una gran angustia interior.

Los siguientes capítulos, del 2 al 7, el relato sigue como hilo conductor los dife-

rentes escenarios de la niñez: la casa de campo de Charleston, la de Gordon Square, en Londres, compartida con Keynes, las primaveras francesas en Cassis, el itinerario de Langford Grove. En esta parte, la autora se detiene, en exceso, en la descripción de los escenarios campestres, de la estructura y compartimentación de las diferentes casas y de los jardines adyacentes. En mi opinión, cae en un exceso de detalles innecesarios que hacen la lectura morosa y, en algunos momentos, hasta carente de interés. Parece una redacción escolar sobre un ambiente burgués y victoriano en el que no pasa nada. Su tragedia se limita a tener una familia demasiado sofisticada y excluyente, a pasar demasiado tiempo con las niñas, a tener dos padres y ninguno, pues su especial situación conducía a que ambos se despojara de sus responsabilidades paternales a favor de Vanessa, que hacía de padre y de madre. Mayor curiosidad despiertan las relaciones entre Duncan y Vanessa como pintores que compartían estudio. Son dos compañeros que se ayudan, se protegen mutuamente, y unos compinches que se lo pasan bien juntos. Él, tan huidizo y egoísta en cuestiones amorosas, en relación a la pintura se sometía a los dictámenes de Vanessa, a quien respetaba profundamente. Se encuentra aquí la clave de su larga permanencia como pareja.

La segunda parte del libro -de los capítulos 8 al 12- es la psicológica. La prosa cobra fuerza y lo que cuenta tiene el suficiente interés como para justificar la existencia del libro. Comienza con el matrimonio Woolf, Leonard aferrado a la moralidad «en un ambiente juramentado contra ella» y la misteriosa e inestable Virginia. Un matrimonio de camaradería, con predominio de ausencia de sentimientos sexuales. Que la pasión sexual se produzca fuera del matrimonio parece algo muy propio del grupo de Bloomsbury. Respecto a la muerte de Virginia, la autora pasa de puntillas, evita a propósito la palabra suicidio y, desde luego, no entra en las posibles causas inductoras, dejando sin cubrir una laguna importante en un texto que se caracteriza, en ocasiones, por un exceso de minuciosidad.

Dedica un capítulo completo a Julian Bell, su medio hermano y un elemento de gran importancia en la familia. Afirma la autora que Julian era su refugio de la dominación de Vanessa y que despertó tímidamente su sexualidad, pero es muy

poco explícita en este asunto, tan opaca incluso que, tal vez, hubiera sido mejor no mencionarlo. Es obvio que Julian mantuvo relaciones especiales con los miembros femeninos de su familia: Vanessa y Angelica. Escribió a su madre cartas insólitas desde su estancia en China, cartas de gran intimidad que, en el colmo del exhibicionismo vanidoso, Vanessa leía en voz alta al resto de la familia y del grupo de Bloomsbury. «Siento por ti una devoción de la que jamás he tenido con una amante, tanta incluso que me resultaría muy difícil casarme, porque ninguna de mis amigas ni mis amantes puede siquiera empezar a comparársete», decía en alguna de ellas. Julian volvió de China, pasó por Londres y se enroló como voluntario en la guerra civil española, donde murió, creando gran consternación en el grupo.

Los capítulos que Angelica dedica a sus dos padres y a su marido son los más interesantes, porque en ellos se aprecia un verdadero esfuerzo de autoanálisis, de querer penetrar en las psicologías de todos ellos, y en la suya propia, de querer encontrar una explicación a su situación personal, atrapada siempre en la tela de araña que tejen los demás.

Duncan, su auténtico padre, no era relacionable con la idea de paternidad, y él jamás trató de asumir ese papel. Se limitó a participar en su concepción. Angelica lo adoraba, porque gozaba de atractivo y simpatía natural, pero nunca consiguió la relación deseada de intimidad con él. A Clive Bell lo pinta como un hombre espléndido, con un gran saber estar en el mundo. Acogió el nacimiento de Angelica con generosidad, y se preocupó más de su educación que Duncan, aunque sus relaciones con Angelica nunca dejaron los límites de los formulismos, tan intrínsecos de la buena sociedad inglesa de la época. Vanessa le comunicó quién era su padre, algo que ella sospechaba, cuando tenía diecisiete años, tras la muerte de Julian, acuciada por la necesidad de deshacerse del pesado fardo de la mentira soportada durante tanto tiempo. Angelica se recuerda a sí misma como una mujer con poco carácter, bastante apática -esa es la impresión que produce en el lector-, que se mantiene poco menos que indiferente ante una revelación de ese calibre. Una mujer que siempre se ha dejado llevar por las circunstancias, y por las personalidades dominantes de otros que la rodeaban. Educada entre algodones, protegida y respetada por ser hija del

grupo, viviendo en una atmósfera de irrealidad que poco la preparaba para enfrentarse al mundo. Aunque sus principales peligros le iban a llegar del interior del mismo precisamente. Y así llegamos a la parte más truculenta del relato, más novelesca y literaria también, la de su matrimonio con David Garnett, apelado Bunny.

El capítulo lo titula *La victoria de Bunny*, porque Angelica, en su diagnóstico efectuado cuando ya se ha separado de él y después de haber tenido y criado cuatro hijas, dice que su marido ejerció sobre ella una venganza. Lo describe como de apariencia civilizada y encantadora, que escondía su verdadero carácter de apisonadora. Antes del nacimiento de Angelica, Bunny, Vanessa y Duncan vivían juntos, pues Bunny y Duncan mantuvieron relaciones homosexuales desde 1916 a 1918, con el consentimiento de Vanessa. Sobre el masoquismo de Vanessa nada nos cuenta su hija, pero es obvio que la dominaba. Una situación de convivencia como la planteada, tan duradera, golpeando diariamente la dignidad de una persona, tiene a la fuerza que dejar secuelas, por mucha ayuda intelectual que una se prodigue. Según nos cuenta la autora, durante ese tiempo Bunny intentó cortejar también a Vanessa y fue rechazado. Seducir, veinte años después, a su hija constituía una empresa demasiado tentadora para un hombre que no olvidaba y pretendía, sobre todo, hacer daño a Vanessa. La sombra de la madre nunca dejó de interferir en la vida de la hija, incluso siendo ignorante de la misma. Angelica se descubrió como persona interpuesta del verdadero objeto de amor de su marido demasiado tarde. Sofisticados todos y bastante infelices. El matrimonio fue muy mal visto por Vanessa y Duncan, dispuestos sin embargo a aceptar una larga aventura amorosa entre su hija y Bunny, generó celos en Duncan, a pesar del tiempo transcurrido, y profundizó la negativa cuña existente entre madre e hija.

El libro se lee con facilidad. Goza de ese estilo anglosajón distinguido y elegante, capaz de contar, con distancia y cierta ironía, cualquier asunto que, en otros labios, resultaría insufrible por su vulgaridad. La traducción de Miguel Martínez-Lage es muy correcta y la edición está cuidada, si bien se ha deslizado en el texto más de una errata, que deberían subsanarse en futuras ediciones.

Angelica Garnett, si no ha muerto, debe tener ochenta y tantos años. Sus hijas deben vivir, y serán madres de familia. Seguramente tendrá nietos. Muestra al público, en un afán por exorcizar sus fantasmas, los trapos sucios de la familia que, como buena bloomsburiana, creará que servirán para incrementar la aureola de rompedores con las convenciones sociales del famoso grupo. ¿Lo hace por la necesidad de justificar su fracaso perso-

nal? Pero ella misma es el testimonio de sus principales contradicciones. Con su apellido de soltera sus padres se sometieron a los dictados de las normas sociales más conservadoras. No obstante, nadie puede negar el valor de semejante conducta, la de Angelica, aún atribuyéndole alguna dosis de venganza, por los riesgos asumidos en sus futuras relaciones sociales y familiares. A la postre, la débil personalidad de Angelica se muestra más

fuerte de lo que ella misma cree: ajusta cuentas con su madre, sus dos padres y su marido. Lástima que éstos ya no puedan replicarle. Confiemos en que haya conseguido, al menos, la tranquilidad necesaria para su espíritu.

MARÍA GARCÍA-LIBERÓS

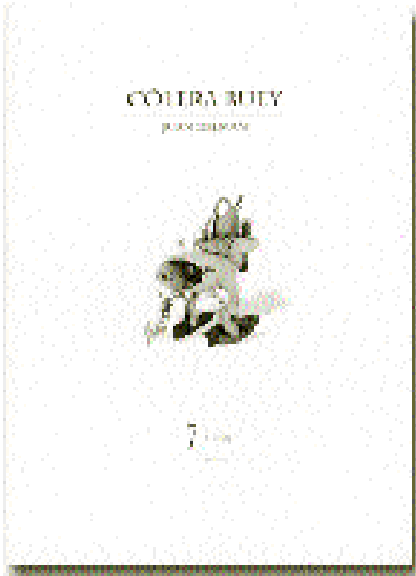
El compás y el príncipe
Ciencia y Corte en la España moderna

El compás y el príncipe muestra que siempre hubo una relación estrecha entre el desarrollo territorial y las actividades científicas, dando a conocer la concentración extraordinaria de ciencia y tecnología que tuvo la corte española en tiempos pasados.

El compás y el príncipe
Ciencia y Corte en la España moderna

POESIA

¡A gelmanear!

Cólera buey. Juan Gelman. 7 i Mig. Benicull de Xúquer, 1999.

EL escritor argentino Juan Gelman (1930), Premio Nacional de Poesía de Argentina (1997), reúne en *Cólera buey* nueve libros que nunca publicó completos. Los poemas pertenecen a los años setenta, en los que el compromiso político, personal y amoroso del autor «de la voz triste y dulce» adquirió gran intensidad. Por ello que este libro, publicado por primera vez en 1971, sea un proyecto que abrió el magma poético de lo que había de conformar el peso poético de su literatura. De ahí que *Cólera buey* refleje la estrecha conexión que concibe Juan Gelman entre el lenguaje y la política, a veces tan explícita como en el poema a Ernesto Che Guevara, y también la frustración por no llevar a cabo los proyectos que como ser humano pretende realizar. Atrás han quedado ya las ráfagas surrealistas del joven que fundara en Buenos Aires el Grupo de El Pan Duro inspiradas en Raúl González Tuñón, y comienzan a aparecer sus tres obsesiones confesadas: el amor, la poesía y la revolución. En *Cólera buey*, el conflicto con la realidad es abordado con la investigación del lenguaje en Los poemas de Dom Pero, escritos en sefardí y que recuerdan tanto

la influencia de Yehuda Ha-Leví, y ocultándose tras las máscaras de Yamarrokuchi Ando (1968) o de John Wendell (1965/68). Lo que mueve a Gelman, por tanto, no es sólo el cambio político, social o amoroso, sino también la transformación lírica y lingüística, lo que produce una poesía sometida a la puntuación del lector que cierra así el proceso de creación del poema.

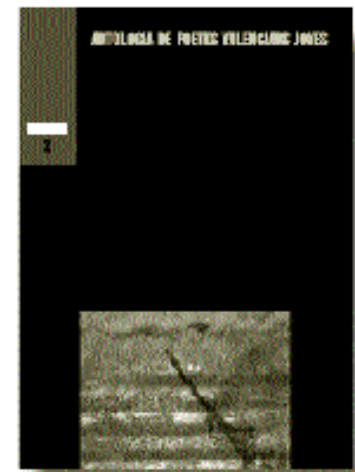
Juan Gelman, con su poesía «hostil al capitalismo» sorbe el lunfardo tanguero, la oralidad callejera, los refranes, las onomatopeyas urbanas que reordenan la tradición y la redefinen sedienta de justicia, de persecución política sufrida en propia carne antes y después de escribir este poemario, como todavía hoy, que continúa herido por la siembra de desaparecidos en Argentina, desde México, donde vive «por amor a una mujer». De ahí que evidencie siempre su posición política, aunque en algunos poemas se muestre más explícito («Soy de un país donde se llora por el Che») y, jugando con las palabras, se defina de ese «país complicadísimo» como las palabras «latinoeurocosmopoliurbano/criollojudiopolacogallenguistanoira».

Pero, sobre todo, «gelmanear» es jugar con el lenguaje creando verbos improbables a partir de sustantivos, como «los soles solan y los mares maran», o «los platos platan y las sillas sillan»; de la misma manera que Gelman «gelmanea» como un grito de guerra que brota en la batalla y exclama «a gelmanear a gelmanear les digo», que no es otra cosa que seguir a «los que vencieron con su derrota»; es decir, que para triunfar hay que perder y aprender de los fracasos. Aunque Gelman también recalca en otros recursos derivados de la oralidad como el calambur: «¡ah cabáramos!», o se deja llevar por el juego inocente del lenguaje de un niño cuando escribe «con una baca un vurro». Gelman busca el juego de palabras con tal que este evoque casi plásticamente, a medio camino entre la onomatopeya y el caligrama, su significado, por ejemplo, al afirmar que «del amor volveremos al amor / amorarnos amamos amemoramos ma-

mos». Del mismo modo recrea transcripciones fonéticas, como «sefiní» o «vadal-kablar» e incluso las recupera del sefardí («cibdad», «mijor», «mesmamente») y busca un nuevo lenguaje cuando asegura que «durante un tiempo desmonté piedra a piedra los aires del lirismo».

Con todo, se refleja en la poesía de Juan Gelman una evolución que va desde el estallido idiomático hacia la contención intensa de la palabra como voz de ese sujeto poético pudoroso, escondido -a la manera de Max Aub y su *Antología Traducida* y no de Machado o Pessoa- tras máscaras que son refugio de la subjetividad que se adivina completa y agazapada tras el escondite del lenguaje. Necesita las máscaras para contar aquello que como poeta o como hombre no puede decir, y el lenguaje no es más que otra máscara, aunque a veces más verdadera y diáfana que la propia persona.

PASQUAL MAS I USÓ

Nova ona poètica

Antología de joves poetes valencians. Tàndem Edicions. València, 2000.

EL final d'una dècada, d'un segle, d'un mil·lenni, sembla el moment adient en literatura, com en altres arts, per a fer recompte, per a mostrar, estudiar i analitzar allò que s'ha produït en les diferents disciplines i gèneres.

En poesia, en aquest final del segon mil·lenni, primer ho féu l'editorial Bromera amb el seu Bengales en la fosca, un treball a cura de Josep Palomero, on es repassava la poesia valenciana del darrer segle. Després fou Edicions 96, que ens va oferir una magnífica antologia: Poesia occidental del segle XX, una mostra a càrrec d'Isidre Martínez i Marc Granell; acompanyava el llibre un compacte on el col·lectiu Argila de l'Aire recitava una selecció dels poemes antologats.

A aquestes dues antologies tenim notícia que les han seguides i van a seguir altres que apareixeran en editorials valencianes.

El mateix Marc Granell -un observador apassionat de tot allò que es mou en el món de la poesia i en especial de la jove poesia, diguem-ne el planter, el qual cuida, assessora i mima amb la paciència d'un pescador de canya- ha estat l'encarregat de seleccionar els autors de l'antologia amb la qual Tàndem Edicions inaugura la seua col·lecció de poesia. Una col·lecció que ja va tindre un precedent amb l'exquisit llibre Versos per a Marc.

Aquesta nova antologia recull dotze autors que tenen en comú el fet d'haver nascut entre el 1966 i el 1974. La veritat és que Granell ho ha tingut fàcil, tots, malgrat la seua joventut, han demostrat amb la seua curta trajectòria que tenen una obra de nivell, alguns fins i tot amb importants guardons en el seu cabàs. La dificultat, potser, Marc Granell l'ha tinguda en haver de deixar-ne alguns fora, alguns que jo personalment hi hauria inclòs, com ara J. M. Esteve, Francesc Viadel o Iban L. Llop.

Els seleccionats són nou autors -Joan Elies Adell, Josep-Ignasi Granero, Joan Gregori, Antoni Martí, Alexandre Navarro, Josep Porcar, Ramon Ramon, Josep Ribera, Josep Lluís Roig i tres autores (Maria Josepa Escrivà, Begonya Mezquita i Júlia Zabala)- que mereixen ser llegits, que mereixen que les seues veus, algunes amb una personalitat molt pròpia i definida, siguin escoltades. Una antologia que ens fa ser optimistes sobre el futur de la poesia valenciana. Un bon llibre per a encetar una nova col·lecció.

MANEL ALONSO

Després de travessar el desert

Ebri del vi perdut. Josep Lluís Roig. Editorial Aguaclara. Alacant, 2000.

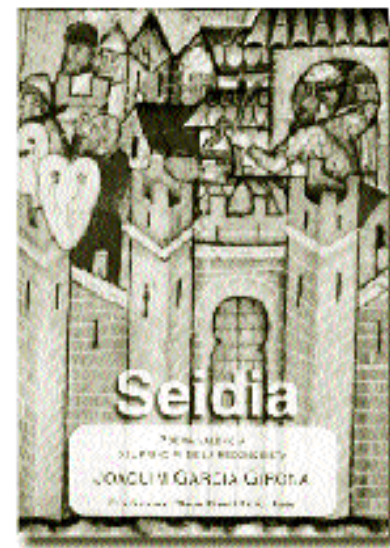
POESIA clara, senzilla, bella, en la qual el seu autor ens parla d'alguns dels temes més universals: l'amor, el desamor, el dolor, la soledat, l'esperança, la desesperança, la indignació davant l'estupidesa humana, i ho fa amb una sinceritat, no sé si fingida -sempre que parle de sinceritat Pessoa em corregeix des dels seus versos-, de comptats adjectius gens artificiosos, amb algunes picades d'ull entre iròniques i sarcàstiques.

Ebri del vi perdut està dividit en sis parts, les tres primeres formen un bloc, on es parla de l'encant del poeta davant de l'amor, tot seguit del desamor escrit des del dolor constant que provoca la memòria, i en la tercera part on el poeta intenta, després del naufragi, des de la soledat, refer-se, reviscolar i aprendre de nou, malgrat el dolor, l'ofici de sobreviure. Tancat aquest bloc, en la quarta part es veu un canvi en la veu del poeta, una inflexió cap a altres temes i cap a la recerca d'una certa complexitat que enriqueixa la seua poesia. En la cinquena part, que té un títol que és un tribut i un homenatge a un poeta que estima pel seu mestratge i la seua amistat, Roig ens parla de la destrucció de la guerra, amb referències clares al conflicte dels Balcans (tot un seguit de guerres que han colpit la consciència dels poetes valencians, a Roig se li sumen els treballs de Garcia i Grau, Abad Bueno, Hernández i Xulvi, entre altres), amb alguns versos que són vertaders himnes a la pau. La sisena part, que dona nom al

llibre, ens parla de l'esperança i la desesperança i del futur.

Des de l'aparició del seu últim poemari han passat molts anys. A través de la lectura d'aquest nou llibre, que com hem dit és un recull de col·leccions de poemes, es pot anar veient pausadament, sense excessives estridències, l'evolució literària de J. L. Roig durant la darrera dècada que ha estat, per a ell, una vertadera llarga travessia del desert de la qual ha eixit reforçat i amb una obra literària important sota el braç, bona part de la qual eixirà publicada durant els pròxims mesos.

MANEL ALONSO

A l'ombra de Jacint Verdaguer

Seidia. Joaquim Garcia Girona. Editorial Saó. València, 2000.

SEIDIA és un llarg poema èpic format per tretze cants, un preludi i un epíleg al voltant de la figura del rei en Jaume i els primers temps de la conquesta del Regne de València -concretament des de la presa de la ciutat de Morella fins a la caiguda en mans de les tropes jaumines de la ciutat de Borriana-, escrit a principis del segle XX pel benassaler mossén Joaquim Garcia Girona, un fervent lector i admirador de l'obra de mossén Jacint Verdaguer. Un xicotet monument literari escrit com a mostra d'estima i homenatge a la seua terra i a les seues arrels, però, també, com el mateix autor confessa, com un instrument de difusió dels fets històrics que dugueren a la formació del nou regne de València. Una obra que, a causa de tot un seguit de circumstàncies,

malgrat la seua bellesa, és una peça literària quasi desconeguda per als lectors valencians actuals.

L'editorial Saó, amb la inestimable col·laboració de l'Ajuntament de Morella, huitanta anys després de la seua primera edició, l'ha tornat a publicar, acompanyat en aquesta ocasió d'un extens estudi preliminar a càrrec del lingüista Ramon París i del filòleg Òscar Pérez que ens situen entre altres coses l'autor i la seua obra en un temps i una època. Per a tancar el llibre, se li ha afegit un glossari de termes per a la millor comprensió del text.

Aquest extens poema està escrit sota la influència i l'ombra de l'obra de mossén Jacint Verdaguer i, en especial, del seu extens poema èpic Canigó.

Seidia es pot considerar sense cap mena de dubte com la màxima expressió de la poesia èpica de la Renaixença escrita per un autor valencià. La seua recuperació i estudi és com a mínim necessària en el procés de normalització de la divulgació de la literatura feta en valencià, una tradició amb prop de huit-cents anys.

M. AMIGÓ PERIS

Entre el hermetismo y el agravio

Boca de asno. Guillermo Fernández Rojano. Germania. Alzira, 1999.

ESTE Boca de asno es el quinto poemario de Guillermo Fernández Rojano (Jaén, 1957). Prologado por José Viñals, se compone de 65 poemas agrupados en seis secciones: «Material óseo», «El espacio por

delante», «El lugar de la mentira», «El espacio superpuesto», «El espacio por detrás» y «Otros lugares».

Todo se puede decir de estos poemas excepto que no corresponden a una misma unidad de experiencia. Son en primer lugar versos libres sin preocupación por la métrica ni por la melodía externa; juegan en segundo lugar con un evidente hermetismo y un cierto gusto por el absurdo de raigambre beckettiana («El pájaro era el teléfono, la arena, el paraguas»), así como un pie forzado en la disposición orgánica del cuerpo humano («En los huesos de la cara / están los fragmentos de una melodía») como metáfora de la disposición orgánica del espíritu. Y, sobre todo, cuando el lector logra atravesar el tupido muro de obstáculos semánticos, cuando no directos sinsentidos, que el autor ha puesto entre ambos, lo que transpira es un sentimiento de narcisismo y sinsentido vital donde la convivencia sólo sirve para bostezar lejos de uno mismo. En esa vorágine de vacío y negrura el poeta invita a los demás a que le sigan («De otro modo / y aún diciéndolo más claro / mejor sería que nos tragara la tierra»).

El agravio del mundo contra el autor se lanza de vuelta contra un lector que recibe de vez en vez venablos polémicos: «Estoy descansando. Es por eso / que no tengo que hacer ruido / ni matar a nadie. Descansando. / Dejando que el cuerpo invente otro espacio / distinto a las dimensiones celestes. / Si no lo entiendes, / que la muerte dé un salto de cuatrocientos mil años». En esta serie de contracciones y contradicciones entra un absurdo dilemático donde el autor le pide a la Gioconda que hable, pero sin dejar asimismo de advertirle que «el silencio impide que podamos entendernos».

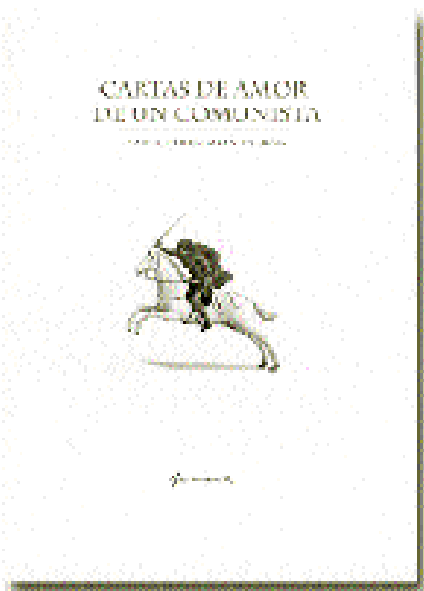
El poeta cuitado comete algún desliz del gusto en sus intentos absurdizantes: versos como «Tú estás feliz porque has visto la luna / y has sentido calor / como si algo te rozara por dentro de una proteína» (Las noches) o «La risa suficiente / para poder terminar con esbeltez en el tiempo» (Jov o Juv) acaso podrían haberse mejorado dándoles tiempo, por no hablar de otras expresiones de dudosa eficacia como «Molecularmente al acecho» o «Microcelularmente atento» o la forma «microquirúrgica» con que secciona «el lóbulo del instante». Los mejores poemas de Fernández Rojano tienen, por el contrario, algo de epigramático: «Si te levantas un día / y al morderte en el espejo / notas que sangra solamente el otro, / es que estás muerto. / Pero no culpes a la muerte / ha sido la vida la que te ha fallado» (Tú tampoco).

Uno ha echado de menos en estos poemas una palabra hacia las cosas y no sólo contra las cosas; una palabra de interés o curiosidad, ya que no de amor o agradecimiento. Pero los títulos (Apocalipsis, Tédio, Maldición, No hay otra elección) nos hacen ver que no estamos ni ante un poeta himnario, de celebración, ni ante un poeta elegiaco, pues falta la idea de un pasado mejor, de un terminus a quo con el que poder comparar la desgracia del presente, sino más bien un poeta pura y simplemente desolado.

El título del libro se reconoce en el poema Demasiado tarde: «¿Por qué entonces cuando este mundo / abrió su boca de asno para morderte / no te extirparon el espinoso de cal / que crecía en tu cerebro?». La boca de asno es la boca del mundo, de los otros victimarios que han mordido al hombre víctima, al poeta maldito que se sustrae por tanto a toda reforma o mejora, sucumbiendo así a la tentación de la inocencia (Pascal Bruckner) y desechando toda posible responsabilidad para constituirse en pura víctima.

Esta indirecta exhibición de pústulas y desesperación que es Boca de asno no admite grados ni añoranza ni esperanza: es malo tener la pesadilla del apocalipsis, pero... «Peor aún cuando despiertas / Y no puedes despegártela del alma». No queda mucho por decir.

MIGUEL CATALÁN

Amor y marxismo

Cartas de amor de un comunista. Isabel Pérez Montalbán. Alemania. Alzira, 1999.

LA poesía, no ya social, sino de insurrección social, es decir de rebelión política, es hoy casi inexistente. Testimonio de épocas de pobreza y tiranía, de dolorosos episodios de guerra y exilio, su lectura se sigue practicando, pero su producción en épocas de paz y bonanza material, de libertad política y normalidad constitucional, es considerada poco menos que un vestigio anacrónico. Los poemas combativos de Miguel Hernández o Juan Gil-Albert, por mencionar dos nombres hermanados en un mismo seísmo, son hoy leídos en general con la emoción y, en ocasiones, la añoranza de quienes los intuyen inspirados en un mundo pretérito que difícilmente podría inspirar a los poetas presentes.

Por tales razones de asintonía con el ambiente poético actual es reseñable un poemario como el de Isabel Pérez Montalbán, centrado en los hitos históricos recientes desde una perspectiva declaradamente marxista, en el seno además de una vida política cuyos partidos y organizaciones marxistas han desaparecido o se encuentran solapados bajo otras denominaciones menos castigadas por la historia.

Isabel Pérez Montalbán (Córdoba, 1964), autora de *No es precisa la muerte* (Premio Ciudad de Málaga de Literatura Joven), *Puente levadizo* (Premio Barcarola 1995), *Pueblo nómada* y *Fuegos japoneses en la bahía*, sigue porfiando en la recuperación de la poesía política. Sus

citas no vienen de Pavese, Eliot, Salinas o Baudelaire, sino de Marx y Engels, Trotsky o Jacques Brel (también, hay que decirlo, de Octavio Paz o Pablo Neruda), un mundo literario referencial que singulariza ya por sí mismo su continente productivo.

Debemos mencionar algunos detalles previos, no tan sustantivos como chocantes. Así, los títulos de todos los poemas del libro corresponden a términos del Diccionario político de Eduardo Haro-Tecglen, sin que la autora dé a conocer el motivo de una supeditación tan constante en asunto de tanto calado expresivo y significatividad respecto al propio texto como es el título de un poema. También llama la atención que en sendas notas a pie de página atribuya la expresión «Si te dicen que caí a Juan Marsé» y reparta la de «Corazón tan blanco» entre William Shakespeare y... Javier Marías. Porque no parece suficiente motivo para partir la atribución autorial el hecho de que el segundo haya elegido el hallazgo shakespereano para titular una de sus apreciables novelas.

El acierto más significativo de las *Cartas de amor...*, además de la genuina emoción que trasluce y su apreciable trabajo del idioma, es el de no haberlo fiado todo a la conciencia airada que clama contra el bombardeo de Bagdad en la Guerra del Golfo Pérsico, sino el de haberla combinado con la emoción celebratoria de un amor pleno que consuela de los avatares de una vida social concebida con los más negros tintes. A lo largo de esta acertada estructura contrapuntística hay ocasiones en que la sinergia de los tres planos significativos funciona con precisión (Utopía con la elección de Gorvachov como secretario general del PCUS y un poema que nos habla de noches de isla y senos profundos, vegetales, donde poder hundirse); en otros lo hace de manera más forzada: el poema correspondiente a la muerte de Franco («España está de cava y luto») se titula discordemente *Golpe de Estado* y el contenido del propio poema (la desesperanza y la petición de un naufragio) tampoco coincide con ninguno de los dos anteriores planos.

En cualquier caso, acaso el sentido final del libro sea el del retiro a la vida sentimental, privada, el único sentido de la vida que se detecta en los poemas *Revolución*, *Frustración e Ideología*, y sobre todo el postrer *Carta última (Asilo)*.

He aquí un hermoso poemario que,

aun lastrado por intentos innecesarios de sistematización, rebosa de autenticidad y conocimiento de la lengua.

MIGUEL CATALÁN

Poesía y premios

Hasta ya nunca más. Ramón Bascuñana. VII Premio de Poesía Paco Mollá 1998. *Domus Aurea*. María Sanz. IV Premio de Poesía Ciudad de Torreveija 1999. *Marabú*. Andrés Mirón. Accésit IV Premio de Poesía Ciudad de Torreveija 1999. *Aguaclara*. Alicante, 1999.

QUIZÁ sean los premios literarios la vía idónea para que la obra de los poetas desconocidos llegue a ser leída por otros autores. Escepticimos aparte, los escritores (más o menos jóvenes) que desean dar a conocer su obra ponen sus esperanzas en manos de los miembros de los jurados de uno u otro certamen literario confiando ser mercedores del preciado galardón. Por tanto, los poetas desconocidos acuden a los concursos literarios porque, en líneas generales, representan una posibilidad, un paso adelante. No obstante, sabemos que las obras elegidas son aquellas que reúnen las condiciones necesarias para ser premiadas.

En su colección *Anaquelet de Poesía*, la Editorial Aguaclara de Alicante ha publicado tres obras mercedoras de los premios literarios que de inmediato paso a comentar. Lo cierto es que los poemarios, reseñados a continuación, despertaron mi interés desde el momento en que los tuve entre mis manos, tanto por la diversifi-

cación del tono poético como por el lenguaje utilizado por sus autores.

Hasta ya no más nunca, del escritor Ramón Bascuñana, fue el libro ganador del VIII Premio de Poesía Paco Mollá 1998.

Quizá sea el título la llave maestra que nos abre, sin reparos, el sentido de los poemas que componen el presente poemario. Ramón Bascuñana crea un mundo propio que entrega, por medio de la palabra, al lector, estableciendo así una comunicación casi perfecta. En el poema que abre el libro el autor nos hace partícipes de su estado de ánimo, de sus sinsabores: «Con el alma podrida/ empujando la rabia con las manos, / desgastando la niebla y la ceniza». Una de las características de la presente obra es la manera de unir entre sí los 17 poemas de que consta su poemario -el último verso de cada poema siempre será el primero del poema siguiente-, hecho que nos remite a una idea de continuidad, de un largo poema fragmentado únicamente por la necesaria separación de las páginas. La Palabra es el punto clave del poemario, palabras de traición, de reconciliación, de pasión, de arrepentimiento.

Desde mi punto de vista, Hasta ya no más nunca es un acto de afirmación del propio ser, de las propias convicciones del poeta. Dar a conocer la fuerza del yo es provocar su autodefinición frente al resto del mundo. El poema queda ahí entre palabras o paradigmas que el lector debe acoger. Palabras que establecen un círculo, que a veces arden y que también alguna vez se entregan.

Domus Aurea, de la escritora sevillana María Sanz, es el libro galardonado con el primer premio en el IV Certamen de Poesía Ciudad de Torrevieja 1999.

La verdad es que hacía tiempo que no leía un poemario que reuniera las características de Domus Aurea, tanto en lo que se refiere a su estilo, su ritmo interior, como a la sorprendente puesta en escena. La autora ha dividido su obra en tres partes que equipara a las estancias de un edificio, que sólo aparentemente recorremos.

«Zaguán» es la primera parte de esta estructura con base arquitectónica, se abre con un poema que dice: «Si no existieras tú, si no existieras, / urbe mía de fuego y hermosura». María Sanz comienza su libro diciéndonos lo que pretende; entablar un pulso con el tiempo, con la nostalgia, con la duda, con el sentimiento

que a veces se diluye, y tal vez con la historia.

La segunda parte es «Patio», que atravesamos por medio de poemas cortos, intensos, que guardan para sí toda la intencionalidad de la autora. Poemas que buscan un pasado lleno de tiempo que, tal vez, era feliz.

Un paseo por el embrujo del patio o jardín de una ciudad (que no se nombra), pero que, de una u otra manera, está unida en el interior del yo poético a quien posiblemente le hubiera gustado ser testigo de las ansias, soledades, amores y desamores de aquellos remotos habitantes. Historia de unos acontecimientos perdidos entre las cenizas del tiempo.

Detenida en ese hueco que sólo a la luz le pertenece, la autora sigue diciendo: «En la morada de la luz escribo [...] En la morada de la luz, el caminar entre huertos de naranjos». En «Azotea», tercera y última parte de Domus Aurea, María Sanz escribe: «Quien supiera volver de la derrota», revelador último verso del primer poema, y después de hablarnos del tiempo dormido y del temblor en el espacio, la autora se detiene, ya en el último poema, a observar como «Los últimos vencejos de la tarde / entrecruzan sus alas / y su clamor fugaz por los perfiles / de la ciudad barroca».

Domus Aurea es, en definitiva, un libro que sorprende, manteniendo el interés del lector hasta el punto final del poema último.

Marabú es el título del libro premiado con el único accésit del IV Premio de Poesía Ciudad de Torrevieja 1999, del que es autor Andrés Mirón, que nos presenta un poemario que divide en dos apartados: «Ajimez» e «Interiores».

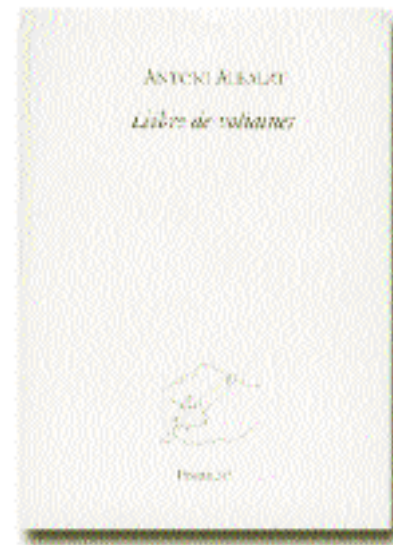
La primera impresión es la de estar ante un libro estructurado como un diario, en donde el autor, utilizando un lenguaje coloquial, rinde tributo a lo cotidiano, narrando la realidad de sus días, las copas y las noches.

Con datos aparentemente autobiográficos, ante nosotros se suceden unos versos repletos de referencias al trabajo (¿del autor?), pero sobre todo alude a su oficio de poeta, circunstancia que nos permite sacar una conclusión -que aunque lo que cuenta es la realidad de la vida, la acción-: el yo poemático puede coincidir o no con el yo real, o sea con el autor.

Estamos pues ante un poemario lírico, realista, de base narrativa, bien elaborado por un poeta que conoce su oficio, por

tanto su capacidad para apreciar lo cotidiano, que le lleva a narrar una vida cuyos acontecimientos están totalmente mediatizados por la literatura.

MARÍA TERESA ESPASA

Lliçons d'una papallona

Llibre de voliaines. Antoni Albalat. 3i4. València, 1999.

AMB el Llibre de voliaines, guanyador del Premi de Poesia Vicent Andrés Estellés dins la vint-i-vuitena edició dels Premis Octubre, Antoni Albalat (Castelló de la Plana, 1961) es consagra «oficialment» com una de les veus més personals en la poesia valenciana del canvi de segle. Autor d'una obra fecunda i heterodoxa on s'endevina una percepció del fet poètic a la manera alquimista reivindicada per Palau i Fabre -és a dir, com una «experimentació immediata i desordenada de la vida sobre el paper»-, ha anat evolucionant des del seu debut literari amb les proses d'Aviram espars (1989) cap a formes més dissidents que trobaren el seu punt d'inflexió en els càustics epigrames de L'herència dels hidroavions (1995).

El Llibre de voliaines és una presa coherent de les dèries argumentals i estètiques exposades profusament al llarg de la seua producció poètica immediatament anterior: Llibre dels grills (1997), Quines bèsties! (1998), deliciós recull de poesia infantil, La ploma de vidre (1998) i Tardor a Llairegub (1999), coescrit amb Lluís Meseguer.

Bolets, plantes i insectes -amb les persistents voliaines del títol al capdavant- hi són invocats novament, amb una insistèn-

cia obsessiva subratllada per l'ús constant de l'al·literació, perquè en la seua minúscula concreció, en la seua «certesa vegetal i/o entomològica», el poeta aconseguisca fixar la fugacitat dels instants irrepetibles. «Les papallones són la màxima expressió dels moments efímers de la vida», ha dit en algun lloc. I aquest és l'argument central del poemari: el pas del temps, la clepsidra recurrent que compareix una i altra vegada amb la seua presència amenaçadora, que fa succeir les estacions, que asseca les bossetes d'espígol en els armaris, que fa créixer l'heura, que clivella la pell de les mans, que converteix en record el «jardí perdut i agredolç de la infantesa (ara infestat d'ortigues i esbarzers)», que pauta la rutina diària -«les mateixes dèries / i les angoixes compassades / amb el ritme quotidià i lectiu / del raspall de les dents»- i que ens deixa, a la fi, a mercé dels ansiolítics -prozac en Tardor a Llaenggub, le-xatín en L'herència dels hidroavions, alapryl en Llibre de voliaines. Un pas del temps que es fa especialment dolorós quan s'escau l'instant de sensualitat que se sap estrictament passatgera. La dolçor de les figues, «el dibuix barroc de les falgueres», el perfum de moniatos torrant-se al forn, unes marietes -«totes estiu»- que descansen «sobre les carxofetes de les margenes», o el vol de la papallona, arranquen el poeta del desfici quotidià -«lliure com una voliaina / i amb un bufit, lluny d'humana misèria»- i, a la manera d'un satori de la filosofia zen, tan arrapada en alguns versos, li proporcionen una intuïció sobtada que el llança violentament contra la veritat. L'autor esdevé, així, el destinatari immediat del poema: hi persegueix una intuïció demiúrgica, la subjecció del fet fugisser, l'eina que li permeta alentir la marxa de la clepsidra -ara una «pell de violí», adés «una ploma de vidre», despressa d'un grill o un ocell en fugir espaordit.

En la seua obstinada persecució, Albalat fa servir una bateria de recursos formals diversíssims on hom pot entreveure tornassols d'altres demiürs. Uns s'hi manifesten explícitament, com ara Joan Brossa i la seua militància semiòtica -directament al·ludit en un poema de títol ben significatiu: Del saltamartí guaridor-, l'omnipresent Dylan Thomas i la seua celebració verbal/visual de la vida -el poemari s'inicia amb la citació d'un llarg poema del galès: Today, this insect-, o Matsuo Basho i el simbolisme evocador dels seus haikais -utilitza el haikú, que és com la voliaina de la poesia, en sis oca-

sions i n'incorpora dos de Basho en L'ansietat de les cigales-; altres hi concorren tàcitament: hi ha ressons de Casasses en Ànima juganera, de Salvat-Papasseit en els cal·ligrames zoomòrfics -afortunat recurs que recupera del Llibre dels grills-, o de Parcerisas en les extenses citacions en diverses llengües, en les ruptures brusques del vers o en la seua reordenació, en un procés que sembla donar resposta a la pregunta que es feia Gimferrer en Els Miralls: «La destrucció de l'art, la construcció de l'art, són el mateix camí?».

Hom agraeix, però, que aquest col·leccionista d'insectes, que, segons ens conta, es va especialitzar en la imitació del brunzir dels mosquits en les ensopides classes de Ciències Naturals als Escolapis, ens estalvie, en la seua recerca íntima, divagacions metafísiques pretensiosament transcendents -ell mateix s'increpa, fins i tot, si el discurs sembla agafar una volada excessiva: «Quins termes més abstractes, quines coordenades més indefinibles/quina aprehensió de la vida, al capdavall!»- i, esmolant la ironia, amb la mateixa trapelleria que feia servir al col·legi, concentre tota la seua perplexitat en el petit miracle de bestioles i bolets amb els quals no fa altre, com acaba confessant, que trenar poemes irrefutables i envescar l'esperança.

JOSEP VICENT FRECHINA

El sorprendente Henry Michaux

Frente a los cerrojos. Henry Micheux.
Puntos de referencia. Henry Micheux.
Pre-Textos. València, 2000.

POETA, ensayista, pintor, heterodoxo en un siglo convulso. Había nacido en Namour (Bélgica) en 1899 y murió en París en 1984. Le desagradaba profundamente su patria y desde 1955 vivió legalmente como francés (inhóspito ciudadano del régimen gaullista). Curiosa tarjeta de presentación de este belga que no quiso serlo y acabó con nacionalidad francesa. ¿Quién fue Henry Micheux? En principio, un escritor que a los quince años se enroló como grumete y recorrió América del Sur. A su vuelta se instaló en París y prácticamente no lo abandonó hasta su muerte.

Se desenvolvió como un artista muy complejo, perfectamente alejado de las corrientes y dictados imperantes, aunque

no resultara indiferente a los generadores de influencias. Aún así, se le vincula con Kafka, con el divino Borges y con el vecino Gómez de la Serna, según la autora de la introducción y traductora Julia Escobar. Añade esta estudiosa que quizá el único al que se pueda comparar sea Francis Ponge, aunque sin que llegara éste a las cotas de Michaux.

El estilo michauxiano choca con los medios habituales de expresión artística digamos convencional: la crueldad que todo lo impregna, junto con la agresividad insolente de la que hace gala a través de las dos vertientes de su obra -escrita y pictórica- rompen con los moldes habituales.

La temática que envuelve esta obra es la del doble, los rasgos, los efluvios que circulan entre las personas, por las sucesivas capas -como psicológicas pieles de cebolla- que recubren las personas. Se ha llegado incluso a vincular a Michaux con la creación de un nuevo género: el «fantasmismo», tanta era -pues- su obsesión por los mundos paralelos que ocupan nuestro propio lugar. Una de las vertientes más conocidas de este poliédrico autor ha sido la formada por las obras donde narra sus experiencias con las drogas y sus viajes reales o imaginarios. La cosmogonía desarrollada supera con creces lo conocido hasta el momento: el artista se desdobra hasta el infinito más prodigioso, tanto por escrito como en las pinturas. Junto a estas influencias de las drogas y la alteración sensorial, Michaux percibe el mundo con un ácido sentido del humor, del corrosivo mundo que rechaza generéricamente sintiéndose al otro lado de la frontera: un saturnismo indisimulado y finísimo.

Las dos obras que Pre-Textos nos ofrece

en esta pulcrísima edición a la que nos tienes acostumbrados (ay, si cundiera el ejemplo...) muestran similitudes en sus características. Así, Frente a los cerrojos ofrece una miscelánea de textos en verso y en prosa, junto con series de ilustraciones. Fue publicada originalmente en 1951 bajo el título de *Face aux verrous*. A su vez, *Puntos de referencia* muestra un carácter más completo en sí mismo, un texto unitario, formado por aforismos y sentencias, con las más diversas influencias y tonos. Michaux es capaz de mostrar desde un lirismo profundo hasta una cortante mordacidad. Hallamos dos libros, por primera vez vertidos al castellano, de un autor sin el cual quedaríamos privados de una visión diferente y necesaria del devenir literario europeo del siglo XX.

LUIS BRÍAS-FOZ

Siempre Màrius Torres

Antología. Màrius Torres. Pre-Textos. Valencia, 1999.

LA editorial Pre-Textos ha tenido el acierto de poner al alcance del lector en castellano una selección de la poesía de Màrius Torres, uno de esos extraños poetas que casi por sí solos justificarían la existencia de una literatura, y que nos reconcilian con el sentido más puro del lirismo, del sentimiento embargado ante los interrogantes perpetuos y sobrecogedores de la persona y su existencia. La cuida-

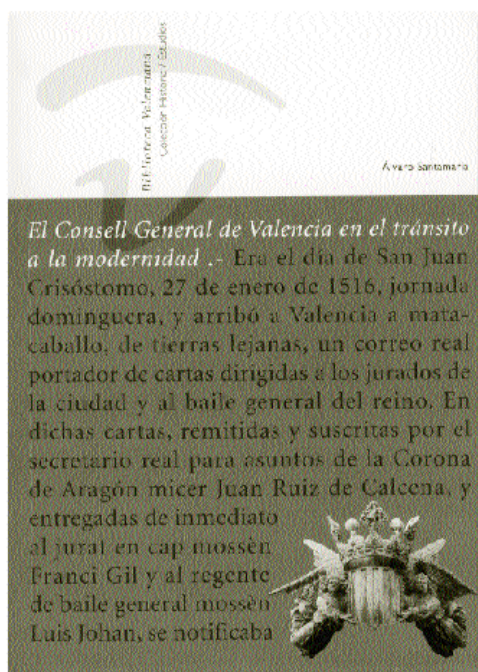

dosa selección y traducción de los treinta y cuatro poemas ha sido obra de Luis Santana, con una pulcritud y cuidado con los matices que puede decirse que casi alientan igual en esta lengua forastera para el poeta de Lleida.

Màrius Torres muestra una síntesis perfecta en la evolución y definición de la poesía contemporánea en catalán. Y quizá de las más universales des de la paradójica situación personal que le tocó vivir, ya que, recluso en un sanatorio antituberculoso desde los veinticinco años, falleció de esta enfermedad en 1942, a los treinta y dos de edad. Aislado e impotente frente a las circunstancias históricas, proviniedo de una familia culta y republicana con vinculaciones políticas harto representativas, este joven médico redimió su impotencia frente al paso del tiempo y sus

estragos personales y sociales con el anhelo cristalizado de crear una obra excelsa, concentrada, sublime: una absoluta experiencia vital y cultural. Pocos poetas han sabido, en tan poco tiempo, sorprender tanto con su arte poético. Torres muestra una profundidad y un dominio lingüístico francamente relevantes que desembocan en una imaginería deslumbrante, arrolladora, bellísima. El conjunto de la obra de Màrius Torres se presenta como una partitura unitaria, donde cada poema muestra un compás que se explica por sí solo y respecto del conjunto. Es la voz de la soledad y de la alegría gozosa, del destino, del paso del tiempo, de Dios. El poeta se convierte en taumaturgo para evocar su mundo (mundo frágil que se adivina desde del hospital) a través de los símbolos de la naturaleza, de la mirada, del paisaje: el poeta penitente que se redime a través de una de las escrituras más concentradas de la generación de la República y de la literatura catalana en general. Es un poeta meditativo, introspectivo desde el continuo proceso de reflexión: el Arte se convierte, así, en el camino para afirmarse desde la propia contingencia frente a lo Infinito. Un hombre que escribe desde la aceptación del dolor físico y moral que le fue impuesto. Quien conoce la poesía de Màrius Torres lo celebra siempre. Quien no, corra presto a encontrarlo: nunca se arrepentirá.

LUIS BRÍAS-FOZ

El consell General de Valencia en el tránsito de la modernidad

Es propósito de este estudio, analizar con objetividad, rigor metodológico, claridad de conceptos, agilidad expositiva y llaneza y concisión de lenguaje algunos aspectos, sólo algunos aspectos concretos, de la compleja y peculiar problemática del Consell General de Valencia en el tránsito a la Modernidad, con la esperanza de contribuir a esclarecerla, y a mejorar y enriquecer puntualmente su conocimiento.

ASSAIG

Literatura d'idees

E. M. Cioran, l'escriptura de la llum i el desencant. Joan M. Marín. Un ofici del segle. Joan Garí. 7 i Mig. Benicull de Xúquer, 2000.

L'EDITORIAL 7 i Mig enceta col·lecció d'assaig. Xènius és la nova marca que s'estrena amb dos títols: un estudi que recull els aforismes i alguns textos dels llibres d'E. M. Cioran, traduïts per primera vegada al català a cura de Joan M. Marín, i un recull d'articles de l'escriptor Joan Garí, que va anar publicant en el periòdic El Punt. Dues apostes interessants, que semblen confirmar el bon moment pel qual passa la producció de literatura del pensament entre els autors valencians.

Joan M. Marín ha fet una aproximació a l'obra de Cioran amb l'hàbil recurs del comentari i la traducció d'alguns fragments de tota la seua obra, publicats originalment en francès, la llengua que va adoptar l'autor romanès. Es tracta, per tant, d'una anàlisi global però sintètica, on Marín, a més de descobrir-nos selectivament l'obra de Cioran, assaja al seu torn les claus d'una interpretació que va més enllà d'una mera il·lustració de l'autor objecte d'estudi, cosa que facilita la comprensió de la seua filosofia.

Els textos de Cioran són volgodament irreverents. Les seues preocupacions

giren quasi obsessivament entorn als grans temes de sempre, tractats des d'una òptica particular relacionada amb l'escepticisme propi de la seua època. El seu estil brilla d'una manera especial en declarar-se obertament enemic de tots els academicismes. Cioran es va posicionar sempre contra les idees oficialitzadores de la cultura i va dir que qualsevol catedràtic de filosofia, per exemple, era un ésser no pensant, és a dir un mort intel·lectual. Ell utilitza el sarcasme i la ironia com a armes llançívoles, i ho fa amb mestria. Se l'acusa per això de cínic, però és simplement un desencantat visceral que es planya de l'absurd de la vida. L'existència donada no sols li sembla decebedora, sinó una estafa de Déu i per això mateix una cosa pràcticament inconcebible, d'ací la seua interrogació perplexa i amarga. Els sarcasmes els adreça impietosament contra tot i contra tots (com ara l'existència: «Ser o no ser. Ni l'un ni l'altre»; Déu: «De sobte, un s'adona que Déu era una solució i que mai no se'n trobarà cap altra tan satisfactòria»; l'escriptura: «Escriure és desfer-se dels remordiments i de les rancúnies, és vomitar els secrets») i amb ells ens fa tastar les gotes d'una mala llet incurable per la condició humana, destil·lada des d'una misantropia que fins i tot ens posa a la defensiva. No obstant, no podem oblidar que la desesperació tampoc no és un sistema de fe o atribut de la seua filosofia, sinó un gest degradat, la màscara grotesca amb què l'autor es revela justament com a humà. Ell mateix afirma que sols és cínic i descregut en les idees, però que mai no ho podria ser en el pla de la vida quotidiana, en el seu tracte amb els altres. Ja s'ha redimit, doncs. Aquella sentència popular que diu que qui espera desespera, de fet, es podria formular en el seu cas a l'inrevés i extraure la conclusió que qui desespera és perquè espera alguna cosa, és a dir perquè té esperança. En qualsevol cas, l'obra de Cioran sí que assenyala el progrés humà com una falsia, adoptant una mirada no sols hostil envers ell sinó un punt reaccionària: «El Progrés és la injustícia que cada generació realitza respecte a la que la precedeix». Una idea que ens revolta o, com a mínim, que no ens deixa in-

diferents. El seu pensament és certament contradictori i ambigu, situat al caire de l'abisme entre la llum de la raó i l'obscuritat del desencant.

Pel que fa a Un ofici del segle, la selecció d'articles publicats per Joan Garí en el periòdic El Punt, és una mostra justament del seu bon ofici com a autor capaç de reflexionar sobre qualsevol tema i de fer-ho amb pertinència i un domini del llenguatge que ja és per si sol una garantia d'un exercici reeixit. Tanmateix, en l'assaig, com en qualsevol altre gènere, el més important no és la factura impecable de la peça, sinó el valor proporcional entre el tema tractat i l'objectiu assolit, i sobre això es nota que Garí s'ha vist corsecat per les limitacions que s'exigixen normalment a la prosa periodística. No són assajos breus naturals, si ho podem dir així, sinó clarament condicionats per l'extensió i el to que s'imposa en la premsa. Amb tot, Garí té un estil fresc i àgil que navega fàcilment enmig d'una gran erudició, i això també es nota en cada un dels seus escrits, que van més enllà de complir el paper d'una columna d'actualitat. Els millors articles del recull són, sens dubte, aquells on s'ha pogut estendre més, sobretot els de la primera part del llibre, Cervells en fuga, on dibuixa els retrats de diversos personatges valencians destacats, com ara Andreu Alfaro, Alfred Giner Sorolla, Santiago Calatrava o Raimon.

El llibre de Garí ens recorda l'obra d'altres intel·lectuals valencians que cultiven l'article en els mitjans d'informació escrits, com ara Joan Francesc Mira i potser més clarament Enric Sòria en els seus títols Incitacions i Sermonari laic. I ens fa entreveure que, efectivament, l'assaig retorna al nostre país i ja no és un mer sucedani o apèndix a l'obra de Fuster.

AGUSTÍ PEIRÓ

El sexo del rock

La revolución sexual del rock. Jordi Bianciotto. La Máscara. Valencia, 2000.

EL coautor, en la misma editorial, de Cadáveres bien parecidos, Jordi Bianciotto, vuelve a la carga, esta vez en solitario, con un completo y bien documentado estudio sobre lo que ha venido en denominarse la revolución sexual del rock. El autor se encarga de mostrar la doble vertiente de la cultura rock en materia sexual. Junto a lo que pudo suponer de vanguardismo y liberación en las conductas sexuales (y la deuda es innegable, pensemos incluso en el movimiento hippy), se generó paralelamente una cara oscura en franca connivencia con postulados regresivos y poco igualitarios al respecto. No fue todo tan amable y tan progresista como pudiera parecer a años vista de la época de mayor auge. Si bien la idea tradicional que se ha forjado sobre el aspecto sexual del rock ha sido la primera, el peso de la segunda es demasiado como para poder obviarla en un acercamiento completo al fenómeno.

«Portavoz de la rebelión y la libertad, el rock también se ha acomodado en valores reaccionarios». Con esta frase de la introducción, podemos costatar la idea dorsal de este estudio. Al mismo tiempo que se propugnaba desde los escenarios un modo de vida alternativo, se convertían las star system en una pieza más del engranaje de la sociedad-espectáculo tan denostada. Junto con los llamamientos a la igualdad sexual, se reducía en muchas ocasiones a las mujeres a categorías secundarias: groupies y reclamos eróticos funcionales,

teloneras mudas con sus cuerpos sugestivos sobre el escenario. Además, y teniendo siempre en cuenta que estas conclusiones se basan en un amplísimo estudio hábilmente documentado e ilustrado, han surgido en el seno de esta corriente las disfunciones más vistosas y delirantes: la utilización del sexo como instrumento de poder, «la apología de la agresividad sexual, la arrogancia sin límites por parte de estrellas ebrias de fama, atropello de cualquier noción de sensibilidad». Más claramente no puede ya definirse: «Todo ello en nombre del entertainment y con la coartada de la libertad de expresión». Aunque también han existido corrientes netamente alternativas, con el punk y el rock independiente, así como infinidad de gamas dentro del rock entre un extremo y otro, no pudiéndose generalizar sino como hace el autor: con numerosos ejemplos, muestras de letras y un sinfín de anécdotas, noticias y relatos sobre las personas que generan el mito y la realidad del rock. Además, la obra se muestra profusamente ilustrada con fotografías muy significativas, que junto a una antología de letras de canciones y una Galería erógena, dan como resultado un estudio riguroso y ameno, interesante y de ávida lectura para cualquiera que haya sentido el más mínimo interés alguna vez por el rock. No hay que temer una árida exposición: nada más lejos de la realidad. Todos los grandes (y también muchos medianos) desfilan por estas páginas, analizados a fondo en sus actitudes, estéticas y comportamientos. La revolución sexual del rock se ha concebido como un francamente entretenido y divertido viaje por los bajos fondos del rock, en atención a la extraordinaria galería de personajes y hechos que se muestran. Y sin perder un ápice del rigor y dominio de la materia con los que ha sido escrito.

El autor no propone «ningún linchamiento a la escala de valores del rock», sino que intenta dar a conocer actitudes poco propias de una tribuna que se ha proclamado defensora de la libertad de expresión y de la igualdad sexual. Él mismo reconoce que «de las siguientes páginas se desprende un rastro de desilusión. Quizá el problema es que esperábamos demasiado de este género musical que quería cambiar el mundo».

ROC MARTÍ

Poesia, música & art

El temps es trenca. Textos i coordinació a cura de Josep Lluís Domènech Zornoza. Il·lustracions de José Griñena Cardete. Nau Llibres i Associació per la Musicoteràpia. València, 1999.

AQUESTA obra naix de la conjunció entre poesia, música i arts plàstiques, amb una doble finalitat: tant aprofundir en el pur goig estètic del lector, com aprofitar de material educatiu de primer ordre en l'ensenyament secundari, especialment per al camp d'atenció a la diversitat. El temps es trenca és una sèrie de cinquanta-dos poemes, originals de Josep Lluís Domènech, que s'acompanyen d'un comentari a càrrec d'una persona diferent cada vegada (podem esmentar Gemma Juan, Joan Carles Buchón, Juanma Játiva, Francisco Blasco Vercher, Ana Noguera, Verònica Cantó, Ferran Santonja, Fèlix Estrela, Francesc Marchirant, etc.) i una proposta d'acompanyament musical a càrrec del mateix glossador. En alguns poemes s'ofereix també la musicació en la corresponent partitura. Alhora, s'intercalen il·lustracions de José Griñena per tal d'arredonar l'impacte estètic. Per a la vessant educativa s'inclou una guia per a l'anàlisi dels poemes i uns exercicis de creativitat poètica, fets aquests que afavoreixen l'ús del text com a eina de treball gens menyspreable per tal que els alumnes perden la por -o l'aversion- pel fet de l'escriptura. Al capdavall, trobem un treball elaborat amb bon gust i amb un marcat desig perquè esdevinga una obra eminentment pràctica, interactiva amb el lector i amb incidència sobre ell. No s'hi pot restar indiferent. Així, des de les personalíssimes opinions dels glossadors, passant per les propostes musicals (més personalíssimes encara), fins les il·lustracions, el llibre esdevé una unitat funcional en aquesta

intenció tot partint de punts de vista tan enriquidors com diferents.

JOSEP TOMÀS

Una polyanthea del segle XX

Un cristall habitat. Joan Garí. Tàndem. Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari: Assaig. València, 1999.

EM sembla que va ser sant Agustí qui va assegurar que ell era dos i estava en tots dos per igual. Potser pensava en l'espill o en com caldria interpretar la imatge en l'espill. Ara ha estat Joan Garí -afortunadament no tan sant- qui ha caigut en mans de la intriga especular. Amb un to proper al del nihilista romanés Cioran, Joan Garí elabora una recensió compilatòria al voltant del que ens torna l'espill i del que resta empresonat per ser comprés amb una mirada més atrevida i més plena de dubtes, ja que «sempre resulta més viu el dubte que la certesa».

Despullar-se intel·lectualment no és massa corrent i, sovint, fer-ho demana una màscara que en aquest cas rau sota la metàfora d'un espill on reflectir-se, però, al mateix temps, ser-hi. Val a dir que l'espill és el que esdevé intermediari entre l'escriptor i nosaltres i, de la mateixa manera que reflecteix l'autor, també ens torna la nostra imatge mentre completem el cercle comunicatiu amb l'experiència de la recepció. Joan Garí ha investigat el món que l'envolta físicament i culturalment tot assolint un punt de vista doble que busca la cara oculta dels temes tractats i que, així com en l'espill trobem Joan Garí, en el doble de cada concepte completem la

seua definició. L'escriptor de Borriana està disposat a sorprendre'ns amb la profunditat dels seus pensaments, amb la claredat del seu llenguatge i amb la diversitat dels camps que toca, tot i que el cinema i la literatura són els més presents. Sobretot el cinema, que hi és omnipresent. A més, Joan Garí ha sotmés els temes tractats a l'ordre tirànic del diccionari, fet que recupera la imatge d'una polyanthea barroca, un totum revolutum, una mena d'acadèmia però en mans d'un sol autor. Clar que Garí no sentència perquè sap que l'estatura d'un intel·lectual s'amida en el nombre de dubtes que es qüestiona i en el de dilemes que sàpiga generar en els seus interlocutors. Encara que l'autor advertisca en la introducció que «per cada un dels teus dubtes, jo en tinc tres».

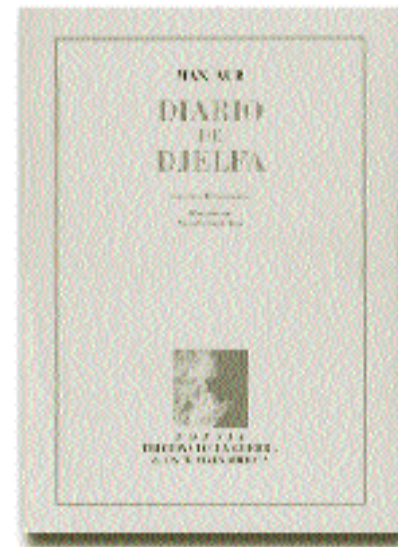
Aquest és un llibre constituït en cerimònia de la intertextualitat que sap transmetre al lector les troballes de l'escriptor. I tot perquè convida el lector a participar ja imposant un ordre diferent de lectura -com en Rayuela-, ja apropant-lo i implicant-lo tot parlant-li de tu a tu de Borges, de Déu o de l'ovella Dolly. La proximitat i el compromís que aconsegueix d'establir amb el lector allunya aquest llibre dels estudis sentenciosos i, sense restar-li aprofundiment, flueix amb amenitat.

No puc fugir de citar algunes de les «entrades» d'aquest llibre: alteritat, Alzheimer, bordell, dimoni, dona, dràcula, Joan Garí -el personatge retratat per Joan Maragall que abans va fer famós el valencià Cristóbal de Virués en El Monserrate (1587)-, Hyde, Jekyll, màscara, Narcís, Pessoa, Velázquez, etc. És en la lectura de l'article Assaig, però, on es troba la clau del llibre com «una estratègia de supervivència» prop de la poesia -la qual simultaneja Garí (Poema d'amor en dos temps: 1999)-, però amb «una ajude-ta al lector», i, com assegura, «al final queda el jo del l'escriptor [...] dramàticament projectat sobre un full en blanc». Això sí, com era previsible, Garí no perd l'ocasió per tornar a parlar de grafitis, micos i murs, cosa que va fer en La conversación mural (1995, Premi Fundesco), o de temes tractats en les seues col·laboracions en El País (per exemple, Agapito Martín, supervivent de Mathausen).

Amb tot, una de les trobades més interessants d'aquest assaig és la contínua invitació al lector a fer seu allò que llig, a mastegar-ho i perpetuar-ho tot assaborint lentament el contingut. Si ens mirem en allò que ens conta Garí, llavors ell es mira

en nosaltres i el llibre esdevé un missatge viu, una conversa especular. Si finalment ens oblidem de la metàfora i ens hi estem veient nosaltres, aleshores aquest espill glatirà més habitat que mai.

PASQUAL MAS I USÓ

Max Aub, de lo vivo a lo leído (y viceversa)

Diario de Djelfa. Edición de Xelo Candel Vila. Edicions de la Guerra & Café Malvarrosa. Valencia, 1988. Jusep Torres Campalans. Fundación Max Aub y Fundación Bancaja Segorbe en coedición con Editorial Destino. Segorbe, 1999.

MUERTO en el exilio y extractor de la materia prima de su obra toda en la amargura lúcida de ese mismo exilio, Max Aub (París, 1903-México, 1972) es uno de esos raros escritores donde se condensan los vectores estéticos más característicos del siglo. Tal vez por eso sea doblemente oportuna -y justa y necesaria- su vindicación reciente, su recolocación desde el olvido hasta el lugar de honor que por derecho propio le corresponde. Excepcionalmente, si en algo parecen haberse puesto de acuerdo tirios y troyanos en los últimos tiempos es precisamente en ese rescate del último exiliado, la penúltima víctima del alzamiento fascista del 36, epígono molesto de la Generación del 27, valenciano de París, narrador poeta y dietarista dramaturgo. Un escritor total, en definitiva.

En esta dignificación póstuma se han singularizado instancias de diferente cali-

bre. Destacan, en primer lugar, la Fundación Max Aub de Segorbe y la Fundación Bancaja de esa misma capital del Palancia. Son estas dos instituciones, ocasionalmente en un provechoso ménage a trois con la Editorial Destino, las que van alumbrando con mayor tesón la recuperación de textos esenciales de Aub. El último, quizá su título más emblemático, donde resume su pulsión heteronímica y la ambición de su arte: Jusep (sic) Torres Campalans. El pintor Campalans, trasunto del Greco y de Picasso, contemporáneo de este último, artista imposible pero verosímil, fue un hombre con coraje suficiente como para abstenerse de ejercer su oficio al descubrirse demasiado mediocre («No siendo Pablo Picasso, lo mismo da»). Refugiado en Chiapas -mucho antes que ese desdichado país generara la guerrilla posmoderna del virtual subcomandante Marcos-, Campalans llega a las mismas conclusiones que su demiurgo: «Hay que organizar la sociedad al tamaño de uno mismo».

Trece años antes que Max Aub entrevistara a Campalans en su refugio chiapaneco, el autor de la Antología traducida (eficazmente editada por Pasqual Mas i Usó también para la misma Fundación) purgaba su fidelidad republicana en el campo de Djelfa, en el norte de Argel. Testigo agónico de «la desoladora epopeya del ejército español», Aub todavía tiene ánimo para redactar unos poemas que se leían allí mismo en el campo, «a la luz de una mariposa cuidadosamente resguardada». Ya instalado en México, su patria portátil, publicó enseguida aquellos versos hambreados y solidarios bajo el título de Diario de Djelfa. Corría el año 1944. La segunda edición -corregida y aumentada- de este romancero de urgencias fue en 1970. La excelente colección de poesía de Edicions de la Guerra & Café Malvarrosa lo recuperó hace nada, para su tercera vida, en el tránsito entre el 98 y el 99. Es esta la segunda novedad a la que hemos querido referirnos aquí.

Mitad poemario y mitad dietario, hay en esta magnífica y mayestática épica inversa de Djelfa (no hay héroes aquí: sólo espantajos tristes) un ajuste de cuentas literal con los verdugos y un emocionado recordatorio para con los que ya no lo pueden contar. Porque toda literatura auténtica tiene que ver con la memoria. Y la de Aub es de una autenticidad sin condiciones.

JOAN GARÍ

El Azorín menos conocido

El último Azorín (1936-1967). Ramón F. Llorens García. Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1999.

RAMÓN F. Llorens nos entrega el presente ensayo sobre un escritor que siempre ha suscitado gran interés. El autor comienza manifestándonos su propósito por/de exponer aquellos acontecimientos menos conocidos de un Azorín a quien recuerdo haber conocido, muy vagamente, a través de una pantalla de TV en blanco y negro, con su rostro pálido, delgado y un resto de voz.

Ya en la Introducción, Ramón F. Llorens nos hace partícipes de sus intenciones sobre el presente estudio cuando nos dice: «El objetivo principal de este trabajo ha sido el de elaborar una aproximación a la biografía del escritor levantino, de la que se carecía, desde la Guerra Civil hasta su fallecimiento...».

Estudioso del escritor de Monóvar, Ramón F. Llorens relata a lo largo de las 142 páginas que componen el presente libro algunos aspectos poco conocidos de la vida de Azorín, aspectos que él ha recuperado y que página a página ha ido desgranando de manera minuciosa.

Llorens estructura su libro a partir de un punto esencial del que parte el resto de la obra: «Azorín, el hombre». Con este título, el autor parece indicarnos lo que realmente le importa; el estudio de la vida del escritor de Monóvar, desde un punto de vista crítico y analítico. El autor muestra al lector, desde el principio, el estado de la cuestión acerca del papel desempeñado por José Martínez Ruiz en su época, y que no es otro que el que nos

señala en el Índice: a) Inicio de la contienda española, y su salida de España; b) El Exilio en París; c) El regreso. Para finalizar con un largo capítulo que abarca la época de la posguerra: d) Azorín desde 1941 hasta la fecha de su muerte en 1967.

Según nuestro autor, el papel desempeñado por Azorín durante los años de la Guerra Civil no es del todo conocido, o al menos bien conocido. Llorens va narrando lo que fue..., o debió ser, la vida de Azorín desde el momento de su llegada a París. Sus paseos por el Sena, sus sentimientos de abandono, sus encuentros con otros escritores españoles. Reuniones, asambleas y por fin el regreso, la salida de Francia, que Llorens describe con toda suerte de detalles: los documentos, el salvoconducto que autoriza el paso de la frontera de Irún a Burgos y de Burgos a Madrid, la intervención de Gregorio Marañón, la opinión de otros escritores españoles, etc.

Ya en Madrid y finalizada la guerra, Azorín «visita el Retiro y novela los recuerdos de París y de su niñez. Madrid y París son ahora sus referencias...» (pág. 68).

Pasan los días y la vida pública de Azorín se intensifica siendo objeto de innumerables homenajes y condecoraciones. Esta última parte del libro es la más extensa y desde mi punto de vista la más interesante por la gran cantidad de investigación que el autor aporta a su estudio.

Me atrevería a afirmar que El último Azorín es para Ramón Llorens la historia de un hombre que toma parte activa en el desarrollo y evolución de la sociedad de su tiempo, que la observa, la capta, la interioriza, la escribe, la describe...

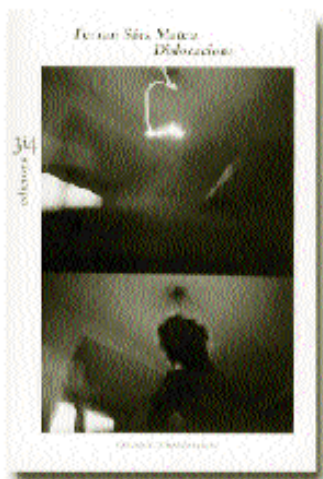
Sucesión de acontecimientos minuciosamente tratados por el autor en su tesis, quien, y volvemos a la Introducción, nos indica la necesidad de seguir estudiando y trabajando muchos aspectos de la figura de Azorín:

«Todavía quedan muchos aspectos que habrá que tratar, aspectos que, sin duda, harán cambiar algunas falsas concepciones que han existido sobre Azorín. Valga este trabajo para plantear dudas sobre algunos de estos aspectos de la biografía del escritor».

Ramón F. Llorens termina el libro con la aportación de una extensa bibliografía que sin duda apoya todo cuanto el autor ha narrado. El interés de este estudio radica tanto en su contenido cuanto en su manera de enfocarlo. Un libro necesario

para todo estudioso que desee acercarse a una parte de la vida de José Martínez Ruiz, más conocido como Azorín.

MARÍA TERESA ESPASA

La Il·lustració ajornada

Dislocacions. Ferran Sáez. 3i4. València, 1999.

QUÈ passaria si els polítics i els mitjans de comunicació hagueren de fer-se càrrec -verdaderament- de les conseqüències dels seus actes, manifestacions i informacions? Què passaria si els informes tècnics no serviren d'escut relativitzador de desafortunades decisions polítiques i estigueren enregistrats amb noms i cognoms? S'ha transformat la política en una paròdia dialògica? Què ha passat després de pegar el bot del mite al logos? Potser la irracionalitat no ocupa el lloc que hauria de ser el seu.

En un recorregut per una Història que encara no ha superat la «minoria d'edat» amb què Kant va definir la seua època, Ferran Sáez busca la racionalitat ajornada des de la Il·lustració i planteja nou consideracions incòmodes i una proposta constructiva que poden permetre un sistema democràtic sa sense renunciar a les llibertats que li són pròpies.

El seu estil es correspon a una reflexió en veu alta, un recorregut didàctic i aclaridor pels processos personals del seu raonament, amb el qual desenrotlla la teoria d'una equivocació. La Il·lustració ha fracassat, l'art ha mort en mans de les avantguardes estètiques i triomfen les pseudociències. En aquest context, Ferran Sáez es pregunta com i quan assolir una socie-

tat plenament secularitzada, dessacralitzada, lliure i expurgada de qualsevol indicati d'obscurantisme, on la raó humana prevalga sobre la tradició i els sediments de la Història.

En la societat de la informació, la viabilitat de la Democràcia no pot implicar la restricció de les seues conquestes polítiques i morals, i, per aquest motiu, s'ha de rescatar un principi bàsic que ens allunya de la «minoria d'edat» kantiana: la responsabilitat com una garantia de viabilitat a llarg termini del sistema democràtic en els temps que vénen.

La responsabilitat és la taula de salvació, la porta oberta per a la recapitulació que Sáez proposa. Però quina és la fórmula? Tal vegada es troba en la censura i el control? Per a Sáez, el procediment és possible sense coartar les llibertats. Escriu: «El control a posteriori de les conseqüències dels meus actes no és una forma de censura, ni una coacció a la meua llibertat, sinó que representa l'única noció possible de justícia que s'ajusta harmònicament als principis fundacionals del sistema democràtic».

Trobar el lloc de l'irracional és la clau que farà viable el sistema. En el si de la nostra cultura, d'una societat de la informació on continuem funcionant -en certs sentits- com si no hi estiguérem, «l'estipulació d'unes fronteres clares entre la racionalitat i la irracionalitat és la condició prioritària de l'exercici de la política». Sáez no parla d'esborrar la irracionalitat, ni tampoc de fomentar-la, però sí que cal resituar-la.

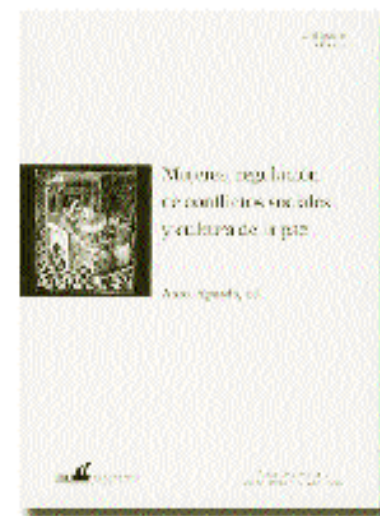
Entre els disbarats que aboquen la nostra cultura al fracàs o al retorn a esquemes ja caducs, l'autor anomena la tendència a la irracionalitat en l'àmbit de la medicina -amb pseudometges i tractaments més propers a les emocions que a la ciència- i, per contra, la ultraracionalitat de l'art -endinsat en un discurs autojustificatori complex-, un art que agonitza i es condemna a renunciar a l'herència de la tradició amb l'objectiu de trencar però que ha esdevingut igualment una tradició -reiterativa de trencaments.

Amb Dislocacions -editat per 3i4-, Ferran Sáez ha sigut guardonat amb el Premi Joan Fuster d'Assaig en la XXVIII edició dels Premis Octubre. Des de l'àgora grega als xats cibnètics, assistim a una reflexió sobre les dislocacions entre els àmbits de la racionalitat i els de la irracionalitat en uns terrenys en què, per a Sáez, sens dubte, ens hem equivocat, però

on el camí encara està obert. Una de les vies és trobar el lloc adequat per a reubicar els vells mites i corregir les dislocacions que estan transformant la cultura occidental en una altra cosa. Atés que no podem eradicar completament el mite -l'irracional-, Sáez proposa reservar-lo responsablement per al lloc on siga estrictament necessari i gestionar-lo amb precaucions.

Ferran Sáez Mateu és doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona. La seua obra se centra en les arrels antropològiques de la filosofia política contemporània i ha sigut mereixedor del Premi Pere Calders 1996 i el Premi Josep Vallverdú 1998 amb dues obres que amb Dislocacions completen una trilogia.

ANA GIMENO

Constructoras de la paz

Mujeres, regulación de conflictos sociales y cultura de la paz. Anna Agudo. Universitat de València-Institut Universitari d'Estudis de la Dona. València, 1999.

SE publican al fin las ponencias del VI Coloquio Internacional de la Asociación Española de Investigación de Historia de las Mujeres, celebrado en Valencia entre el 21 y el 23 de mayo de 1998. Esta asociación se dedica al estudio del género como categoría de análisis histórico, entendiendo la historia como un compromiso social y político y rehuyendo, en consecuencia, de la mera investigación de laboratorio. Esta asociación promueve cada año un coloquio sobre un tema

monogràfic, que en 1998 fue *Mujeres, regulación de conflictos sociales y cultura de la paz*.

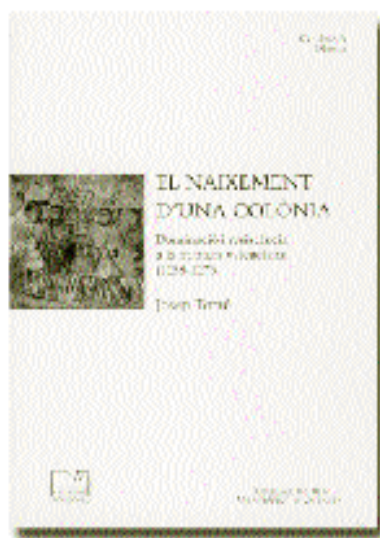
Hoy se publican doce ponencias presentadas y que giran alrededor de la mujer como constructora de la paz, para ella y para los suyos. También cabe destacar que esta lucha por la paz se incardina en la búsqueda no de cualquier paz, sino de una donde esté presente la justicia social. Y si esta aspiración se desarrolla desde la antigüedad, no ahora por más cercana se difumina la lucha: los ejemplos modernos recorren estas páginas con una claridad certera, des de Bosnia a Argelia.

Las ponencias muestran un amplio abanico de ámbitos de investigación. Des de una perspectiva en principio remota, encontramos *Antígona e Ismene*: dos opciones femeninas ante el poder donde Ana Iriarte analiza los roles femeninos de dos de los personajes de *Antígona*, de Sófocles, prólogo argumental de los *Siete contra Tebas* de Esquilo. En «Nuevos contextos políticos en la sociedad plenomedieval: esposas y señoras en un mundo de jerarquía y felicidad», Esther Pascua y Ana Rodríguez diseccionan las relaciones, posiciones y actuaciones de la mujer en el complejo entramado vital y cultural de la Edad Media. *Mujeres y conflictos familiares*: demandas de justicia y estrategias discursivas en el mundo hispánico del setecientos María José de la Pascua Sánchez describe e interpreta el caso de las mujeres abandonadas en España por sus maridos, trasladados a las colonias americanas con un extraordinario trabajo documental y de investigación. Por otro lado, Mónica Buguera, de la Universitat de València, recupera con su ponencia «La formación de una identidad laboral femenina: las hilanderas en huelga. Valencia, 1873» uno de los episodios más significativos del proceso de formación de identidades de clase y género en la Valencia decimonónica.

Ya en una época más cercana, encontramos «Luchar por la democracia: formas de organización de las mujeres entre los años cincuenta y los años setenta», de Temma Kaplan, donde estudia las décadas que podrían parecer anodinas en este aspecto pero que resultaron de una gran trascendencia para el posterior cambio social al respecto. Olga Cabrera, de la universidad brasileña de Goiás, dentro de «En busca de las relaciones de género: experiencias de la vida, imágenes de narrativas», analiza el papel de la mujer en las

obras de Blasco Ibáñez, pero incidiendo en el efecto causado cuando se utilizaban como lecturas públicas en las fábricas tabaqueras en Cuba. Además, encontramos estudios sobre la Asociación Española de Mujeres Juristas, las huelgas de la fábrica Rok madrileña de 1976, el organizacionismo femenino en Zaragoza durante los primeros años de la Transición, las relaciones entre antimilitarismo y feminismo, la paz en el discurso feminista potugués y las mujeres argelinas en el momento actual. Hemos de remarcar que las ponencias presentan un altísimo nivel de calidad y rigor científico, recomendando su lectura a quien desee comprender un poco más la realidad que nos envuelve.

ROSER ESCRIVÀ

El naixement d'un país

El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276). Josep Torró. Universitat de València i Institut de Cultura Juan Gil-Albert. València i Alacant, 1999.

CADA vegada ens trobem, afortunadament, amb més llibres d'història que resulten tant o més atractius per al lector que les pròpies obres adreçades expressament vers aquest menester. Aquest estudi sobre el procés de consolidació de la nova estructura cristiana sobre el país andalusí vençut ens és relatat d'una manera àgil, expressiva i contundent; virtuts certament agraïbles quan hom les llig. Josep Torró ens ofereix una visió summament

documentada i amb un rigor científic tan sòlid com els venerables carreus de les esglésies del segle XIII, el mateix que retrata a terres valencianes tot seguint el camí encetat per un dels màxims coneixedors d'aquest àmbit, Pierre Guichard, a qui tant ha d'agrair la historiografia valenciana. I ho aconsegueix sense triomfalismes ben intencionats ni decadentismes justificatius, mostrant una visió bastant completa del procés i de les condicions en què es desenvolupà la colonització feudal del regne de València des de la caiguda de l'urbs fins vespres de l'alçament d'Al-Azraq el 1276. A més, l'autor es proposa, i la resposta se'ns ofereix molt satisfactoriament, esbrinar com i de quina manera s'estableixen i es desenvolupen els mecanismes d'articulació del cos social indígena -sí, els perdedors- dintre del sistema feudal creat pels «bàrbars de rojos cabells» vinguts del nord, com els descriu Ibn al-Labanna d'Al Ghesira (o Alzira, que li diuen ara). No ha estat una tasca fàcil, ja que l'ús i abús de la documentació existent, que una determinada historiografia tradicional ha realitzat fins ara, i les ambigüitats i llacunes existents a hores d'ara sobre els fets esdevinguts han dificultat la recerca; un clar exemple el tenim en el gairebé excaliburià ús del Llibre del Repartiment. En qualsevol cas, però, Josep Torró ha estat capaç d'obrir una porta basada en l'aprofitament al màxim -un aprofitament intel·ligent i crític- dels documents que oferira llum sobre el camperolat andalusí, sobre el vast món que l'endemà del pas de les hosts jaumines es troba dins d'un aparell polític totalment diferent del conegut fins llavors. D'aquest procés, de les seues conseqüències, èxits i fracassos, sempre centrant-se en la frontera meridional del regne (allò que avui en diríem Comarques Centrals), trobem un acurat i ben manufacturat estudi. Amb tot això, sols em cal afegir que una versió ampliada d'aquest treball fou guardonat el 1997 amb el XIV Premi Ferran Soldevila de Biografia, Memòries i Estudis Històrics, atorgat per la Fundació Congrés de Cultura Catalana. Crec que Josep Torró, en l'actualitat becarí d'investigació a la Universitat Lumière-Lyon 2, ens ha arredonit la cara oculta de l'episodi més emblemàtic i totemitzat de la nostra història.

ALEXANDRE NAVARRO

Un títol per a la discussió

Els silencis de la ciència. Santiago Ramentol. Teories i models de les relacions públiques. Jordi Xifra. Identitats i comunicació intercultural. Miquel Rodrigo Alsina. La televisió (im)possible. Juli Esteve, Julià Álvaro, J.M. Alcañiz, Josep López, J.A. Blay. Editorial 3i4. València, 1999 i 2000.

L'EDITORIAL 3i4 inaugura col·lecció de la mà del prestigiós comunicòleg Joan Manuel Tresserras, d'altra banda un dels més reputats professors de periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona. Comunicació obre la seua singladura amb quatre títols ben sucosos i d'interès. Es tracta de La televisió (im)possible, escrita pels periodistes Juli Esteve, Julià Álvaro, J.M. Alcañiz, Josep López i J.A. Blay; Els silencis de la ciència, del doctor en ciències de la comunicació Santiago Ramentol i Massana; Teories i models de les relacions públiques, de Jordi Xifra, director de l'Escola Superior de Relacions Públiques de la Universitat de Girona; i Identitats i comunicació intercultural, escrit per Miquel Rodrigo Alsina, catedràtic de Teories de la Comunicació de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, autor també, entre d'altres, del llibre La construcció de la notícia, que ja va per la quarta edició. Uns volums avalats per les signatures que l'encapçalen i bàsics no tan sols per a especialistes sinó també per a estudiants de periodisme.

Com siga, l'aposta del professor Tresserras i de l'editorial valenciana 3i4 és molt forta. La sola publicació de La tele-

visió (im)possible ja és tot un repte i una invitació al debat professional i polític. Altres, treballadors del ram, han preferit qualificar-lo de «provocació». En tot cas, calia que algú s'arriscara, tal com ho han fet els periodistes que han escrit aquest llibre, a parlar de Canal 9, a superar la literatura de diari i de setmanari que s'ha generat al voltant de la televisió autonòmica valenciana. De tots els autors de tots els textos de La televisió (im)possible, potser optaria personalment pels que han escrit Juli Esteve, en l'actualitat corresponsal de TV3 a València, i Julià Álvaro, un dels periodistes ara i adés més crítics amb els criteris de tot caire seguits per l'ens televisiu. El llarg article de Juli Esteve és la visió d'un dels responsables d'informatius de l'etapa socialista o, el que és el mateix, del discutit i polèmic reialme del que fou director general de TVV Amadeu Fabregat. Sense desmerèixer la professionalitat d'Esteve, la seua sinceritat, el seu punt de vista pot semblar al lector més suspicax un punt massa condescendent amb les erràtiques estratègies empresarials i polítiques dels responsables socialistes de la televisió autonòmica. Però cal dir que necessàriament és a partir de la lectura d'Esteve que caldria establir els paràmetres per a una anàlisi més freda sobre allò que va passar i que sens dubte va obrir el camí als nous responsables per cimentar un model televisiu que sembla no agradar a ningú, que no aconsegueix ni de lluny l'esperit dels seus estatuts fundacionals i que a més a més ha estat font de nombrosos escàndols de naturalesa diversa que fóra ridícul amagar. En canvi, el text de Julià Álvaro resulta molt més incisiu, menys caritatiu, d'una contundència crítica remarcable que no perdona ni la més enraonada de les explicacions d'Esteve a determinats successos ocorreguts en el si de la televisió valenciana. En qualsevol dels casos, i com assenyalava al principi, amb aquest llibre la polèmica està servida. Una nova crida, doncs, al debat sobre la televisió que volem, a les problemàtiques inherents a l'ofici del periodista, ofici per desgràcia cada dia més qüestionat i desprestigi.

Quant a polèmica, el llibre de Santiago Ramentol, Els silencis de la ciència, no es queda enrere. El treball de Ramentol, en l'actualitat secretari general del Consell d'Informació de Catalunya i vicedegà de la Facultat de Ciències de la Comunicació de Barcelona, és un dur al·legat contra els científics, els quals acusa d'observar la

vida quotidiana des d'una còmoda torre d'ivori. Els científics, segons la tesi arxiargumentada de Ramentol, s'han atrinxerat en el seu propi món sense sentir la necessitat ni l'obligació de retre comptes a ningú. Una actitud que, segons Ramentol, posa en un greu perill la democràcia. Molt recomanables són també els llibres de Jordi Xifra i de Miquel Rodrigo Alsina. Materials de primera mà per a investigadors, teòrics i estudiants.

FRANCESC VIADEL

Las aulas de la Restauración

La educación social a través de la literatura. Familia, escuela e infancia en la literatura española de finales del siglo XIX. Constancio Mínguez Álvarez. Nau Llibres. Valencia, 1999.

“LA obra de Constancio Mínguez -apunta Agustín Escolano en su prólogo a La educación social a través de la literatura- puede considerarse como un buen exponente para conocer la evolución de la educación social a través de la literatura [...] Servirá también para entender que la historia de la escuela es una dimensión muy reducida del pasado de nuestra educación, porque sólo el conocimiento de las mentalidades sociales, que la condicionan, puede dar la medida real de las influencias pedagógicas y ofrecer una imagen más cabal de la acción formativa”. Y, en efecto, las palabras de Escolano no pueden ser más ajustadas. El trabajo de Constancio Mínguez, La educación social a través de la literatura. Familia, escuela e infancia en la literatura española de finales del siglo XIX, señala en esta dirección. Por otra

parte, un estudio sobre la educación, tal y como se explica el propio autor en su introducción, tenía que pasar necesariamente por considerar el fenómeno educativo no como una realidad aislada sino como parte del mismo sistema social en que esta se genera. A fin de llevar a buen puerto su excelente trabajo, Mínguez ha utilizado todas las herramientas científicas que ha considerado útiles, ha interrelacionado la historia de las mentalidades con la de la educación, y ha realizado un

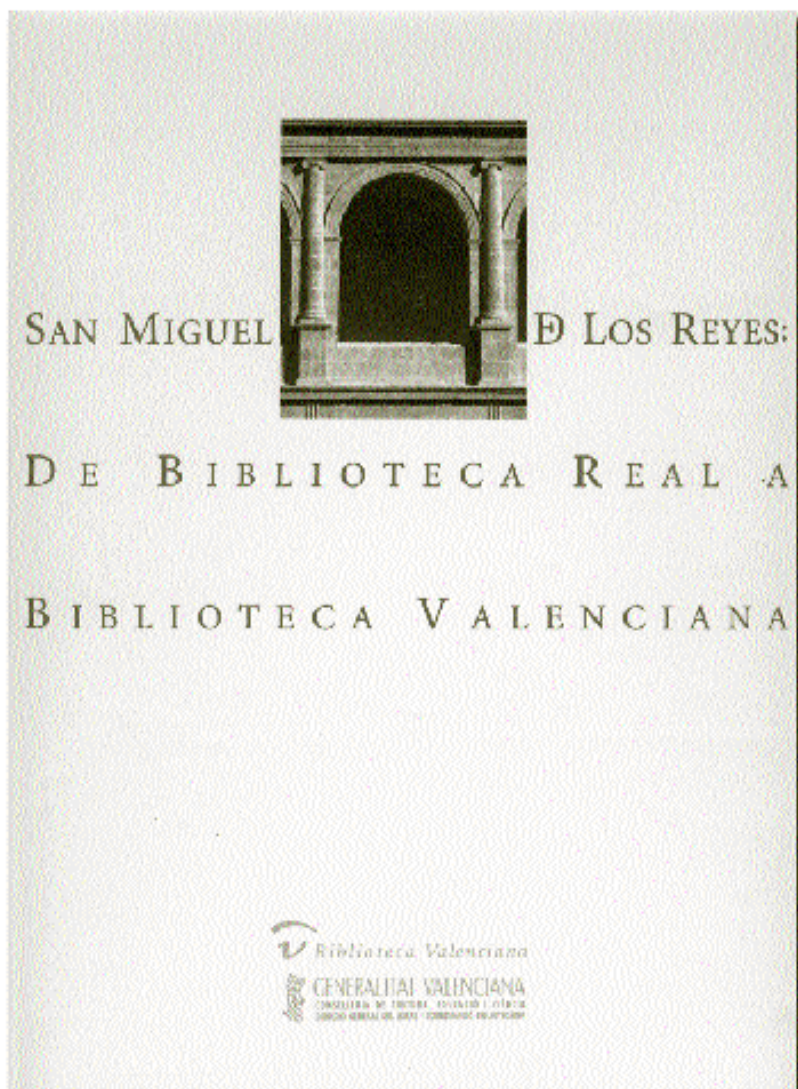
viaje exhaustivo y minucioso por las páginas de la literatura del diecinueve digno de reseñar. Pedro Antonio de Alarcón, Leopoldo Alas «Clarín», Rosalía de Castro, Luis Coloma, Narciso Díaz Escobar, Ganivet, Galdós, o Blasco Ibañez, sólo por citar algunos, han sido los autores en los que Mínguez ha buceado. En definitiva, un acertado estudio en el que resultan de especial interés capítulos como el dedicado a La escuela española de finales del siglo XIX y la mentalidad

de la Restauración, a la infancia de la sociedad española de finales del siglo pasado, al sexismo en la educación o al concepto de educación y mentalidad durante el período histórico abordado.

Un libro de especial interés para teóricos de la pedagogía, sociólogos o profesionales de la educación en general.

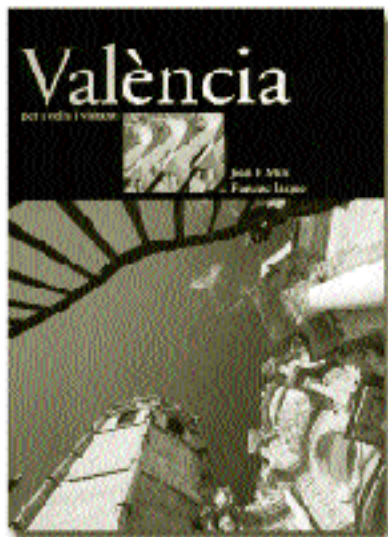
EDUARDO MONTAÑA

SAN MIGUEL DE LOS REYES: DE BIBLIOTECA REAL A BIBLIOTECA VALENCIANA

Compañero de los valencianos desde que hay valencianos, San Miguel se ha dejado mecer por la historia, plegándose aparentemente a lo que el hombre disponía, sin imponerle aquello que era desde siempre, desde su origen.

DIVERSOS LLIBRES

València, tot un plaer

València per a veïns i visitants. Joan Francesc Mira. Fotografies de Francesc Jarque. Bromera. Alzira, 1999.

ENS trobem davant d'un gran llibre. I no ho dic per la grandària, d'una amable contundència (24,5x35 cm), sinó per l'elevada qualitat que ofereix a l'amable lector que vulga sovintejar les seues pàgines, que és com passejar per una València real i magnífica alhora. Per a aquest passeig -tant o més útil per als veïns com per als forasters-, ens servim del text enginyós, intel·ligent i profundament enamorat de la seua ciutat, obra de J. F. Mira i de les fotografies de l'extraordinari professional que és Francesc Jarque. No podria definir si el text acompanya les fotografies o és a l'inrevés, tanta és la bondat mútua que text i il·lustracions -sovint a tota pàgina- regalen els ulls. Podem considerar, sense gaires escarafalls ni exageracions, que ambdós representen el bo i millor en els seus respectius gremis. Amb aquests guies d'excepció, València per a veïns i visitants ens ofereix una visió explicativa i entranyable, des d'un punt de vista lúcid i gens flokloritzant, del cor i l'ànima d'aquesta ciutat mitjançant quatre recorreguts -o un de sol, si bé es mira- per la Ciutat Vella i els extramurs, incloent-hi l'horta, la marjal i l'Albufera.

Així, Mira i Jarque ens regalen un passeig, gairebé un viatge de coneixement

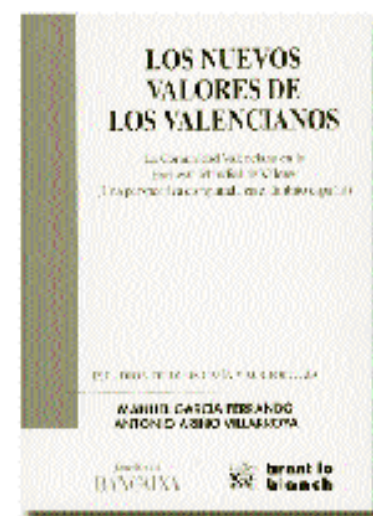
iniciàtic o confirmatiu -segons la categoria o adscripció del lector-, guiat per la pulcritud, una pulcritud d'evocació racional i poètica alhora. Una contradicció? En efecte, però València també és això. Aquesta obra està escrita des de l'amor més profund per la Ciutat -així, amb majúscules-, sense deixar-se endur per la malenconia incolora i fàcil, pel patriotisme tronat ni per l'elogi fàcil i dessubstanciat. No es tracta d'una enumeració, sinó d'un coneixement de la gran i la menuda València, de la de pedra picada i de la ínfima claveïnera al balcó de Velluters, de la gòtica solidesa de la Llotja i de la Fira de l'Ecuradeta, de la València modernista i de l'exquisida agricultura de l'horta. També hi apareixeran les successives Valències, sorgides amb el pas dels vint segles d'història reflectits des del bressol de l'Almoïna fins els nostres dies, amb una acurada i gens feixuga visió dels successius sediments -personatges inclosos- que han deixat la seua empremta a València. Tot això, que podria representar un herculi i enciclopèdic treball, s'encaixa amb gràcia i agilitat en un text fluid i d'amables proporcions, creat des de l'íntima coneixença de la ciutat. Una ciutat que se'ns apareix reflectida des de les seues virtuts i les seues incoherències, des de les seues possibilitats polièdriques.

Aquesta obra mostra alguns antecedents selectes -l'escriptor ja ens ho avisa-, com ara les novel·les *El desig dels dies* i *Els treballs perduts* (aquesta darrera bé pot considerar-la el lector la millor novel·la valenciana des de *Tirant lo Blanc* sense temor de caure en gaires exageracions) del mateix Mira, així com -això ja són elucubracions del sotasignat- un resò del to mesurat i intel·ligentíssim de l'obra cabdal que és *La ciutat de València* del professor Manuel Sanchis Guarner. D'altra banda, fa pocs anys ja es publicà una guia de València, per Barcanova, que també fou obra de Mira, molt més extensa textualment i acompanyada d'alguns gravats. Aquesta València per a veïns i visitants podria considerar-se com una fantàsticament il·lustrada i selecta continuació d'aquella.

Cal saludar l'aparició d'aquesta obra

com una fita que hauria de ser continuada per a donar a conèixer, amb semblants rigor, pulcritud i honestedat, les ciutats valencianes. I felicitar de cor Edicions Bromera per la iniciativa mostrada, en reunir dos excel·lents autors -escriptor i fotògraf- per a elaborar un llibre que resulta un goig per als sentits i un regal per a la intel·ligència, alhora que un ardonit pretext per a deixar-se seduir -o bé reconciliar-se- per València, cap i casal.

ALEXANDRE NAVARRO

Los valencianos, al descubierto

Los nuevos valores de los valencianos. Manuel García Ferrando y Antonio Ariño Villarroya. Fundació Bancaixa-Tirant lo Blanch. Valencia, 1999.

ESTE estudio viene a ofrecer una imagen real y fehaciente de los valores de los valencianos, con una amplitud y grado de precisión que lo convierte en una radiografía imprescindible para conocer los rasgos y características que nos definen. Esta investigación se incardina en el marco del Estudio Mundial de Valores de 1995, que es coordinado desde la Universidad de Michigan i que pretende descubrir i clasificar los valores que en los dos últimos decenios han marcado el paso de las sociedades desarrolladas. En el marco español, se ha realizado una encuesta a nivel esta-

tal y otras correspondientes en exclusiva a Galicia, Andalucía, el País Vasco y la Comunidad Valenciana. Así, los parámetros de referencia se comparan con estos restantes ámbitos estatales. Con un soporte gráfico clarificador y una concisa explicación de los términos de la encuesta, los profesores de sociología de la Universitat de València Manuel García Ferrando y Antonio Ariño han querido diseccionar qué elementos constituyen el armazón mental de los valencianos. Aquí ya no nos encontraremos con los manidos tópicos de siempre, ni con las falacias exasperantes que algunos prodigan: las encuestas han arrojado luz sobre una larguísima lista de aspectos concisos que forman un impresionante conjunto impresionista. Los resultados se ofrecen estructurados en tres partes. La primera delimita el alcance y los contenidos de lo que ha venido en llamarse comunidad cívica: una especie de síndrome cultural caracterizado por valores y comportamientos propios de una sociedad democrática avanzada, útil especialmente cuando se trata de investigaciones comparativas como la que nos ocupa y donde hay que interpretar los sistemas de valores de diferentes grupos humanos en un contexto de cambio social globalizado. La segunda parte estudia los valores que se encuentran en los principales ámbitos institucionales: familia, trabajo y empresa, sistema político y el sistema de creencias y la vida religiosa. Finalmente, en la tercera parte, titulada La dinámica de los valores en la era de la globalización, son analizados los parámetros que son el objeto principal de la investigación: el posicionamiento de los individuos frente a la bipolaridad materialismo/postmaterialismo y la influencia que ejercen estos valores en los estilos de vida y en los procesos de diferenciación colectiva de los valencianos. Con este riguroso estudio, creo que podemos empezar a conocernos de una manera bastante exacta y sin concesión a las especulaciones gratuitas. Nada de fórmulas mágicas, un estudio riguroso.

MARC MORANT

Una història molt particular

Història (en primera persona) de la Comunitat Valenciana. Xavier Serra Estellés. Nau Llibres. València, 1998.

DE bell antuvi, l'assaig Història (en primera persona) de la Comunitat Valenciana, de Xavier Serra Estellés, el lector es troba amb uns textos de divulgació històrica força diferents a tot allò que actualment està en les prestatgeries de les llibreries. Es tracta, això sembla el clar propòsit de l'autor, de la història del País Valencià escrita perquè hi accedisca tothom, els profans i els iniciats. Els primers, perquè els fa embarcar en un món que tot sovint els ha fet recular per trobar-lo massa tècnic i sorrer, solament a l'abast dels especialistes, com resulten la majoria dels compendis d'història. I els altres, perquè obri en el marc de les nostres lletres una altra manera de posar a l'abast del lector tota la documentació i fets que s'han recollit, classificat, estudiat i interpretat, i que no sempre s'han sabut contar. Per a Xavier Serra, la història i la seua divulgació van més enllà d'un feix de lligalls amuntegats en algun polsós arxiu on només accedeixen els especialistes per a realitzar estudis d'escassa projecció social o tesis doctorals per a omplir currículums. Per a Xavier Serra, la història ha d'arribar al poble, el seu vertader hereu. Doncs bé, des d'aquesta perspectiva, amb desimboltura i gosadia, amb penjolls d'humor i pessics d'ironia i escepticisme, Xavier Serra va redactar Història (en primera persona) de la Comunitat Valenciana. És clar que la desimboltura i la gosadia, l'humor i la ironia, i també l'escepticisme, han d'anar acompanyats de rigor científic, i d'això l'autor no n'escatima gens. Doctor en geografia i història per la Universitat

de València, llicenciat en teologia per la Universitat Pontifícia de Salamanca i diplomad en arxivística, paleografia i biblioteconomia per l'Escola Vaticana, i sobretot el gran amor que demostra per aquesta terra, en donen proves suficients, d'això.

Amb tots aquests ingredients, Xavier Serra arranca des de la barbada de la nostra història, barbada que és la primera i vigorosa pelosa que després forma l'arrel d'un plançó, fins arribar pràcticament als nostres dies i rei, fent de la seua lectura una vertadera aventura, subjectiva i ampliable, però força llegívola i instructiva. En les seues pàgines, l'autor no dubta a emprar una anècdota per a llevar la solemnitat i l'asèpsia de què fan gala els textos acadèmics: comentaris personals i agredolços amb intencions pedagògiques, perquè el lector trobe la matèria com un ésser viu i comprensible; posar malnoms a il·lustres prohoms que la versió oficial ha instal·lat en una llar intocable, perquè hom s'adone de les seues parts obscures; i, fins i tot, és capaç d'usar vistoses onomatopeies, com feia sant Vicent en les elocucions dels sermons, per reforçar un fet catastròfic... Com deia l'historiador Enric Guinot del llibre, és un treball on s'han expressat molts sentiments valencians i per això és una obra de i per als valencians. I clar, si a tot això s'afegeix que l'ha escrita un capellà, ningú no podrà negar que la seua lectura és una experiència molt particular i diferent a tot allò a què estàvem acostumats. Gràcies a Déu!, com diria Xavier Serra. Gràcies a un Déu atrevit, tolerant, amable, filantròpic, eutrapèlic..., el Déu personal i intransferible de Xavier Serra Estellés.

HERMINI PÉREZ I EDO

El barroco en las fiestas de Castellón

Fiesta y arte efímero en el Castellón del setecientos. Beatriz Lores Mestre. Universitat Jaume I. Castellón, 1999

LA ciudad de Valencia hasta la actualidad ha sido de entre los diversos municipios que conforman la Comunidad Valenciana la que ha acaparado el mayor número de investigaciones sobre la fiesta y el arte efímero. Esto ha sido debido por un lado a su importancia como capital del antiguo reino, por otro a la riqueza artística e iconográfica y sobre todo a la gran abundancia de material de archivo.

La profesora Beatriz Lores está realizando un gran esfuerzo de estudio y de investigación con el que intenta equilibrar la balanza llenando a su vez un enorme vacío que sobre el tema existe en la capital de La Plana.

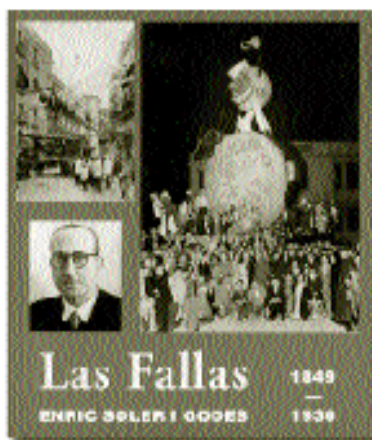
El Castellón del siglo XVIII es una ciudad pequeña, periférica, alejada de los grandes centros generadores de cultura, pero integrada en el barroco y abierta a la ilustración. Fiesta y arte efímero en el Castellón del setecientos da a conocer a sus posibles lectores las fiestas más destacadas, promovidas por la corona y por la iglesia, celebradas durante el siglo XVIII. Las primeras fueron organizadas por representantes del municipio y las segundas por el clero.

En este estudio, Beatriz Lores destaca sobre otros aspectos las manifestaciones artísticas, es decir las arquitecturas y los elementos plásticos que llevan incorporadas. También se analizan los programas de festejos a la vez que nos ofrece planos de itinerarios y diversas ilustraciones e inclu-

so una edición facsímil de algunos libretos.

En resumen, un trabajo que nos trae un poco de luz sobre cómo se vivió el barroco y la ilustración en las pequeñas ciudades de la península ibérica.

ALONSO ALFONSO

Un estudio sobre las fallas

Las fallas 1849-1936. Enric Soler i Godes. Albatros. Valencia, 2000.

PUEDA que lo que voy a decir no le guste a alguna gente, pero la verdad es que entre cierto sector de la inteligencia valenciana las fallas, ese arte por antonomasia de lo efímero, no han sido vistas con muy buenos ojos. Muchos intelectuales han obviado hasta su propia existencia. También es verdad que otros, como es el caso del profesor Gil-Manuel Hernández, o el Instituto de Estudios Falleros, le han dedicado muchas horas de estudio al fenómeno y algún que otro libro.

Poco a poco, esta actitud de parte de la inteligencia valenciana va cambiando, el editor Eliseu Climent por ejemplo ha apostado fuerte por este giro, recuperando dos cabeceras de la prensa satírica y fallera como són La Traca y el Pensat i fet. La editorial Albatros también, editando en dos volúmenes la obra del maestro y escritor Enric Soler i Godes Las fallas.

El primer volumen comprende desde el origen de las primeras fallas, allá a mediados del siglo XIX, hasta la guerra civil española.

En el segundo volumen, el estudio va desde el año 1940 hasta 1978, que fue el último año que escribió Soler antes de su muerte. La editorial Albatros anuncia su

pretensión de incluir en este segundo volumen, que cuando se redactaba esta reseña aun no había sido editado, el trabajo de Soler hasta final de siglo.

Los dos volúmenes incluyen una selección de fotografías, dibujos e ilustraciones procedentes de diversos archivos.

Enric Soler i Godes, junto al también poeta Francesc Almela i Vives, fueron pioneros en Valencia en el estudio riguroso de las fiestas falleras.

Las fallas, en dos volúmenes, es un buen trabajo, un buen libro para los amantes y seguidores de las fiestas josefinas, pero también una herramienta importante para los intelectuales escépticos que quieran conocer cómo nacieron y cómo han evolucionado las fallas desde su inicio hasta nuestros días.

ALONSO ALFONSO

Manual alcoià

Manual de la història d'Alcoi. Ricard Bañó. Misèria i Companyia. Alcoi, 1999.

DONADES les característiques de la geografia d'allò que anomenem ara la Comunitat Valenciana i en segles passats Regne de València, es fa difícil que pugua haver-hi una gran ciutat, un gran centre des del qual s'irradie cultura en ones concèntriques a la resta de poblacions de tota la comunitat autònoma, malgrat els esforços d'alguns.

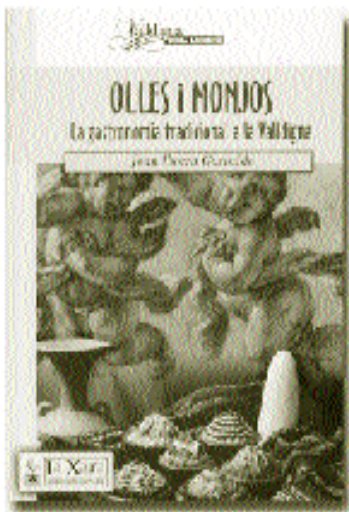
Som una nacionalitat de ciutats mitjanes, algunes de les quals sí que han exercit al llarg de la seua història com a xicotet centre des del qual han exercit la seua influència sobre un territori més o menys

extens, sovint coincident amb la seua pròpia comarca natural. Són ciutats com ara Elx, Oriola, Villena, Gandia, Requena, Sagunt, Xàtiva, Morella... i Alcoi. Ciutats amb un passat comú amb la resta dels valencians, però també amb un de particular donat per les circumstàncies geogràfiques, econòmiques o socioculturals.

Alcoi és una ciutat amb una personalitat cultural, però també cívica i social molt forta. Una ciutat amb un passat industrial important. La geografia sobre la qual està assentada la va empènyer aviat cap a l'aprofitament al màxim dels seus recursos i cap a una progressiva industrialització. Una industrialització que la va convertir en una ciutat avançada en molts aspectes a la resta del país.

Amb el Manual de la història d'Alcoi, del professor Ricard Bañó, els veïns i forasters de la capital de l'Alcoià podem gaudir d'una eina interessant i amena que ens introdueix en la seua geografia, la seua prehistòria i història, així com en l'evolució social i econòmica d'aquesta ciutat que ha sabut aportar el seu peculiar gra d'arena a la cultura i a la personalitat del poble valencià.

M. AMIGÓ PERIS

Cultura culinària

Olles i monjos. Joan Iborra. La Xara. Simat de Valldigna, 2000.

L'EDITORIAL saforenca La Xara, en la seua interessant col·lecció Valldigna, on ja han aparegut diversos títols que vénen a estudiar i divulgar la realitat històrica i etnogràfica d'aquesta subcomarca valen-

ciana, ha editat un magnífic treball signat pel filòleg Joan Iborra Gastaldo, que dóna a conèixer els tipus d'alimentació i de costums culinàries de la Valldigna, un territori la vida social, cultural i econòmica del qual va girar al voltant del monestir de Santa Maria.

Olles i monjos, que ha estat prologat per Josep Piera, està dividit en dos grans apartats. En el primer, Joan Iborra ens introdueix en la geografia i la història de la Valldigna des dels temps de la fundació del monestir, en l'Edat Mitjana. Tot seguit ens descriu pas a pas cada un dels diversos conreus agraris que es realitzen a la vall, els quals abasten des del secà a la marjal passant per l'horta, sense oblidar els productes que ens provenen de la mar. A més, Iborra no s'oblida de comentar la influència sobre la cultura de l'alimentació dels diversos períodes històrics transcorreguts.

En la segona part ens ofereix una interessant col·lecció de receptes culinàries totes elles acompanyades de fotografies a color, que la fan imprescindible en la biblioteca personal de qualsevol bon cuiner, tant professional com aficionat, que es preue de tindre una bona cultura culinària.

M. AMIGÓ PERIS

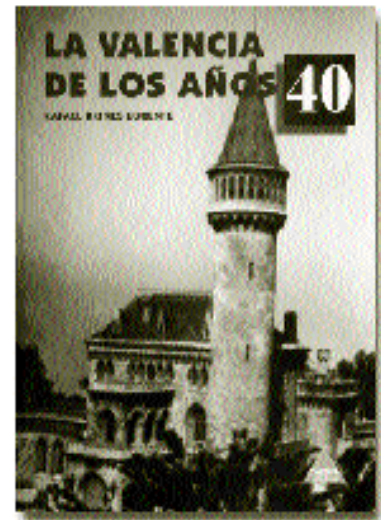
Valencia en la postguerra

La Valencia de los años 40. Rafael Brines. Carena. Valencia, 1999.

Es este un libro que no responde estrictamente a lo que cualquiera podríamos entender por «libro de historia», a pesar de que el título del mismo así lo sugiera. No se trata, pues, de un estudio riguroso desde el punto de vista historiográfico. No es una crónica que refiera sociológicamente la totalidad de lo acontecido en la Valencia de aquellos años difíciles de la postguerra.

En palabras de su autor, Rafael Brines Lorente, «en Valencia pasaron otras muchas cosas, que no cabrían en un tomo, en una crónica periodística, siempre limitada al tiempo y al espacio que cada uno hemos disfrutado. Cada cual tendrá sus «historias» que contar de aquellos años. Que las cuenten».

Sin embargo, desde su visión particular, subjetiva y aun vivencial, este libro hace un recorrido a pie por las calles y avenidas de la vida y la cotidianidad de las gentes

en una Valencia que sabe suplir con divertimento, picaresca y humor (tan mediterráneos), las carencias y tragedias, personales y sociales, que ha legado una guerra fratricida recién acabada. Por sus páginas desfilan gran profusión de nombres de personas y de lugares, que sólo la habilidad de una buena pluma hace que el lector no abandone prematuramente el texto. Autoridades políticas y eclesiásticas de aquellos años, personalidades del periodismo, de la enseñanza, de la farándula, del cine; presidiarios, deportistas, toreros..., encuentran el capítulo apropiado donde cobrar vida. En definitiva, todo un álbum de recuerdos, anécdotas, sucesos y curiosidades; un retrato de vida que muchos valencianos y valencianas reconocerán como propio y que ilustrado por fotografías de época y por testimonios de algunos que la vivieron abren en este libro un paisaje más extenso y ameno que contribuirá a enriquecer la «historia oficial» de la Valencia de los años 40.

ÁNGEL ASENSIO

Crear, persuadir, seduir

Creatividad y comunicación persuasiva. José M. Ricarte. Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Jaume I de Castelló, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de València. 1999.

Hi ha en la portada d'aquest llibre un muntatge fotogràfic d'Isard Alfonso en què una poma roja excel·leix, amb el seu cromatisme pulcre, entre diverses files de pomes idèntiques però ennegrides. Sí, la vella, abel·lidora i emblemàtica poma roja: bé està que ens la dibuixen, animada, en l'entranyable historieta de Blancaneus,

però per què ens l'hem imaginada també, inexorable, en les mans incitants d'Eva en els prolegòmens de la caiguda d'Adam? En un llibre sobre persuasió, no està malament recórrer a la metàfora del fruit. I, tanmateix, aquest no és un llibre més sobre la comunicació persuasiva -tan substancial al segle-, sinó una especulació teòrica -feta en el marc dels estudis sobre la publicitat- sobre la imbricació profunda entre els processos creatius i els persuasius. Un «estat de la qüestió» ben plantejat, equilibrat, útil i prou engrescador com per a no avorrir el profà, tot un èxit per a qui ve sent habitual en el gremi. Potser per això n'és ja al carrer la segona edició, pocs mesos després d'haver-se'n publicat la primera.

Creatividad y comunicación persuasiva, de José M. Ricarte (catedràtic de Publicitat i Relacions Públiques a la UAB), fa el número 4 de la col·lecció Aldea Global, auspiciada per les universitats Autònoma de Barcelona, Jaume I de Castelló, Pompeu Fabra i Estudi General de València. Una iniciativa de gran interès centrada en el món de la comunicació amb una banda ampla que inclou el periodisme, les noves tecnologies de la informació i els fenòmens connexos analitzables des de l'òptica de la sociologia, la literatura o la cultura. D'alguna manera, es tracta de la continuació d'un projecte dissortadament truncat que a principis de la passada dècada van posar en marxa dues de les universitats promotores d'Aldea Global (la Universitat de València i la Jaume I de Castelló), amb el concurs de la d'Alacant. L'experiment aleshores s'anomenà Espais discursius i, molt significativament, incloïa el volum Literatura i periodisme. Literatura periodística i periodisme literari en el temps de la postficcio, de Lluís Albert Chillón. En la nova etapa

del projecte, hi tornem a trobar Chillón amb un altre pas de rosca de la seua visió de les relacions entre els fenòmens escrituraris sobre suport enquadernat o rotatiu: Literatura y periodismo. Una tradició de relaciones promiscuas (Aldea Global, número 5).

Ara que estan en auge les reflexions sobre l'univers persuasiu, vinculades als estudis de publicitat o als més clàssics de ciències de la informació, volums com ara el de Ricarte o Chillón, i en general una proposta com la d'Aldea Global, ajuden a reflexionar, amb oportunitat i professionalitat, des d'aquest racó de l'Europa més meridional sobre uns fenòmens d'abast universal.

VÍCTOR COTLLIURE

¿Nadie hablará de nosotras cuando hayamos muerto?

Lo sainetesco en el cine español. Juan A. Ríos Carratalá. Publicaciones de la Universidad de Alicante. Alicante, 1997.

DE todos es conocido y aceptado que las publicaciones de universidades suelen ir orientadas a cubrir los huecos que las editoriales «más comerciales» no están interesadas en atender, por lo que es fácil encontrar multitud de libros teóricos sobre los temas más inverosímiles como parte del fondo editorial de cualquier centro educativo. El problema surge cuando constatamos que un buen lote de ellos realizan un portentoso ejercicio de onanismo y acaban sirviendo únicamente para que los responsables de dichos departamentos «formativos» publiquen sus tesis, trabajos de investigación o, sen-

cillamente, los mamotretos entregados por los alumnos. El resultado, lógico, productos sin ningún interés..., salvo para ellos mismos, naturalmente.

Por ello sorprende gratamente esta rigurosa publicación de la Universidad de Alicante. Rigurosa no sólo por su parca edición (de bolsillo, ni una ilustración, 175 páginas de texto puro y duro), sino también por su contenido: Ríos Carratalá se declara un estudioso del teatro y su afición al cine llega casi de rebote, por su afán de estudiar este género popular, el sainete, en el ámbito del celuloide, pero con Lo sainetesco en el cine español nos ofrece un trabajo lúcido, sin alardes mnemotécnicos y, sobre todo, con objetivos bien definidos y ampliamente conseguidos.

En su introducción, el autor nos demuestra que, efectivamente, el sainete en el cine no existe, es únicamente un género teatral. Por eso establece la definición que da título al libro y, entonces sí, lo sainetesco aparece en directores de lo más variado, que van de Edgar Neville a Berlanga, pasando por Fernán Gómez, o de Florián Rey al hoy tan laureado Pedro Almodóvar.

Sigue una enumeración de las características fundamentales de lo sainetesco, donde se advierte el carácter «populachero» que esconde, lo que no pocas veces conlleva un discurso reaccionario (lo positivo está en la tradición, todo lo que viene de fuera o es moderno o acabará perjudicando a los «pueblerinos» protagonistas), discurso que sólo los directores de auténtica talla han sabido transgredir y superar (pienso en la mayor parte de los títulos de Berlanga y el primerizo Bardem).

En su enumeración de temas (vivienda, transporte, trabajo, castizos y bellezas...), el autor destaca en un capítulo casi siempre olvidado: la música y lo sainetesco. Un ameno estudio de por qué el jazz (lo de fuera) se introduce en unas bandas sonoras que casi siempre comienzan a los sonos de un organillo (lo castizo) y que dio a nuestros músicos la oportunidad de experimentar con composiciones que ya son historia.

Disfrútenlo, es otra forma de abordar la historia de un género de películas españolas que hoy muchos consideran fallecido, aunque, desde su escondite, sigue gozando de buena salud.

SABÍN